

სამეცნიერო ჟურნალი „ხელახლეობა და სხვისადობა“

(ისტორია, თეორია, პრაქტიკა)“

Scientific magazine

“AUTHORITY AND SOCIETY

(History, Theory, Practice)“

Научный журнал “ВЛАСТЬ И ОБЩЕСТВО

(История, Теория, Практика)“

№ (3) 7, ტომი 7

2008

ღია დიპლომატიის ასოციაციის
სამეცნიერო ჟურნალი

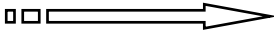
Scientific magazine of
The Open Diplomacy Association

Научный журнал
АССОЦИАЦИИ ОТКРЫТОЙ ДИПЛОМАТИИ

EISSN 1512-4029

UDC 378(479.22)(051.2)

ბ. 402

სარედაქციო ხოლოგია:

მოთა დოლონაქა

- მოთაარი რედაქტორი

ოთარ ქორორაქა

- მოთაარი რედაქტორის მოლოგილა

ოთარ ბალათურია

- პასუხისმოგაბალი მოლივანი

რედიგარ ანდრეასანი, ნანა ავალისანი, მიბროკოლიტი აბრეამი (ბარეკული), გიორგი ბალათურია, ვგვანი ბარათაშვილი, ვახტანგ გურული, ჰარულდ ვარბცი, თეიგურაზ თოლოა, გენალი იაშვილი, როინე გებრეკელი, ქეთი ქოქრეაშვილი, რეოსლან ქეთათელაქა, გენი ჩხეიძე

ჟურნალი ხელმძღვანელობს თავისუფალი პრესის პრინციპებით. გამოქვეყნებული მასალეების სიზუსტეზე პასუხისმგებლია ავტორი. გამოქვეყნებული მასალეები გამოხატავს მხოლოდ ავტორთა პოზიციას და შესაძლოა არ ემთხვეოდეს რედაქციის შეხედულებებს.

მისამართი:

საქართველო, თბილისი 0175 კოსტავას ქ. 77, VI კორპუსი VIII სართული ტელ. 36-45-14

77 Kostava st., 0175 Tbilisi, Georgia. Tel. [995 32] 36.45.14

Mail: DLPA@gtu.edu.ge

გარეკანის გაფორმება: დავით ბალათურია

ჟურნალის ელექტრონული ვერსია გამოქვეყნებულია მისამართზე:

<http://www.gtu.edu.ge/katedrebi/kat124/>

ჟურნალი დაარსებულია 2005 წელს საქართველოს ბაკნეხარი

უნივერსიტეტის სახელმწიფო მართვის ათელრის მიარ

შრომათა კრებული ეძღვნება ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის 90 წლისთავს.

კრებულში გამოქვეყნებულია
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის
ჰუმანიტარულ-სოციალური ფაკულტეტის,
ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტისა
და
ეურნალ „ხელისუფლება და საზოგადოების“
ერთობლივი სამეცნიერო კონფერენციის
„ხელისუფლება და საზოგადოება – 2008“
მასალები

სარჩევი

თეორია

ოთარ ქონორაძე

გეოპოლიტიკა და საერთაშორისო ურთიერთობები
(კატეგორია “სივრცე”-ს პოლიტიკური და სამართლებრივი
ასპექტების შედარებითი ანალიზი) -----

ვაჟა შუბითიძე

ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი იდეოლოგია და საქართველო---
თენგიზ ენდელაძე
სამხედრო კონტრაზვერვა – ეროვნული უსაფრთხოების
ინსტრუმენტი -----

ნანი გელგოვანი

არაბული ქვეყნების პოლიტიკური სისტემები-----

თენგიზ გრიგოლია

ბალკანეთის გეოპოლიტიკური სივრცის ტრანსფორმაცია-----

რუსუდან თაბუკაშვილი

ბაზილ ბერნშტაინის ჰიპოთეზა დეფიციტის შესახებ და მისი
კრიტიკა -----

ისტორია

თემურ ჯაგოდნიშვილი

ნიკო მარისა და ივანე ჯავახიშვილის ურთიერთობის ერთი
ასპექტი თანამედროვე ქართული საზოგადოებრივი
ცნობიერების პრიზმაში-----

თამარ ანთაძე, მერაბ კალანდაძე

ნაპოლეონის გარდაცვალების ვერსიები-----

Chiora Taktakishvili

L'ODL vue des différentes perspectives géographiques et culturelles: expériences
de l'Université d'Etat Ilia Chavchavadze de Géorgie-----

ეკონომიკა

გენადი იაშვილი, ირინე იაშვილი

მარკეტინგის ფუნქციონალური სტრატეგიები მცირე ბიზნესში-----

გენადი იაშვილი, ირინე იაშვილი

სტრატეგიული მენეჯმენტის პროცესი მცირე ბიზნესში-----

Ե Ե Ե Ե Ե Ե

ოთარ ქონორაძე
გეოპოლიტიკა და საერთაშორისო ურთიერთობები
(კატეგორია “სივრე“-ს პოლიტიკური და სამართლებრივი
ასპექტების
შედარებითი ანალიზი)

გეოპოლიტიკა შეისწავლის საერთაშორისო ურთიერთობების, მსოფლიო ვაჭრობის, კაცობრიობის გლობალური ონტოლოგიის დინამიკის ფიზიკურ-გეოგრაფიულ, პოლიტიკურ, ეკონომიკურ-გეოგრაფიულ, რასობრივ-ანთროპოლოგიურ, კულტურულ-კონფესიონალურ, სემანტიკურ და ცივილიზაციურ განპირობებულობას.

გეოპოლიტიკის ძირითად კატეგორიას წარმოადგენს სივრცეზე კონტროლი. გეოპოლიტიკა სწავლობს სახელმწიფოს და სახელმწიფოთა კავშირების (აგრეთვე სხვა პოლიტიკური ინსტიტუტების) მიერ სივრცეზე კონტროლის საფუძვლებს, შესაძლებლობებს, მექანიზმებს და ფორმებს.

სახელმწიფოს გეოპოლიტიკური მდებარეობა არის სახელმწიფოს ადგილმდებარეობა ძალის ძირითად ცენტრებთან მიმართებაში. ეს მდებარეობა შეიძლება იყოს ცენტრალური (ძალის ცენტრი), პერიფერიული, ბუფერული (ძალის ცენტრებს შორის შუალედური მდებარეობა).

ალფრედ თაიერ მეჰენი (ინგ., Alfred Thayer Mahan)(1840-1914 წწ.)
ამერიკელი სამხედრო თეორეტიკოსი და ისტორიკოსი, კონტრ-
ადმირალი. გეოპოლიტიკის ერთ-ერთი დამაარსებელი.

ტერიტორია, რომელსაც აკონტროლებს ან ცდილობს გააკონტროლოს სახელმწიფომ, ხასიათდება უპირველეს ყოვლისა ცენტრსა და ტერიტორიას შორის კავშირების განვითარების დონით.

ამ საკითხთან მიმართებაში საინტერესოა ამერიკული გეოპოლიტიკის ფუძემდებლის ადმირალ ალფრედ მკჟენის მოსაზრება.

ალფრედ მკჟენს მიაჩნდა, რომ სახელმწიფოს გეოპოლიტიკური სტატუსისა და პოზიციის ანალიზი უნდა განხორციელდეს შემდეგი კრიტერიუმების საშუალებით:

– სახელმწიფოს გეოგრაფიული მდებარეობა, მისი ზღვებზე გასასვლელი და სხვა სახელმწიფოებთან საზღვაო კომუნიკაციების შესაძლებლობა. სახმელეთო საზღვრების განფენილობა, უნარი გააკონტროლოს სტრატეგიულად მნიშვნელოვანი რეგიონი. უნარი საკუთარი ფლოტით დაემუქროს მეტოქის ტერიტორიებს. [აქ მკჟენისათვის მთავარი არის საზღვაო სანაპირო ხაზები და სახმელეთო საზღვრების არქონა, რომელიც მოითხოვს ქვეყნის კონტინენტალურ გაფართოებას ომების მეშვეობით, რაც თავის მხრივ იწვევს ქვეყნის სიმდიდრის მაქსიმალურ გამოფიტვას. ქვეყნის გეოგრაფიულმა მდებარეობამ შეიძლება მოითხოვოს საზღვაო ძალების ან შეჯგუფება, ან კიდევ გაფანტვა. მისი აზრით, “ქვეყნის გეოგრაფიული მდებარეობა შეიძლება არა მარტო ხელს უწყობდეს მისი ძალების თავმოყრას, არამედ აქვს სხვა სტრატეგიული უპირატესობაც – ცენტრალური პოზიცია და კარგი ბაზა შესაძლო მტრების წინააღმდეგ საომარი ოპერაციების საწარმოებლად”.]

– სახელმწიფოს “ფიზიკური კონფიგურაცია”, ანუ საზღვაო სანაპიროების მოხაზულობა და მათზე განლაგებული პორტების რაოდენობა. ამაზე არის დამოკიდებული ვაჭრობის აყვავება და სტრატეგიული დაცულობა. [მკჟენს მართებულად მიაჩნია, რომ ქვეყნის სანაპიროების ხაზი – არის მისი ერთ-ერთი საზღვარი, და რაც უფრო ადვილია საზღვაო საზღვრების მეშვეობით სხვა ქვეყნებში შეღწევა, მით უფრო ძლიერია ხალხის სწრაფვა მასთან ურთიერთობისათვის. ქვეყანაში, რომელსაც გააჩნია დიდი განფენილობის სანაპირო ზოლი, მაგრამ საერთოდ არა აქვს ნავსადგურები, ვერ განვითარდება ვერც საზღვაო ნაოსნობა, ვერც საზღვაო ვაჭრობა და ვერც სამხედრო ფლოტი. სამხედრო უშუალოდ იგი განსაკუთრებით ხაზს უსვამს ერთ გარემოებას: თუ ზღვა ქვეყანას ჰყოფს ორ ან მეტ ნაწილად, ამ ქვეყნის ფლობა არა თუ სასურველი, არამედ არსებითად აუცილებელიც არის. აშშ-ს ადგილმდებარეობის ანალიზისას იგი აღნიშნავს, რომ მის ტერიტორიაზე ცოტაა ისეთი პუნქტები, რომლებიც სუსტები არიან თავიანთი იზოლირებული მდგომარეობის გამო, შტატების საზღვრების ყველა მნიშვნელოვანი ნაწილი ადვილი მისადგომია შიდა ოლქებიდან – იაფად წყლით, სწრაფად რკინიგზით. ხოლო მისი უსუსტესი საზღვარი, წყნარი ოკეანე, ძალიან შორს არის შესაძლო მტრებს შორის ყველაზე სახიფათოსაგან.

– ტერიტორიის განფენილობა. იგი სანაპირო ხაზის სიგრძის ტოლი არის. მკჟენი ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ საზღვაო

ძღვეამოსილების განვითარებისათვის მნიშვნელობა აქვს არა ქვეყნის მიერ დაკავებული მიწების რაოდენობას, არამედ მისი სანაპირო ხაზების სიგრძესა და ნავსადგურების ხასიათს;

– მოსახლეობის სტატისტიკური რაოდენობა, რაც მნიშვნელოვანია სახელმწიფოს მიერ ხომალდების აგებისა და მათი მომსახურების შესაძლებლობის შეფასებისათვის. აქ განსაკუთრებულ როლს თამაშობს მოსახლეობის ის ნაწილი, რომელიც იცნობს ზღვას. ეს ხელსაყრელ პირობებს ქმნის მათ დასასაქმებლად, ხომალდებზე სამსახური, აგრეთვე ფლოტის მატერიალური ნაწილის ორგანიზაციისათვის. აქედან გამომდინარე მეკენი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს იმ რეზერვების ფორმირებას, რომელთაც შეეძლება ფლოტში სამსახური.

– ეროვნული ხასიათი. ხალხის ვაჭრობის უნარიანობა, ვინაიდან საზღვაო ძღვეამოსილება დაფუძნებული არის მშვიდობიან და ფართო მასშტაბიან ვაჭრობაზე. საინტერესოსა ქვეყნის მოსახლეობის ეროვნული ხასიათის მეკენისეული ანალიზი: “თუ საზღვაო ძღვეამოსილება ნამდვილად ეყრდნობა მსოფლიო და ფართო ვაჭრობას, მაშინ კომერციული საქმიანობისადმი სწრაფვა უნდა იყოს იმ ერის განმასხვავებელი ნიშანი, რომლებიც ამა თუ იმ დროს დიდები იყვნენ ზღვაზე”. იგი ამტკიცებს, რომ პორტუგალიელები და ესპანელებისათვის მომხვეჭელობის წყურვილი გადაიქცა სასტიკ სიძუნწეში. თუმცა სიმდიდრისაკენ სწრაფვაში მათ გააჩნდათ სხვა თვისებებიც: სიმამაცე, გერგილიანობა, ზომიერება, ტანჯვა-წვალების მოთმენის უნარი, განვითარებული ეროვნული გრძნობა. ეროვნული ხასიათი თავის მხრივ გავლენას ახდენს საზღვაო ძღვეამოსილების განვითარებაზე, ერის უნარით დააარსოს აყვავებული კოლონიები. მეკენს მიაჩნია, რომ კოლონისტი აიგივებს საკუთარ ინტერესებს ახალი საცხოვრებლის ინტერესებთან და თავიდანვე ზრუნავს თავისი ახალი ქვეყნის რესურსების განვითარებაზე.

– მმართველობის პოლიტიკური ხასიათი. ვინაიდან მასზე არის დამოკიდებული საუკეთესო ბუნებრივი და ადამიანური რესურსების მიზნობრივი პერტრუბაცია საზღვაო ძღვეამოსილების შესაქმნელად. მეკენს მიაჩნია, რომ საზღვაო ძღვეამოსილების განვითარება დამოკიდებულია მთავრობის სიბრძნის, ენერჯისა და ჟინისაგან. მან უნდა გაითვალისწინოს საკუთარი ხალხის ბუნებრივი მიდრეკილებები, ხელი შეუწყოს მის ყოველმხრივ ზრდასა და განვითარებას. მთავრობა მით უფრო სანდოა, რაც უფრო დიდია მის მოღვაწეობაში ხალხის ნება. დესპოტური ხელისუფლება დასახულ მიზანთან შეიძლება უფრო მალე მივიდეს და უფრო ნაკლებად გადაიხაროს დასახული გეგმისაგან, ვიდრე ეს შესაძლებელია თავისუფალი ხალხის მთავრობისაგან. ბრძენი მთავრობა, რომელიც

ყერდნობა საზღვაო ძღვეამოსიღებას, აღვიღად დაიპყრობს ერთ ან რამოდენიმე ქვეყანას.

ფრიდრიხ რატცელი (1844-1904 წწ.) (გერ., Friedrich Ratzel) გერმანელი მეცნიერი, გეოგრაფი, სოციოლოგი, პალეონტოლოგი და ზოოლოგი.

ფრიდრიხ რატცელი მკვლევართაგან პირველი მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ სივრცე არის ყველაზე მნიშვნელოვანი პოლიტიკურ-გეოგრაფიული ფაქტორი. მას მიაჩნდა, რომ სივრცე არის არა უბრალოდ ტერიტორია, რომელიც უკავია სახელმწიფოს და წარმოადგენს მისი ძალის ერთ-ერთ ატრიბუტს. სივრცე – თავად არის პოლიტიკური ძალა. ამგვარად რატცელისათვის სივრცე უფრო მეტს ნიშნავს, ვიდრე ფიზიკურ-გეოგრაფიული ცნება. იგი წარმოადგენს იმ ბუნებრივ ფარგლებს, რომლებშიც მიმდინარეობს ხალხების ექსპანსია. ყოველ სახელმწიფოსა და ხალხს გააჩნია თავისი „სივრცული კონცეფცია“, ანუ იდეა საკუთარი ტერიტორიული სამფლობელოების შესაძლო ზღვარზე. სახელმწიფოს დაცემა არის დასუსტებული სივრცული კონცეფციისა და დასუსტებული სივრცული გრძნობის შედეგი. სივრცე განაპირობებს ხალხის არა მარტო ფიზიკურ ევოლუციას, არამედ აგრეთვე მის მენტალურ დამოკიდებულებას გარესამყაროსთან. ადამიანის შეხედულება სამყაროზე დამოკიდებულია სივრცეზე, რომელშიც ის ცხოვრობს.

ჩრდილოეთ ამერიკაში მოგზაურობის შედეგად ფრიდრიხ რატცელმა დაწერა ორი წიგნი: 1874 წელს “ჩრდილოეთ ამერიკის ქალაქებისა ცივილიზაციების რუკები” და 1878-1880 წ-ს “ჩრდილოეთ ამერიკის შეერთებული შტატები”. რატცელი აღნიშნავს, რომ ამერიკელებს უმაღლეს დონემდე აქვთ განვითარებული “სივრცის შეგრძნება” იმ უბრალო მიზეზის გამო, რომ ისინი აღმოჩნდნენ “ცარიელი” სივრცის ათვისების პრობლემის წინაშე და შესაბამისად ამერიკელები შეგნებულად ანხორციელებენ იმას, რისკენაც ევროპელები მიდიან ინტუიციურად და ეტაპობრივად.

ფრიდრიხ რატცელისთვის სივრცე არის LebensRaum – სასიცოცხლო სივრცე, გეობიოგარემო, რომელიც სასიცოცხლო ენერგიას აძლევს ხალხს. სივრცე განიხილება როგორც ამ სივრცეში მცხოვრები ეთნოსის სასიცოცხლო უწყვეტი სხეული. ეთნოსისა და

სივრცის თანაფარდობაზე იგი წერდა, რომ “სახელმწიფოს მახასიათებლები” ვითარდებიან ხალხისა და ნიადაგის მახასიათებლებიდან. ყველაზე მნიშვნელოვან მახასიათებლებს წარმოადგენენ: ზომები, ადგილმდებარეობა და საზღვრები. შემდეგ მოდიან ნიადაგის ტიპები მცენარეულ საფართან ერთად, ირიგაცია და თანაფარდობა მიწის ზედაპირის დანარჩენ კონგლომერატებთან, პირველ რიგში მიმდებარე საზღვრებთან და დაუსახლებელ მიწებთან. მაგრამ როდესაც საუბრობენ “ხვეწს ქვეყანაზე” ამას ემატება ყოველივე ის, რაც ადამიანმა შექმნა და მიწასთან დაკავშირებული ყველა მოვლენა. ამგვარად გეოგრაფიული ცნება გადაიქცევა ქვეყნის მაცხოვრებლებისა და მათი ისტორიის სულიერ და ემოციონალურ კავშირად.

ფრიდრიხ რატცელმა პირველმა ჩამოაყალიბა მნიშვნელოვანი გეოპოლიტიკური კონცეფცია Weltmacht – „მსოფლიო სახელმწიფოს“ კონცეფცია. მან შენიშნა, რომ დიდ სახელმწიფოებს თავის განვითარებაში გააჩნია მაქსიმალური გეოგრაფიული ექსპანსიის ტენდენცია, რომელიც დროთა განმავლობაში იქნეს მსოფლიო ხასიათს. მისი აზრით სახელმწიფოს გაფართოება და შეკუმშვა წარმოადგენს ბუნებრივ პროცესს, რომელიც დაკავშირებულია სასიცოცხლო ციკლთან. რატცელმა ჩამოაყალიბა სახელმწიფოს სივრცული ზრდის შვიდი კანონი, ეს არის სახელმწიფოს სივრცული ზრდის პრინციპების ერთობლიობა:

1. სახელმწიფოს სივრცე იზრდება მისი კულტურის ზრდასთან ერთად;
2. სახელმწიფოს ზრდა გულისხმობს იდეებს, ვაჭრობის შემდგომ განვითარებას, ანუ საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში მზარდ აქტიურობას;
3. სახელმწიფოს ზრდა მიმდინარეობს მცირე სახელმწიფოების შთანთქმის (შემოერთების) ხარჯზე;
4. საზღვარი – ეს არის სახელმწიფოს პერიფერიული ორგანო, იგი არის მისი ზრდის, ძალის ან სისუსტისა და მის ორგანიზმში ცვლილებების ნაშთი;
5. სახელმწიფო მიისწრაფვის შეისრუტოს ფიზიკური გარემოცვის ყველაზე ფასეული ელემენტები: სანაპირო ზოლები, მდინარეთა აუზები, რესურსებით მდიდარი რაიონები;
6. განუვითარებელ სახელმწიფოებს ტერიტორიული ზრდის საწყისი იმპულსი მოსდით ვარდან, უფრო განვითარებული (მაღალი) ცივილიზაციებიდან;
7. შემოერთებისა და შთანთქმის ტენდენცია – წარმოადგენს სახელმწიფოს დამახასიათებელ ნიშანს, რომელიც იქნეს სულ უფრო და უფრო მზარდ ხასიათს;

ფრიდრის რატცელს მიაჩნდა, რომ სახელმწიფოს ზრდა წარმოადგენს საყოველთაო, უნიკალურ ტენდენციას. ადამიანთა კონტაქტების განვითარება, გაცვლა, ვაჭრობა – ეს არის ახალ კოლონიზირებად ტერიტორიებზე სახელმწიფოს პოლიტიკური კონტროლის დამყარების პრელუდია. ვაჭრობა და ომი – ეს არის ორი ფორმა, ორი სტადია სახელმწიფოს ტერიტორიული ზრდის პროცესში.

რატცელისთვის ზღვა და “მსოფლიო სახელმწიფო” ორგანულადაა ერთმანეთთან დაკავშირებული. მან პირველმა გამოთქვა აზრი ცივილიზაციის განვითარებაში ზღვის მნიშვნელობის ზრდის შესახებ. 1900 წელს გამოქვეყნებულ ნაშრომში “ზღვა ხალხთა ძლიერების სათავე” იგი აღნიშნავდა, რომ დიდმა სახელმწიფომ მაქსიმალურად უნდა განავითაროს თავისი საზღვაო-სამხედრო ძალები, ვინაიდან ამას ითხოვს პლანეტარული მასშტაბის სრულფასოვანი ექსპანსია. მისი აზრით იმას, რასაც ზოგიერთი სახელმწიფო (ინგლისი, პოლანდია, ესპანეთი და სხვ.) სპონტანურად ახორციელებდა, სახმელეთო სახელმწიფოებმა (გერმანიამ...) შეგნებულად უნდა გააკეთონ: Weltmacht – “მსოფლიო სახელმწიფოს” სტატუსთან მიახლოებისათვის აუცილებელ პირობას წარმოადგენს ფლოტის განვითარება.

ფრიდრის რატცელის ნაშრომებში საფუძველი ჩაეყარა “ოკეანური ციკლის” პოპულარულ გეოპოლიტიკურ იდეას. აქ განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ხმელთაშუა ზღვის აუზსა და ატლანტიკას, როგორც მსოფლიოს უმნიშვნელოვანეს სტრატეგიულ რაიონებს. განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევს წყნარი ოკეანის აუზის მნიშვნელობის ანალიზი. რატცელი მას უწოდებს “მომავლის ოკეანეს”, რომელიც ხელსაყრელი სტრატეგიული მდგომარეობის, უნიკალური რესურსებისა და უზარმაზარი მოცულობის გამო მალე გახდება მსოფლიოს ბევრი წამყვანი სახელმწიფოს აქტიური მოღვაწეობისა და ინტერესების შეჯახების არენა. სახელმწიფო, რომელიც მოიპოვებს პირველობას წყნარი ოკეანის აუზში, გახდება მსოფლიო დომინანტი.

რატცელი დარწმუნებული იყო, რომ მალე წყნარი ოკეანის ზოლში ძალისმიერი მეთოდებით დაიწყება ურთიერთობის გარკვევა მსოფლიოს ხუთ წამყვან სახელმწიფოს შორის. ეს სახელმწიფოებია: დიდი ბრიტანეთი, აშშ, რუსეთი, ჩინეთი, იაპონია. რატცელი და მისი მოწაფეები მივიდნენ იმ დასკვნამდე, რომ გადამწყვეტი კონფლიქტი საზღვაო და კონტინენტალურ სახელმწიფოებს შორის მოხდება სწორედ წყნარი ოკეანის ზონაში და კატასტროფული ფინალით დაამთავრებენ კაცობრიობის ისტორიის ციკლურ ევოლუციას. ამავდროულად ამ კონფლიქტში კონტინენტალურ სახელმწიფოებს, მათი მდიდარი რესურსებით, გაანინათ სრულიად გარკვეული უპირატესობა საზღვაო სახელმწიფოებთან შედარებით, ვინაიდან

ისინი არ ფლობენ საკმარის სივრცეს თავიანთი გეოპოლიტიკური ბაზის სახით.

რატკელის შემოქმედებითი მემკვიდრეობიდან შეიძლება გამოვყოთ სამი ძირითადი იდეა:

– ჩინეთი და ჩინეთის მოსახლეობის მიგრაცია. რატკელის აზრით „სიცოცხლისუნარიანი ხალხის უმნიშვნელოვანეს მახასიათებელს წარმოადგენს მობილურობა, იგი წარმოადგენს ნებისმიერი ერის მახასიათებელს და ახასიათებს თვით იმ ერებსაც, რომლებიც ერთი შეხედვით იმყოფებიან უძრაობაში“. ჩინური ემიგრაცია წარმოადგენს მშვიდობიანი კოლონიზაციის მაგალითს, მოკრძალებულს თავისი მასშტაბებით, მაგრამ მაინც მნიშვნელოვანს, თუკი გავითვალისწინებთ, რომ იგი ხორციელდება გლეხებისა და ვაჭრების მიერ. „ისტორიამ იცის უამრავი მაგალითი იმისა, თუ როგორ კარგავდა ერთი სახელმწიფო იმ ტერიტორიებს რომლებიც წაართვა მეორე სახელმწიფოს, იმიტომ რომ დამპყრობელი ხალხი არ აღწობიერებდა ამ ტერიტორიების შემომტკიცების მნიშვნელობას სამეურნეო ათვისების გზით. არსებობს აგრეთვე უამრავი საპირისპირო მაგალითი როდესაც მცირერიცხოვანი ადამიანების ცივილიზატორული საქმიანობა წინ უძღვის ამ ტერიტორიაზე პოლიტიკური ბატონობის დამყარებას“.

– ამერიკის შეერთებული შტატები. შტატებში მოგზაურობისას რატკელი გაცხადებდა იყო ამერიკის დასავლეთის ახალი მიწების ათვისების გაქანებით, ენერგიული და ყოჩაღი ემიგრანტების ერთიმეორეს მიყოლებული ტაღლით. რატკელისათვის აშშ იყო მომავლის სახელმწიფოს ხატება, რომელიც ვითარდებოდა ვრცელ ტერიტორიებზე. ამას ხელს უწყობდა ქვეყნის მოცულობა და ბუნებრივი სიმდიდრის მრავალფეროვნება. რატკელის აზრით ყველაზე ხელსაყრელი პერსპექტივები იშლებოდა სახელმწიფო-კონტინენტების წინაშე, ვინაიდან სწორედ ისინი იყვნენ ყველაზე მომზადებული პლანეტარული მასშტაბის სისტემის დამყარებისთვის.

– დიდი ბრიტანეთი. რატკელის განსაკუთრებული ყურადღება მიიპყრო არც თუ ისე დიდი ინგლისის თავბრუსდამხვევმა კოლონიალურმა, სამრეწველო და სავაჭრო ექსპანსიამ. მისი აზრით „ხელსაყრელი საგარეო სტიმულების გამოყენება და სამხედრო უსაფრთხოება – არის ზრდისა და სრულყოფის უმნიშვნელოვანესი გარანტია. ეს ეხება ნებისმიერ ორგანიზმებს, ცალკეულ ინდივიდუუმებსა და ხალხებს, რომლებმაც მიაღწიეს თავიანთ სიმწიფეს იმ შემთხვევებში, როდესაც სიღიავე ერწყმის საკუთრების არსებობას“. სწორედ ამით აიხსნება დიდი ბრიტანეთის ძლევამოსილება: მტრების თავდასხმისაგან ზღვებით დაცული, ევროპის უშუალო სიახლოვეს განლაგებული ინგლისი თავის გავლენას ავრცელებს ყველა ოკეანეზე და იტაცებს ვრცელ ტერიტორიებს სხვა კონტინენტებზე (ჩრდილოეთ ამერიკა, ინდოეთი

ავსტრალია, აფრიკის სამხრეთი) და იმავდროულად არ კარგავს თავის თვითმყოფადობას. (4)

**იუხან რუდოლფ ჩელენი (1864–1922 წწ.) (შვედ., Johan Rudolf Kjellén)
იურისტი და სახელმწიფოთმცოდნე. ისტორიისა და პოლიტიკური
მეცნიერების პროფესორი.**

რუდოლფ ჩელენს მიაჩნდა, რომ ინდივიდუალური სახელმწიფოს ყოველმხრივ შესწავლის საფუძველზე შეიძლება მოხდეს ზოგიერთი ყველაზე ზოგადი კანონებისა და პრინციპების დედუცირება, რომლებიც შეესატყვისება ყველა სახელმწიფოს და ყველა დროს. ერთ-ერთი მათგანს წარმოადგენს სახელმწიფოს სიძლიერე. სახელმწიფოები აღზევდებიან იმიტომ, რომ არიან ძლიერები. ჩელენს მიაჩნდა, რომ ძალა წარმოადგენს უფრო მნიშვნელოვან ფაქტორს სახელმწიფოს არსებობის შესანარჩუნებლად, ვიდრე კანონი, ვინაიდან თვით კანონის დაცვა შესაძლებელია მხოლოდ ძალით. სწორედ ძალაში პოულობს ჩელენი თავის მთავარ თეზისს, სახელმწიფო არის ცოცხალი ორგანიზმი, მტკიცებულებას. კანონს ზნეობრივ-რაციონალური ელემენტი შეაქვს სახელმწიფოში, ძალა კი აძლევს მას ბუნებრივ ორგანულ იმპულსს. ჩელენი ამტკიცებდა რომ სახელმწიფო არის მიზანი თავის თავში და არა ორგანიზაცია, რომელიც ემსახურება საკუთარი მოქალაქეების კეთილდღეობის გაუმჯობესების მიზნებს.

1910 წელს გამოქვეყნებულ წიგნში “დიდი სახელმწიფოები” რუდოლფ ჩელენი ცდილობდა დაემტკიცებინა, რომ მცირე ქვეყნები თავისი გეოგრაფიული მდებარეობიდან გამომდინარე “განწირულნი” არიან დამორჩილებულნი იყვნენ “დიდი სახელმწიფოების” მიერ, რომლებიც ისევ და ისევ თავიანთი “გეოგრაფიული ბედისწერიდან” გამომდინარე ვალდებულნი არიან გააერთიანონ ისინი დიდ გეოგრაფიულ და სამეურნო “კომპლექსებად”. ჩელენი აღნიშნავდა, რომ მსგავსი სახის “კომპლექსები-კერძოდ აშშ, ბრიტანეთის იმპერია, რუსეთის იმპერია-ჩამოყალიბდნენ ჯერ კიდევ XVIII-XIX საუკუნეებში, მაშინ როდესაც დიდი ევროპული “კომპლექსის” ანუ ერთობის ჩამოყალიბება წარმოადგენს გერმანიის ამოცანას.

რულოლფ ჩელენმა განავითარა რატცელის გეოპოლიტიკური პრინციპები კონკრეტული ისტორიულ სიტუაციასთან მიმართებაში. მან ლოგიკურ დასრულებამდე მიიყვანა რატცელის “კონტინენტალური სახელმწიფოს” იდეა გერმანიასთან მიმართებაში და აჩვენა, რომ ევროპის კონტექსტში გერმანია წარმოადგენს იმ სივრცეს, რომელსაც გააჩნია ღერძული დინამიზმი და რომლის მოწოდებას წარმოადგენს ევროპის დანარჩენი სახელმწიფოების სტრუქტურირება თავის გარშემო. გერმანოფილმა რულოლფ ჩელენმა განაცნობიერა რა სკანდინავიული ქვეყნების სისუსტეს პოტენციალური საგარეო საფრთხის წინაშე, წამოაყენა გერმანულ-ნორდიული კავშირის შექმნის წინადადება გერმანიის იმპერიის მეტაურობით.

საინტერესოა პირველი მსოფლიო ომის ჩელენისეული ინტერპრეტაცია. მისი აზრით ეს იყო ბუნებრივი გეოპოლიტიკური კონფლიქტი აღმოცენებული გერმანიისა და მისი მოკავშირე ღერძის სახელმწიფოების დინამიურ ექსპანსიასა და ანტანტის პერიფერიულ ევროპულ და არაევროპულ სახელმწიფოებს შორის. განსხვავებამ გეოპოლიტიკური ზრდის დინამიკაში განაპირობა ძალთა ძირითადი განლაგება (დადმავალი ინგლისისა და საფრანგეთისათვის, აღმავალი გერმანიისათვის). მისი აზრით გერმანიის გეოპოლიტიკური გაიგივება ევროპასთან გარდაუვალია, მიუხედავად პირველი მსოფლიო ომში გერმანიის დროებითი დამარცხებისა.

პირველი მსოფლიო ომის დამთავრებისა და ვერსალის ხელშეკრულების დადების შემდეგ რულოლფ ჩელენმა ჩამოაყალიბა თეზისი იმ სამ გეოგრაფიულ ფაქტორზე, რომლებიც მთავარ როლს თამაშობენ გლობალურ გეოპოლიტიკაში. ამ ფაქტორებიდან ის მიიჩნევს გაფართოებას, ტერიტორიულ მონოლითურობასა და გადაადგილების თავისუფლებას. იგი ამტკიცებდა, რომ დიდი ბრიტანეთი გამოირჩევა თავისუფალი გადაადგილების მაღალი ხარისხით, მძლავრი საზღვაო ფლოტისა და საზღვაო კომუნიკაციებზე ბატონობის წყალობით იგი ასევე ფლობს გაფართოების ფაქტორსაც, აქ ლაპარაკია უზარმაზარ კოლონიურ სამფლობელოებზე (ბრიტანეთის იმპერია განლაგებული იყო დედამიწის ზედაპირის 24%-ზე), მაგრამ დიდ ბრიტანეთს არ გააჩნია მონოლითურობა, ვინაიდან მისი კოლონიები მიმოფანტული იყო მთელ სამყაროში. სწორედ ამაში მდგომარეობდა ინგლისის პოლიტიკის სუსტი მხარე. რუსეთს გააჩნია დიდი ტერიტორია, მონოლითურობა, მაგრამ არ აქვს გადაადგილების თავისუფლება, ვინაიდან რუსეთის გასვლა თბილი ზღვებისკენ შეზღუდულია.

რულოლფ ჩელენმა განამტკიცა რატცელის გეოპოლიტიკური მაქსიმა; გერმანიის ინტერესები უპირისპირდებიან დასავლეთევროპული სახელმწიფოების (განსაკუთრებით საფრანგეთისა და ინგლისის) ინტერესებს. მაგრამ გერმანია არის

“ჭაბუკი” სახელმწიფო, გერმანელები კი “ჭაბუკი ერი” (იდეა “ჭაბუკი ერების” შესახებ, რომლებსაც მიაკუთვნებდნენ გერმანელებსა და რუსებს, ეკუთნოდა თ. დოსტოვესკის. იგი იყენებდა ტერმინს “Юный народ” და ჩვენ მიზანშეწონილად მივიჩნიეთ “Юный” გვეთარგმნა როგორც “ჭაბუკი”, მისი მზარდი მიზანდასახული აგრესიულობის გამო, და არა როგორც “ნორჩი”, “ახალგაზრდა”). ჩელენის აზრით “ჭაბუკი” გერმანია უნდა დაეუფლოს შუაევროპულ სივრცეს და შექმნას პლანეტარული მაშტაბის კოტინენტალური სახელმწიფო, წინააღმდეგ შემთხვევაში გერმანია დაიღუპება ისეთ გეოპოლიტიკურ სტრუქტურებთან ბრძოლაში, როგორცაა რუსეთი, ინგლისი თავის კოლონიებით, საფრანგეთი და აშშ. ამისთვის ცენტრალური ევროპის ხალხები უნდა გაერთიანდნენ ხარისხობრივად ახალი პოლიტიკურ-ეკონომიკურ სივრცეში, რომლის დერძიც იქნებიან გერმანელები, ვინაიდან საკუთარი გეოგრაფიული მდებარეობა აიძულებს გერმანიას დაიცვას მთელი ევროპის მთავარი ინტერესები.

1916 წელს გამოქვეყნებულ თავის ძირითად ნაშრომში “სახელმწიფო, როგორც სიცოცხლის ფორმა”, რუდოლფ ჩელენმა განაალიზა ძალის ავტონომია და მისი გეოგრაფიული საფუძვლები. მისი აზრით სახელმწიფო, როგორც სიცოცხლის ფორმათა ერთობლიობა შედგება ხუთი სასიცოცხლო ფორმისგან:

- ფიზიკურ-გეოგრაფიული (სივრცეში განფენილი ორგანიზმი – გეოპოლიტიკა);
- სამეურნეო (თავისი სპეციფიკული აქტიურობით – ეკოპოლიტიკა);
- როგორც ხალხი თავისი ეროვნული და ეთნიკური მახასიათებლებით – დემოპოლიტიკა;
- განსხვავებული კლასებისა და პროფესიების სოციალური ერთობა – სოციოპოლიტიკა;
- სახელმწიფო მართვის ფორმით მისი კონსტიტუციური და ადმინისტრაციული სტრუქტურებით – კრატოპოლიტიკა.

ჩელენის აზრით ერთი და იგივე ძალის ეს ხუთივე ელემენტი, ხუთი თითის მსგავსად შრომობენ მშვიდობიან დროს და იბრძვიან ომის დროს.

სივრცეს, რომელსაც აკონტროლებს სახელმწიფო ან სახელმწიფოთა კავშირი ეწოდება გეოპოლიტიკური ველი. გთავაზობთ მსგავსი ველების შემდეგ კლასიფიკაციას:

– ენდემური ველი (ბერძნული – endemos-ადგილობრივი) – სივრცე, რომელსაც სახელმწიფო აკონტროლებს დიდი ხნის განმავლობაში. ამ ტერიტორიის კუთვნილება მოცემული ეროვნული ერთობის მიერ აღიარებულია მეზობლების მიერ.

– სასახლერო ველი – ტერიტორია, რომელიც იმყოფება მოცემული სახელმწიფოს კონტროლის ქვეშ, მაგრამ არ არის

სათანადოდ ათვისებული დემოგრაფიულად, ეკონომიკურად და პოლიტიკურად. ხშირ შემთხვევაში ამდაგვარ ველს წარმოადგენს ეროვნული უმცირესობებით დასახლებული სივრცე. მოსაზღვრე სახელმწიფოები საეჭვოდ მიიჩნევენ ამ ტერიტორიების კუთვნილების საკითხს, მაგრამ არ განიხილავენ მათ, როგორც საკუთარ ტერიტორიებს.

– ჯვარდინი ველი – სივრცე, რომელზეც პრეტენზიას აცხადებს რამოდენიმე მოსაზღვრე სახელმწიფო.

– ტოტალური ველი – ეროვნული ერთობის კონტროლის ქვეშ მყოფი უწყვეტი სივრცე.

– გეოპოლიტიკური საყრდენი წერტილი – ტერიტორია, რომელიც იმყოფება ტოტალური ველის მიღმა, რომელსაც აკონტროლებს რომელიმე სახელმწიფო, მაგრამ ამ ტერიტორიისაკენ მიმავალ კომუნიკაციებს აკონტროლებს სხვა სახელმწიფო ან სახელმწიფოები.

– მეტაველი – სივრცე, რომელსაც ერთდროულად რამოდენიმე სახელმწიფო ითვისებს. ხშირ შემთხვევაში მსგავსი ათვისება მიმდინარეობს გარედან გეოპოლიტიკური ზეწოლის პირობებში. (5, 24-25)

გეოპოლიტიკურ სივრცეზე კონტროლის მრავალფეროვანი ფორმები ცნობილია ოდითგანვე. ესენია: სამხედრო, პოლიტიკური, ეკონომიკური, დემოგრაფიული, საკომუნიკაციო, რელიგიური და სხვა. თანამედროვე პირობებში დიდ როლს თამაშობენ საინფორმაციო-იდეოლოგიური, ტექნოლოგიური და კულტურულ-ცივილიზაციური კონტროლის ფორმები. კონტროლის ეს ფორმები ხშირ შემთხვევაში გამოიყენება სხვადასხვაგვარი კომბინაციური შეხამების სახით, რამეთუ გეოპოლიტიკური მიდგომა მოითხოვს სახელმწიფოთაშორისი ურთიერთმოქმედების ყველა ფაქტორის გათვალისწინებას. ეს ფაქტორებია: გეოგრაფიული, ეკონომიკური, სამხედრო, დემოგრაფიული, პოლიტიკური, კულტურულ-რელიგიური, ეთნიკური, ინფორმაციული.

მნიშვნელოვან გეოპოლიტიკურ კატეგორიათა რიცხვს განეკუთვნება აგრეთვე პოლიტიკური სივრცის ცნება, რომელიც შემოფარგლულია საზღვრებით. სახელმწიფოს ერთ-ერთ ძირითად ნიშანს წარმოადგენს პოლიტიკური სივრცე. გეოპოლიტიკაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობენ სივრცული ურთიერთობები სახელმწიფოებს შორის. ამ როლში გამოდიან საზღვრები. საზღვრების გეოპოლიტიკური პრობლემა წარმოიშვება ყოველთვის, როგორც კი იწყება ბრძოლა პოლიტიკურ სივრცეზე კონტროლის, მიერთებისა და ათვისებისათვის. საზღვრები, სახელმწიფოებს შორის, წარმოადგენენ მათი ინტერესების პოლიტიკურ-სტრატეგიულ გამმიჯნავ ხაზს. სასაზღვრო სივრცე – ანუ ქვეყნის ის ნაწილი, რომელიც უშუალოდ ემიჯნება სახელმწიფო საზღვარს და თავისი

ბუნებრივი და სოციალ-ეკონომიკური პირობებიდან გამომდინარე, სამხედრო თვალსაზრისით ტაქტიკურ-გეოგრაფიულ თავისებურებებს ქმნის.

ეროვნული სახელმწიფოების იურისდიქციის მიღმა მდებარე ტერიტორიებს, საერთაშორისო სამართლის ნორმების თანახმად, ეწოდება საერთაშორისო ტერიტორია და ეს არის სივრცე, რომელზეც არ ვრცელდება რომელიმე სახელმწიფოს სუვერენიტეტი. იგი განისაზღვრება როგორც *res communis*, ანუ ტერიტორია, რომელიც ეკუთვნის ყველას.

საერთაშორისო ტერიტორიებს, ტარდიციულად, მიეკუთვნება: ღია ზღვა; საჰაერო სივრცე ღია ზღვის თავზე; ეროვნული იურისდიქციის (კონტინენტალური შეღვის) მიღმა მდებარე ზღვებისა და ოკეანეების ფსკერი; ანტარქტიდა კოსმოსური სივრცე, მათ შორის მთვარე და სხვა ციური სხეულები.

გაეროს კონვენციამ საზღვაო სამართლის შესახებ მსოფლიო ოკეანე და ზღვები განსხვავებული სამართლებრივი რეჟიმის მქონე 9 ზონად დააყო: შიდა წყლები; ტერიტორიული ზღვა; მიმდებარე ზონა; განსაკუთრებული ეკონომიკური ზონა; განსაკუთრებული თევზჭერის ზონა; არქიპელაგური წყლები; კონტინენტური შეღვი; ღია ზღვა; ღია ზღვის ფსკერი.

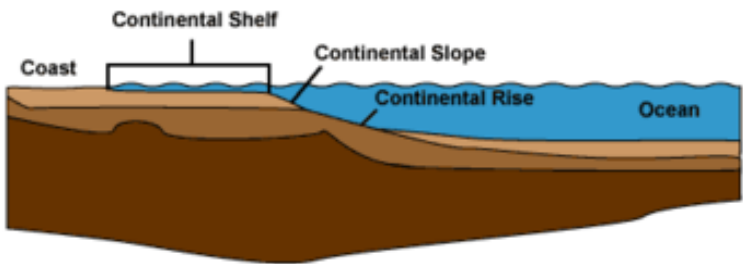
საერთაშორისო სამართლის ნორმების შესაბამისად (*United Nations Convention on Law of the Sea (UNCLOS)*), ტერმინი “ღია ზღვა” აღნიშნავს ზღვის ყველა იმ ნაწილს, რომლებიც არ შედიან რომელიმე სახელმწიფოს შიდა წყლებში ან ტერიტორიულ ზღვაში (*UNCLOS I - 1958* წლის 29 აპრილის კონვენციის სტ.1) ღია ზღვა გახსნილია ყველა ერისათვის და არც ერთ სახელმწიფოს არა აქვს უფლება მისი რომელიმე ნაწილი დაუქვემდებაროს თავის იურისდიქციას. ღია ზღვის თავისუფლება, რომელიც კრძალავს რომელიმე ერის მიერ მის დასაკუთრებას, გარანტირებულია შემდეგი პირობებით: ნაოსნობის თავისუფლება; თევზის რეწვის თავისუფლება; წყალქვეშა კაბელებისა და მილსადენების გაყვანის თავისუფლება; ღია ზღვის თავზე ფრენის თავისუფლება (*UNCLOS I - 1958* წლის 29 აპრილის კონვენციის სტ. 2)

1982 წელს მიღებულმა გაეროს კონვენციამ (*UNCLOS III*), საზღვაო სამართლის შესახებ, გააფართოვა ღია ზღვის თავისუფლების პირობები. იმ დროიდან მოყოლებული, ღია ზღვის თავისუფლება ვრცელდება არა მარტო ზღვისპირა სახელმწიფოებზე, არამედ იმ სახელმწიფოებზეც, რომლებსაც არა აქვთ ზღვაზე გასასვლელი და მათ აქვთ: ნაოსნობის თავისუფლება; ფრენის თავისუფლება; წყალქვეშა კაბელებისა და მილსადენების გაყვანის თავისუფლება (1982 წლის კონვენციის VI ნაწილის დაცვით); ხელოვნური კუნძულებისა და სხვა სახის დანადგარების აგების თავისუფლება, საერთაშორისო სამართლის ნორმებით დაშვებული, (1982 წლის კონვენციის VI ნაწილის დაცვით); თევზის რეწვის

თავისუფლება (1982 წლის კონვენციის II განყოფილებაში მოცემული პირობების დაცვით); სამეცნიერო კვლევების წარმოების თავისუფლება, (1982 წლის კონვენციის VI და XIII ნაწილების დაცვით);

საპაერო სივრცის ზედა ზღვარს წარმოადგენს დედამიწის სივრცის საზღვარი მასსა და კოსმოსს შორის. დედამიწის სივრცის საზღვაში გულისხმობენ ბურთულისმაგვარ ზედაპირს, რომელიც იმეორებს დედამიწის კონფიგურაციას და განლაგებულია მისი ზედაპირიდან (ზღვის დონე) რაღაც ნამძილზე (110 კმ.) (3, 37)

ეროვნული იურისდიქციის გარეთ მდებარე ზღვებისა და ოკეანეების ფსკერი გაეროს 1982 წლის კონვენციის თანახმად გამოცხადებულია კაცობრიობის საერთო მემკვიდრეობად (1982 წლის კონვენციის პრეამბულის პუნქტი №6). კონტინენტალური შეღვის მიღმა მდებარე ზღვებისა და ოკეანეების ფსკერმა მიიღო ზღვის ფსკერის საერთაშორისო რაიონის სახელი და იგი არ ექვემდებარება ეროვნულ მითვისებას, ანუ როგორც არის დაფიქსირებული კონვენციის 137 სტატიაში – არც ერთ სახელმწიფოს არა აქვს უფლება პრეტენზია განაცხადოს სუვერენიტეტზე ან სუვერენულ უფლებებზე ან განახორციელოს ისინი ამ რაიონის რომელიმე ნაწილზე ან რესურსებზე და რომ არცერთ სახელმწიფოს, ფიზიკურ ან იურიდიულ პირს არ შეუძლია მიითვისოს მათი რომელიმე ნაწილი.

კონტინენტალური შეღვი

საერთაშორისო ტერიტორიის ამ სახეობის სტატუსს ახასიათებს რამოდენიმე მნიშვნელოვანი მახასიათებელი: ეროვნული იურისდიქციის გამორიცხვა; მასზე საქმიანობა მთელი კაცობრიობის საკეთილდღეოდ (სტატია №140); მხოლოდ მშვიდობიანი მიზნებისათვის გამოყენება (სტატია №141); ტერიტორიის (რაიონის) რესურსებზე, ეკუთვნის მთელ კაცობრიობას, ყველა უფლების განხორციელება ეკუთვნის საზღვაო ფსკერის სპეციალურ საერთაშორისო ორგანოს (სტატია №153-ს ნაწილი I); რესურსების პარალელური დამუშავება (სტატია №153-ს ნაწილი II, პუნქტი “ბ”);

მისი არ ცნობა მსოფლიოს მრავალი წამყვანი სახელმწიფოს მიერ. მაგალითად, 1984 წელს აშშ, დიდმა ბრიტანეთმა, გერ და კიდევ ხუთმა სახელმწიფომ დადეს სეპარატისტული ხელშეკრულება მსოფლიო ოკეანის პერსპექტიულ რაიონებში მინერალური რესურსების დამუშავების შესახებ და შესაბამისად, იგნორირება გაუკეთეს 1982 წლის კონვენციის ნორმებს.

ანტარქტიკას უკავია დაახლოებით 52,5 მილიონი კვ.კმ. და მოიცავს დაუსახლებელ მატერიკს ანტარქტიდას (13 975 ათას კვ.კმ., მათ შორის 1 582 ათას კვ.კმ. შელფური მყინვარები და კუნძულები, რომლებიც მიეკუთვნებიან ანტარქტიდის მყინვარებს), მიმდებარე კუნძულებს (მათ შორის სამხრეთ ორენის, სამხრეთ სენდვიჩის, სამხრეთ შეტლენდის კუნძულები), აგრეთვე ატლანტის, წყნარი და ინდოეთის ოკეანეების ნაწილი, რომელსაც ხშირად უწოდებენ სამხრეთის ან ანტარქტიკულ ოკეანეს. ანტარქტიკის ტერიტორია ძირითადად განლაგებულია სამხრეთ განედის 48-60 გრადუსების არეალში.

არქტიკაში საკუთარი სექტორები გააჩნია, მის მოსახლერე, ხუთ სახელმწიფოს: დანიას, ნორვეგიას, კანადას, აშშ-ს და რუსეთს. თითოეული ამ სახელმწიფოს არქტიკულ სექტორს წარმოადგენს სივრცე, რომლის საფუძველსაც წარმოადგენს ამ სახელმწიფოს სანაპირო, ხოლო გვერდით ხაზს —მერიდიანები ჩრდილო პოლუსიდან ამ სახელმწიფოების აღმოსავლეთ და დასავლეთ საზღვრებამდე. არქტიკის სექტორის ფარგლებში საზღვაო და საჰაერო ნაოსნობა დასაშვებია მხოლოდ მიმდებარე სახელმწიფოების ნებართვით და მხოლოდ მშვიდობიანი და სამეცნიერო მიზნებით.

კოსმოსური სივრცე ასევე არ ექვემდებარება ეროვნულ მითვისებას. კოსმოსური სივრცე, მთვარისა და სხვა ციური სხეულების ჩათვლით, ღიაა კვლევისა და გამოყენებისათვის, ნებისმიერი სახელმწიფოსათვის ყოველგვარი დიკრიმინაციის გარეშე თანასწორუფლებიანობის საფუძველზე და საქრთაშორისო სამართლის ნორმების შესაბამისად თავისუფალი დაშვება ციური სხეულების ნებისმიერ რაიონში (1967 წლის 27 იანვარის ხელშეკრულება “სახელმწიფოთა მოღვაწეობის პრინციპები კოსმოსური სივრცის კვლევისა და ათვისების შესახებ” სტატია №1).

საზღვრები წარმოადგენენ სუვერენიტეტების მოქმედების სფეროების გამყოფ ხაზებს. პოლიტიკური საზღვარი, ერთდროულად, წარმოადგენს მოცემული სახელმწიფოს საგარეო გარსს და მის მეზობლებთან კონტაქტის ხაზს. პოლიტიკური, იდეოლოგიური, ლინგვისტური და რელიგიური განსხვავებების მიუხედავად სახელმწიფო საზღვარი წარმოადგენს უნივერსალური ხასიათის ერთადერთ ნორმას.

საზღვრები ხელს უწყობენ სახელმწიფოების მიერ თავის თავის, როგორც ერთიანი მთელის აღქმას, რომელიც განსხვავდება სხვა სახელმწიფოებისაგან და რომელსაც საკუთარ ტერიტორიაზე გააჩნია უცილობელი სუვერენიტეტი.

ცნებები და ტერმინები:

საწყისი ხაზები – სანაპიროსა და ზღვის გამყოფი წირი. საზღვარი სახელმწიფოს შიდა წყლებსა და ტერიტორიულ ზღვას შორის. საწყისი ხაზებიდან იწყება ტერიტორიული ზღვის, საგანგებო ეკონომიკური ზონის და სხვა საზღვაო ზონების აზომვა.

სახელმწიფოს შიდა წყლები – სახელმწიფოს საზღვრებში მთლიანად მოქცეული ზღვები, ტბები, მდინარეები და საერთაშორისო ზღვების ის ნაწილი, რომელიც ამ სახელმწიფოს საწყისი ხაზების შიგნით (ხმელეთისაკენ) არის განლაგებული. იგი იმყოფება სახელმწიფოს აბსოლუტური იურისდიქციის ქვეშ.

საზღვაო მილი – განსხვავდება ინგლისური მილისაგან და უდრის 1853 მეტრს.

სივრცე – გეოპოლიტიკის ძირითადი ცნება. წარმოადგენს არა რაოდენობრივ, არამედ ხარისხობრივ კატეგორიას. სივრცის სტრუქტურა წინასწარ განსაზღვრავს ისტორიის (პირველ რიგში პოლიტიკური ისტორიის) სტრუქტურას. ასეთია გეოპოლიტიკის, როგორც მეცნიერების ძირითადი თეზისი.

სივრცობრივი აზრი – რატცელის ტერმინი. ხარისხობრივ სივრცეში ჩაღებული ისტორიული წინასწარგანსაზღვრულობის სისტემა.

ტერიტორიული ზღვა – ტერიტორიული წყლების სანაპიროს მიმდებარე ზოლი ზღვაში. მისი სიგანე არ აღემატება 12 საზღვაო მილს და აითვლება საწყისი ხაზებიდან. იგი არის სანაპირო სახელმწიფოს სუვერენული ტერიტორია. უცხო სახელმწიფოს გემებს აქვთ მასში მშვიდობიანი გავლის უფლება საზღვაო სამართლის ნორმების შესაბამისად.

ტერიტორიული წყლები (territorial waters) - 12 საზღვაო მილის სიგანის წყლის სივრცე, რომელიც გასდევს სახელმწიფოს სანაპირო ზოლს.

შელფი (ინგ., shelf) – კონტინენტალური შელფი, მატერიკული მეჩეზი – მატერიკის წყალქვეშა სანაპიროს გასწორებული განფენილობა, რომელიც ხმელეთს ეკვრის და მასთან საერთო გეოლოგიური აგებულებით ხასიათდება. შელფების საერთო მოცულობა შეადგენს დაახლოებით 32 მილიონ კვ.კმ-ს. ყველაზე დიდი შელფი გააჩნია ევრაზიის ჩრდილოეთ სანაპიროს, სადაც მისი სიგანე აღწევა 1,5 ათას კოლომეტრს. ასევე დიდი შელფი აქვს ბერინგის ზღვას, ჰუდონის ყურეს, სამხრეთ-ჩინეთის ზღვას, ავსტრალიის ჩრდილოეთ სანაპიროს.

ზღვა – მსოფლიო ოკეანის ნაწილი, გამოყოფილი ხმელეთით ან შემადღებული წყალქვეშა რელიეფით. ზღვები ოკეანეების მიხედვით: **წყნარი ოკეანე** – ბანდის ზღვა, ბერინგის ზღვა, აღმოსავლეთ ჩინეთის ზღვა, ყვითელი ზღვა, მარჯნის ზღვა, მინდანოს ზღვა, ოხოტის ზღვა, სულავესის ზღვა, სულუს ზღვა, ტანმანის ზღვა, ფიჯის ზღვა, ფილიპინის ზღვა, სამხრეთ ჩინეთის ზღვა, იავის ზღვა, იაპონიის ზღვა. **ატლანტიკის ოკეანე** – აზოვის ზღვა, ბალტიის ზღვა, ირლანდიის ზღვა, კარიბის ზღვა, სარგასის ზღვა, ჩრდილოეთის ზღვა, ხმელთაშუა ზღვა, ადრიატიკის ზღვა, სღბორანის ზღვა, ბალეარის ზღვა, იონიის ზღვა, კვიპროსის ზღვა, ლევანტის ზღვა, ლიგურიის ზღვა, მარმარილოს ზღვა, ტირენიის ზღვა, ეგეოსის ზღვა, კრეტის ზღვა, შავი ზღვა, შოტლანდიის ზღვა. **ინდოეთის ოკეანე** – ანდამანის ზღვა, არაბეთის ზღვა, არაფურის ზღვა, წითელი ზღვა, ტიმორის ზღვა. **ჩრდილოეთის ყინულოვანი ოკეანე** – ბარენცის ზღვა, პენორის ზღვა, ბაფინის ზღვა, თეთრი ზღვა, ბოფორტის ზღვა, აღმოსავლეთ-ციმბირის ზღვა, გრელანდიის ზღვა, ლაპტევეების ზღვა, ნორვეგიის ზღვა, ჩუკოტკის ზღვა. **სამხრეთის ოკეანე** – ამუნდსენის ზღვა, როსის ზღვა, უედელის ზღვა, სკოტის ზღვა, ლაზარევის ზღვა, დევისის ზღვა, ბელისნგაუზენის ზღვა.

შიდა ზღვა – ეს ტერმინი ხშირად გამოიყენება გაუმდინარე დიდი მღაშე ტბებისა და ხელოვნური წყალსაცავების აღსანიშნავად (არალის ზღვა, კასპიის ზღვა, მკვდარი ზღვა, თბილისის ზღვა).

განსაკუთრებული ეკონომიკური ზონა – ზღვის სივრცე, რომელიც შეიძლება მოითხოვოს სახელმწიფომ მისი ტერიტორიული ზღვის გარეთ და მის მიმდებარედ, საწყისი ხაზებიდან 200 საზღვაო მილით დაშორებულ ხაზამდე. ამ ზონაში სანაპირო სახელმწიფო ადგენს ხელოვნური კუნძულებისა და ნაგებობების აგების, სამეცნიერო კვლევებისა და გარემოს დაცვის ზღვის ყველა ცოცხალი და არაცოცხალი ბუნებრივი რესურსების მოპოვებისა და გამოყენების წესებს. 1971 წელს კენიამ გააკეთა პირველი განაცხადი განსაკუთრებულ ეკონომიკურ ზონაზე. დღეისათვის ყველაზე დიდი ზონები აქვს აშშ-ს, საფრანგეთს, ავსტრალიას და რუსეთს.

ოკეანე – (“ოკიანე”-ფინიკიურად “უნაპირო”, **Okeanos** – ბერძ., მდინარე) გლობალური ერთმანეთთან დაკავშირებული მღაშე წყალი, იგივე მსოფლიო ოკეანე უკავია დედამიწის ზედაპირის თითქმის 3/4 (71%), იყოფა კონტინენტებითა და არქიპელაგებით შემდეგ ნაწილებად: წყნარი ოკეანე, ატლანტიკის ოკეანე, ინდოეთის ოკეანე, ჩრდილოეთ ყინულოვანი ოკეანე და სამხრეთ ოკეანე. ოკეანის მცირე ნაწილებს უწოდებენ ზღვებს, ყურეებს, სრუტეებს და სხვა.

თავისუფალი ზღვა (ლათ., Mare Liberum) – დოქტრინა, რომელსაც საფუძველი ჩაუყარა ჰოლანდიელმა იურისტმა ჰუგო გროციუსმა 1609 წელს გამოქვეყნებულ ნაშრომში “Mare Liberum”, სადაც მან ბუნებითი

სამართლის კონცეფციაზე დაყრდნობით ჩამოაყალიბა თავისუფალი ნაოსნობის შემდეგი პრინციპი: “როგორც ჰაერია საერთო, რადგან იგი არ შეიძლება იყოს ვინმეს მიერ მითვისებული და რადგან იგი არ ამოიწურება მოუწესრიგებელი სარგებლობის შედეგად და შესაბამისად იგი ეკუთვნის მთელ კაცობრიობას, ასევე ზღვაა საერთო ყველასათვის”.

დახურული ზღვა (ლათ., Mare clausum) – დოქტრინა, რომელსაც საფუძველი ჩაუყარა ინგლისელმა იურიტმა ჯონ სელდენმა 1635 წელს გამოქვეყნებულ ნაშრომში “Mare clausum”, სადაც იგი ცდილობდა დამტკიცებინა, რომ ზღვას პრაქტიკაში ახასიათებს სახმელეთო ტერიტორიისათვის დამახასიათებელი თვისებები. შესაბამისად ზღვაზე ნაოსნობის ექსკლუზიური უფლება ეკუთვნის იმ სახელმწიფოს, რომელიც ძალზე დაყრდნობით რეალურად აკონტროლებს მას.

ალფრედ თაიერ მეჰენი (1840-1914) ამერიკელი ადმირალი, სამხედრო თეორეტიკოსი, ზღვის კლაუზევიცად წოდებული. ნიუ-პორტის სამხედრო-სახლვაო კოლეჯის პროფესორი და 1886 წლიდან მისი პრეზიდენტი. აშშ-ს პრეზიდენტების მაკ-კინლის და თეოდორ რუზველტის მრჩეველი. აღსანიშნავია ერთი გარემოება: თეოდორ რუზველტი თავის თავს თვლიდა მეჰენის მოწაფედ და ამით ხაზს უსვამდა მასთან სოლიდარობას. მეჰენი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა სივრცულ ფაქტორს.

ფრიდრიხ რატცელი (1844-1904) გერმანელი მეცნიერი, გეოგრაფი, სოციოლოგი, პალეონტოლოგი და ზოოლოგი. დაამთავრა კარლსრუეს პოლიტექნიკუმი უნივერსიტეტი და ჰაიდელბერგის უნივერსიტეტი. ევოლუციონიზმისა და დარვინიზმის მსოფლმხედველობისა და მეთოდოლოგიის მიმდევარი. ლაიპციგის უნივერსიტეტის პროფესორი. გერმანელი ნაციონალისტი, “პანგერმანისტული ლიგის წევრი”. გეოპოლიტიკის ერთერთი ფუძემდებელთაგანი, თუმცა ტერმინი “გეოპოლიტიკა” მას არ გამოუყენებია. თავის ნაშრომებში იგი იყენებდა ტერმინ “პოლიტიკურ გეოგრაფიას”.

იუსან რუდოლფ ჩელენი (1864–1922) იურისტი და სახელმწიფოთმცოდნე. ისტორიისა და პოლიტიკური მეცნიერების პროფესორი. ასწავლიდა გეტერბოვისა (1901–1916) და უფსადას (1916–1922) უნივერსიტეტებში. იგი სწავლობდა მართვის სისტემებს რათა გამოეყენებინა ძლიერი სახელმწიფოს შექმნის გზები. ცნება “გეოპოლიტიკის” ავტორი.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. *Василенко И.А.* Геополитика. М.: Гардарики, 2003.
2. *Дугин А.* Основы геополитики. Геополитическое будущее России. М.: Арктогея, 1997.

3. Ушаков Н.А. Международное право: основные термины и понятия. М.: ИГП РАН, 1996.
 4. Моро-Дефарж Ф. Введение в геополитику. М.: Конкорд. 1996.
 5. Нартов Н.А. Геополитика. М.: 1999
 6. Колосов В. А., Мироненко Н. С. Геополитика и политическая география: М.: Аспект Пресс, 2002
- geopolitics.nm.ru/ persons.html
<http://archipelag.ru/geopolitics>
<http://geopolitics.ru/common/library.htm>
[lib.socio.msu.ru/ library](http://lib.socio.msu.ru/)
<http://en.wikipedia.org/wiki>

Summary

Otar Kochoradze

Geopolicy and international relations

The comparative analysis of political and legal aspects of a category “Space”

The geopolitics studies the relations between space and politics: what influence renders the spatial factor on politics and behaviour of the political figures? And how spatial factor by the political figures is used? How should they from passive contemplate character of geographical space proceed to geopolitical and even to geostrategic aspect of a role of space?

People should realise, that the space is fundamental concept managing the public relations. The state, develops successfully then, when its political figures and its population has “feeling of space”. Concept " Feeling of space " identically to concept " talent for management " on this the politics should develop at themselves feeling of space.

Резюме

Otar Kochoradze

Геополитика и международные отношения. Сравнительный анализ политических и правовых аспектов категории “пространства”

Геополитика изучает отношения между пространством и политикой: какое влияние оказывает пространственный фактор на политику и поведение политических деятелей? И как используется сам пространственный фактор политическими деятелями? Как должны они от пассивного созерцательного характера географического пространства перейти к геополитическому и даже геостратегическому аспекту роли пространства?

Люди должны осознать, что пространство является фундаментальным понятием, управляющим общественными отношениями. Государство, развивается успешно тогда, когда его политические деятели и его население обладают чувством пространства. Понятие «Чувство пространства» идентично понятию «талант к управлению»б именно по этому политики должны выработать у себя чувство пространства.

ვაჟა შუბითიძე
ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი იდეოლოგია და
საქართველო

საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ სამოქალაქო დაპირისპირებამ განაპირობა პოლიტიკური კრიზისის დაწყება ქვეყანაში, რაც 1992 წლიდან გადაიზარდა ლეგიტიმურობის კრიზისში. ლეგიტიმურობის კრიზისის უმთავრესი მიზეზი კი მაინც არის ჭეშმარიტად დემოკრატიული არჩევნების არარსებობა ქვეყანაში. ესაა კრიზისი, როცა ხელისუფლება იურიდიულად არჩეულია, მაგრამ ხალხის თვალში მას არ გააჩნია ფსიქოლოგიური ლეგიტიმურობა, რაც თავის მხრივ უამრავ პრობლემას ბადებს, მათ შორის მოსახლეობის ემიგრაციას სხვადასხვა განვითარებულ ქვეყნებში იაფი მუშახელის სახით.

დღევანდელი ქართული საზოგადოება-ესაა ნევროზული საზოგადოება-უამრავი პრობლემა, ცხოვრების გიჟური რიტმი, საშინელი კონკურენცია, გაზრდილი მოთხოვნები, გადაღლა, მღელვარება, სოციალური დაპირისპირება და პოლიტიკური ბრძოლის მიუღებელი მეთოდები, ადამიანთა გამოფიტვა და ჯანმრთელობის აღდგენის შეუძლებლობა, ძალადობის და შიშების ზრდა, პათოლოგიური ტიპების მომრავლება, დაუნდობლობა, ელიტის ზნეობრივი დეგრადაცია, დაუცველობა და სამართლიანობის დეფიციტი, განუკითხაობა, უდირსთა პარპაში და ყველაფრისადმი და ყველასადმი მომხმარებლური დამოკიდებულება, დემოგრაფიული პრობლემები-აი, ამ შტრიხებით ხასიათდება დღევანდელი ქართული საზოგადოება. ჩვენი ხალხის ასეთი ყოფა შედეგია სამოქალაქო დაპირისპირებისა და სამანაბლო-აფსახუთისათვის ომში დამარცხებისა. ბუნების კანონით “დავრდომილის, დამარცხებულის სხეულში და ტანზეც ჩნდება ათასნაირი შხამიანი ბაცილა, მუწუკი და ჭირი. ჩვენი შინაური რდვევა და აღრვევა, მზაკვრობა და მუხანათობაც მუდამ შედეგი იყო ჩვენი დამარცხებისა გარეშე მტრისაგან. ძარღვგადაჭრილი, იმედგაცრუებული და გამწარებული ორგანიზმი იწყებს საკუთარივე თავის დრღნას და ჭამას. ამიტომ მოსდევდა ხოლმე ჩვენს დამარცხებას ანარქია, შიმშილი, ეპიდემია, ზნეობრივი გახრწნილება, განდგომა და დაშლა პროვინციებად (მ. ჯავახიშვილი).”

მეორე დიდი უბედურება იყო ქუჩიდან მოსული არაკომპეტენტურ ადამიანთა მართვა-გამგეობა, რომლებმაც ქვეყანა ილია ჭავჭავაძისა და ნიკო ნიკოლაძის გზას ააცდინეს.

ეს მოხდა იმიტომ, რომ საზოგადოების წყურუების შედეგად ასეთმა მმართველობამ იგნორირება გაუკეთა ეროვნულ ფასეულობებს, პიროვნულ ღირსებებს, ინტელექტს, ცოდნას, პროფესიონალიზმს, ზნეობას (არადა “ზნეობა-ეს არის იცხოვრო შენი ხალხის წეს-ჩვეულებებით,”-ამბობდა არისტოტელე) და ამის ნიადაგი ჯერ კიდევ კომუნისტებმა შეამზადეს.

გააქტიურდნენ კრიმინალური სამყაროს ავტორიტეტები და მათთან დაახლოებული წრეები. დაიწყო ქართული ეთნოკულტურული სივრცის გავლურება და გაღარიბება, მანკიერი “თამაშის წესების” გავრცელება, ცნობიერების გამრუდება, შედეგად კი მივიღეთ აღვირახსნილობა, ცინიზმი, ორმაგი სტანდარტები, ზნეობრივი დეგრადაცია, ცოდნისა და ეროვნულ ფასეულობათა, მეცნიერების ნგრევა, დევალვაცია, რითაც ცხოვრება დაუმახინჯდა ახალგაზრდობას და მომავალ თაობას. საქართველო, რომელმაც ერთ-ერთმა პირველმა დაიწყო ბრძოლა დამოუკიდებლობისთვის, მმართველთა და მეხუთე კოლონის ანტიეროვნული ქმედების შედეგად საკმაო ხნით ჩამოშორდა განვითარების ცივილიზებულ გზას (გულაბერ ანანიაშვილი).

აზიური ინერტულობა და სხვისი მოიმედება კვლავ იქცა ქვეყნისა და ჩვენი ხალხის განვითარების შემაფერხებელ ფაქტორად. არადა “ჩვენი ქვეყნის გონებრივი ზრდისთვის დიდი უბედურებაა ის გარემოება, რომ დედის ძუძუთი კი არ ვიკვებებით, არამედ ცხრა მთას გადაღმიდან მოყვანილ ძიძას ვაბარივართ.ისიც სწირად თხის რძეს გვაწოვებს და არა ადამიანისას... უცხოელი ძიძა, რაგინდ სალი იყოს, შენს დედაენას ვერ გასწავლის, შენი ქვეყნის ბუნებასა და საჭიროებას ვერ გაგაცნობს (ნ. ნიკოლაძე)”.

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ჩვენ უნდა შევიმუშავოთ განვითარების ეროვნული მოდელი და გავითვალისწინოთ უცხოური დადებითი გამოცდილება (განსაკუთრებით იაპონური). ვინაიდან საგარეო პოლიტიკა საშინაო პოლიტიკის გავრცელებაა, ამიტომ უმთავრესი ყურადღება უნდა დაეთმოს საშინაო პრობლემების მოწესრიგებას. ცნობილია რომ “მხოლოდ შინაგანი საქმეების გონივრულად და დამაკმაყოფილებლად მოგვარება უზრუნველყოფს გარედან მოსალოდნელ საშიშროებას და მოგვიტანს საგარეო დიდებას. რა დიდიც არ უნდა იყოს ჩვენი გამარჯვებები, მათი დიდება კვამლივით დაიფანტება, თუკი ჩვენ საკუთარ სახლში არ დავაკმაყოფილებთ აუცილებელ მოთხოვნებს, თუკი ხელს მივყოფთ საკუთარი ინტერესების სისტემატურ იგნორირებას, შევუქმნით ჩვენს თავს მრავალ ხელოვნურ სიძნელეს, მაშინ ეს გარემოება ადრე თუ გვიან სამხედრო წარმატებებზეც კი უდაოდ დამასუსტებელ გავლენას იქონიებს (ნ.ნიკოლაძე).”

განვითარების ამ ეროვნულ მოდელს საფუძვლად უნდა დაედოს განათლება და ჩვენი ხალხის კულტურული მემკვიდრეობა, (ტრადიციები და წეს-ჩვეულებები, ღირსება, ქართული ცხოვრების წესის მდიდარი ეროვნული შინაარსი, სოციალურად ორგანიზებული საბაზრო ეკონომიკა, პიროვნების სოციალური უსაფრთხოება და შეცნობილი თავისუფლება, შრომის ჭკვიანური ორგანიზაცია, საშემსრულებლო დისციპლინა, კერძო და სახელმწიფო საკუთრების შეთანაწყოება პრინციპით “კერძო საკუთრება ყველგან, სადაც ეს შესაძლებელია და საზოგადოებრივი რეგულირება ყველგან, სადაც ეს აუცილებელია”), ქართული ეროვნული წარმოების განვითარება და პროტექციონიზმი, სახელმწიფო და კერძო რეკეტის, კრიმინალური ცნობიერების აღმოფხვრა, კორუფციის საფუძვლების მოშლა, კადრების მოძიება, აღზრდა და სწავლება მათ დანიშნამდე (ე.წ. “კადრების ბანკის” შექმნა, ასევე “მოუხმობელთა მოხმობა”), თვითგანადგურების პროცესის შეწყვეტა და ჭეშმარიტი ეროვნული ინტერესების დაურიდებლად წინ წამოწევა, ნიჭიერი ადამიანების ხელშეწყობა და მათზე განსაკუთრებული ზრუნვა, “სიტყვა-საქმის” კონტროლის სქემის დამკვიდრება (ყოველი გადაწყვეტილების მკაცრი კონტროლი საჯარიმო სანქციების გათვალისწინებით), საქმიანი პატრიოტიზმი, ლუსტრაციის კანონის ამოქმედება, არაქართული მოსახლეობის სოციალურ-კულტურული ინტერესების გათვალისწინება და ა.შ.

ჩვენი ქვეყნის უბედურების ერთ-ერთი სათავეა ის, რომ 1990 წლიდან დღემდე საქართველო იმყოფება უმართაობის მდგომარეობაში. ამას კი განაპირობებს შემდეგი მიზეზები:

- არასწორად სინთეზირებული ქვეყნის მართვის სისტემა;
 - არასწორად შერჩეული ხელმძღვანელი კადრები.
- პირველი გარემოება გამოწვეულია იმით, რომ დიდი სისტემების მართვის თეორიიდან გამომდინარე არასრულფასოვნადაა ჩატარებული ქვეყნის, როგორც მართვის ობიექტის ანალიზი, არაა დამუშავებული სამართავი ობიექტის გადაცემის ფუნქცია, მართვის ფუნქციონალი. ეს ნიშნავს, რომ
- არაა შემუშავებული მიზანთა სისტემა, რომლის მიმართაც უნდა იქნას შედგენილი ეს ფუნქციონალი.
 - არაა განსაზღვრული ის შეზღუდვები, რომლებიც განაპირობებენ მართვის ფუნქციონალის ამოხსნის არეებს;
 - არაა შერჩეული კრიტერიუმები, რომელთა მიმართაც უნდა ხორციელდებოდეს მართვის ფუნქციის ოპტიმალური ამოხსნების მოძებნა შეზღუდვებით განსაზღვრულ არეებსში(გივი ჯავახიშვილი).
- ყოველივე ამის გამომწვევი მიზეზია ის გარემოება, რომ ქართველ ერს დღემდე შემუშავებული არ აქვს ეროვნული იდეოლოგია (როგორც ეს გააკეთეს ებრაელებმა “სიონიზმის” სახით და სხვა ერებმა).

ეროვნული იდეოლოგია უნდა ჩამოყალიბდეს შეხედულებათა 10 სისტემის სახით. ესენია 1. ეკონომიკური 2. დემოგრაფიული 3. ზნეობრივი 4. სამართლებრივი 5. რელიგიური 6. კულტურის 7. ფილოსოფიური 8. ეროვნული ცნობიერების 9. ეკოლოგიური 10. პოლიტიკური (ამ მთლიან მანქანებელთა სისტემას მისაკო წერეთელი უწოდებდა “ერის იდეალს”).

შეიძლება ითქვას, რომ ერთ-ერთი მთავარი ქვესისტემები - ეკონომიკურ და სამართლებრივი დღეს ფაქტიურად არ მუშაობს. პარლამენტის მიერ შემუშავებული კანონები ამ სფეროში (იხევე როგორც სხვებში) არ მუშაობს, ვინაიდან აღნიშნული კანონები არაა შემუშავებული ჩვენი ქვეყნის საჭიროებისათვის, მათ უბრალოდ თარგმნიან უცხოურიდან.

როცა ერს არა აქვს ეროვნული იდეოლოგია, მაშინ მისი სამთავრობო და პოლიტიკური წრეები ინტუიციურად ირჩევენ გლობალურ და ლოკალურ მიზანთა სისტემას. ფაქტიურად ხელახლად დაბადებული ქვეყნის სისტემის მართვა წარმოებს უკვე მკვდარი სისტემის (საბჭოთა სისტემის) მეთოდებით. აქტიური ორგანიზებული სტრუქტურების ანალიზი და სინთეზი მოიცავს:

- ინფორმაციის მონიტორინგს-ინფორმაციის შეგროვებასა და მის პირველად გადამუშავებას სამართავი და მართვის ობიექტების და მათი გარემოს მდგომარეობის შესახებ;

- სამართავი გადაწყვეტილებების მიღებას;

- გადაწყვეტილებების დეტალიზაციას და შესაბამისი ზემოქმედების გამომუშავებას;

- ზემოქმედების დაყვანას მართვის ობიექტის შესაბამის დონეებამდე;

- შესრულების მკაცრ კონტროლს;

- მართვის სისტემისა და მართვის ობიექტის გამოკვლევას მდგრადობასა და განვითარებაზე.

უნდა შემუშავდეს ქვეყნის მართვის ახალი სტრუქტურა, რომელიც ახლანდელთან შედარებით უნდა შეიცავდეს ხუთჯერ ნაკლებ სამართავ სტრუქტურებს და ათჯერ ნაკლებ სახელმწიფო მოხელეებს.

უნდა შეიქმნას სახელმწიფოს ხელმძღვანელი კადრების შერჩევის ტესტური ავტომატიზებული სისტემა და მისით შერჩევა-შემოწმებას დაექვემდებაროს ყველა სახელმწიფო მოხელე პრეზიდენტის ჩათვლით.

კრიზისულ მდგომარეობაში სახელმწიფოს მართვის ძირითადი ამოცანები უნდა იყოს სტრუქტურული მიმართულების, რათა უზრუნველყონ ძირითადად ეკონომიკის რესტრუქტურისაცია (ენერგეტიკა, მრეწველობა, სოფლის მეურნეობა და სხვ.) და სოციალურად ორიენტირებული მდგრადი საბაზრო გარემოს ფორმირება. კრიზისის შემდგომ პერიოდში კი უნდა განხორციელდეს

პრიორიტეტების კარდინალური ცვლა-წინა პლანზე უნდა გადმოინაცვლოს ისეთმა რეგულატორებმა, რომლებიც დაკავშირებულნი არიან საკანონმდებლო ნორმებთან, საგადასახადო სისტემებთან, ბიუჯეტთან, საბაჟოსთან და ა.შ. (დღეს ეს უკუღმა ხორციელდება საქართველოში).

ეროვნული იდეოლოგიის მოთხოვნიდან გამომდინარე გარდა ზემოაღნიშნული მიზნების სისტემისა, უნდა ჩამოყალიბდეს აგრეთვე შეზღუდვების სისტემა, რომლებიც განსაზღვრავენ მიზნების ფუნქციების ამოსხნის არეებს. თუ მიზნებად ავირჩევთ:

ა) ადამიანის პოტენციალის განვითარების ინდექსს(აპკი)-იგი კრებსითი მაჩვენებელია და აერთიანებს შემდეგ პარამეტრებს: შემოსავალს ერთ სულ მოსახლეზე; ადამიანის სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლივობას; განათლების დონეს; მოქალაქეთა საერთო კეთილდღეობის დონეს...

- ბ) ქვეყნის ტერიტორიულ მთლიანობას და დამოუკიდებლობას,
- გ) ადამიანის უფლებების დაცვას;
- დ) რელიგიური აღმსარებლობის თავისუფლებას;
- ე) ეროვნულ ცნობიერებას;
- ვ) ქართული კულტურის განვითარებას;
- ზ) თავისუფალ და კონკურენტულ საბაზრო გარემოს;
- თ) სოციალურ უსაფრთხოებას და ა.შ.

მაშინ საჭიროა შერჩეულ იქნეს შემდეგი სახის შესაბამისი შეზღუდვები:

- ა) ბუნების დაცვა; სურსათის იმპორტის შემცირება;
- ბ) სხვადასხვა ქვეყნებთან ურთიერთობის თავისებურებები;
- გ) სამართლებრივი და ზნეობრივი ნორმები;
- დ) სექტების მანვე ქმედებების გაუვნებელყოფა;
- ე) ინტერნაციონალური დებულებანი, (ეროვნული ინტერესების წინა პლანზე წამოწევა საჭირო)

- ვ) ეროვნულ უმცირესობათა კულტურების პატივისცემა
- ზ) მონოპოლიზმის აღმკვეთი ღონისძიებები; ხალხის ძლიერ მდიდრებად და ძალზე ღარიბებად დაყოფის პროცესის შესუსტება.

მხოლოდ პოლიტიკური და სოციალ-ეკონომიკური რეფორმებით ქვეყნის აღმშენებლობა და ცხოვრების სრულყოფა შეუძლებელია: რელიგიური მრწამსის, ტრადიციებისა და ზნეობისკენ საზოგადოების შემობრუნების გარეშე სოციალურ-პოლიტიკური სისტემის დახვეწა და გაკეთილშობილება წარმოუდგენელია. საზოგადოების თვითაღზრდა, კულტურის ამაღლება, ანუ პიროვნების საკუთარი ცხოვრების გააზრებიდან საზოგადებრივი ცხოვრების გააზრებაზე ასვლა, თითოეული მოქალაქის რწმენის გაძლიერების შედეგია.

ძლიერი ქვეყნის სოციალურ-პოლიტიკური წყობის საფუძველია მისი შემადგენელი ნაწილების(ადამიანის, ოჯახის,

ადამიანთა ჯგუფების, პარტიების) მაღალი მიზნისკენ სწრაფა, საერთო ჰარმონია. ამასთან ბიზნესის განვითარების მცდელობა, მეცნიერების და ხელოვნების, ეროვნული თვითშეგნების და ზნეობის გარეშე ასევე განწირულია;

“ხალხის განვითარება და გაძლიერება ყოველად შეუძლებელია ეროვნული პრინციპების გარეშე... ერი თავისებური კოლექტიური აგებულებაა, თავისებური კოლექტიური პიროვნებაა. ამიტომ მისი აღორძინება შეიძლება მხოლოდ თავისებური, ეროვნული გზით. ისტორიაში ვერ მოძებნით ისეთ მაგალითს, რომ ერს ეღალატნოს თავისი ეროვნებისთვის, ეროვნული კულტურისთვის და არ გახრწნილიყოს, არ აღმოფხვრილიყოს..... ძალ-ღონე ყოველის ერისა უმთავრესად დამოკიდებულია ეროვნულის, მამულიშვილურის გძნობის განვითარება-გაღლიერებაზე. სადაც ეს ცენტრალური გრძობა სუსტია, იქ ხალხი უძღურია” (იაკობ გოგებაშვილი).

ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი აღმშენებლობისთვის საჭირო ეფექტური ხელისუფლების ქმედითი მოდელის შემნაში ასევე გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს ძალაუფლების ეროვნულ ხასიათის განპირობებულ ისეთ ფაქტორებს, როგორიცაა ქართული ცხოვრების წესი, წინაპართა ტრადიციები და ზნე-ჩვეულებები, ეროვნული კულტურა. ტრადიციების გარეშე აქ არსებობს არც ეროვნული სული და არც ცივილიზაციის მიღწევები. მის ძირითად ელემენტსა და კომპონენტს ენა წარმოადგენს. ჩვენი საზოგადოების დაუდევრობისა და უკულტურობის შედეგად სახელმწიფო სტატუსის მქონე ქართული ენა უპატრონოდაა მიგდებული და გათახსირებულ-შებღალული(რუსიფიკაცია ამერიკანიზაციამ ჩაანაცვლა) ყველა სფეროში. სრული განუკითხაობის გამო ხორციელდება გამაღებელი “ეთნიკური წმენდა” ქართული ხალხური მრავალხმიანობისა და ცეკვის, რაც წინაპართა მიერ შექმნილი უდიდესი ღირებულებაა. ყველაფერი, რაც ქართველმა ხალხმა საუკუნეთა სიღრმეში შეიმუშავა და ათას ჭირვარამგამოვლილი დღემდე შეურყვევლად მოიტანა, დღეს დაშლის პირასაა(უფრო მეტად ჩვენი დაუდევრობის შედეგად). ამიტომაც ქართული სახელმწიფოს გაძლიერების და ფეხზე დაყენების საქმეში უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება “ქართველობის”, ქართული ცხოვრების წესის ჭეშმარიტი ეროვნული შინაარსის აღორძინებას.

“ჩვენს დიდ წინაპრებს ძალიან მცირე პირადი მოთხოვნები და უდიდესი იდეალი ასულდგმულებდათ. ეს იდეალი იყო საქართველოს დიდება და ქვეყნის უანგარო სამსახური. თითოეული მათგანი მზად იყო ქვეყნის საკეთილდღეოდ სამსხვერპლოზე მიეტანა თავისი ოჯახი, ქონება და სიცოცხლეც კი.

ქართული ცხოვრების წესის სხვა უმნიშვნელოვანესი ფასეულობებია: სამშობლოს სიყვარული, ღმრთისმოშიშობა (“მუშაკობა”) როგორც სოციალური ნორმა, ოჯახისა და

ოჯახიშვილობის კულტი, სამართლიანობა და ღირსება, კაცთმოყვარეობა და ჰუმანიზმი, ავკარგიანობა, მადლის ქმნისა და მიტევების ნიჭი, ბავშვების, ქალების და მოხუცების მიმართ მოწიწება და პატივისცემა, რაინდული ხასიათი, ახალგაზრდობისადმი ნდობა და “მკაცრი” სიყვარული, მაღალი ზნეობრიობა და უბრალოება, მონანიების უნარი, მხედრული მოვალეობა და სიმამაცე, ცოდნისკენ სწრაფვა, თვითკრიტიკულობა, პასუხისმგებლობა და ა.შ.

ქართული ცხოვრების წესის მთავარი ხერხემალი “ქართველობა”, როგორც უნიკალური ფენომენი, შეიძლება შევედაროთ გრადის თასს, სადაც საუკუნეთა განმავლობაში წვეთობით გროვდებოდა ერის სულიერი და ხორციელი ცხოვრების შემაკავშირებელი დუღაბი” (ო.ქოჩორაძე).

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, საზოგადოების მსგავსად, ხელისუფლებაც ღრმად ეროვნული უნდა იყოს და ერის სატკივართ, პრობლემებითა და ცხოვრებით უნდა ცხოვრობდეს.

მამულისადმი შემეცნებითი დამოკიდებულება, ღმერთის მიერ მონიჭებული ნიჭი და ცოდნა ქართველის სამშობლოსადმი უსაზღვრო სიყვარულის დაუშრეტელი წყარო უნდა გახდეს კვლავ.

ყოველივე ზემო აღნიშნულის უმოკლეს დროში განუხორციელებლობას შედეგად მოჰყვება გაუცხოება სოციუმის ყველა დონეზე, ხოლო გაუცხოების პროცესის გაღრმავებას შედეგად მოსდევს ერის გათიშვა, მისი სულიერი და ფიზიკური ძალების დაკნინება და მოღუნება.

მაქსიმალურად შესუსტდება ურთიერთგაგების შესაძლებლობა და თვით სურვილიც კი საზოგადოების სხვადასხვა ჯგუფებს შორის, რაც საბოლოოდ განაპირობებს უზარმაზარ ბზარს ეროვნულ ცნობიერებაში და აღარ იქნება ის უნიკალური ფენომენი, რასაც “ქართველობა” ჰქვია. აღარ იფუნქციონირებს ცნება “ჩვენ” რადგან სოციუმის ცნობიერებისთვის ის გახდება დისფუნქციური. სოციუმის დაიყოფა მტრულ დაპირისპირებულ “მე”, “შენ”, “ის”, “ისინი” ჯგუფებად, ყველა ყველასთვის გახდება “უცხო” < “მტერი”, “არაადამიანი”. დაისადგურებს ურთიერთშიშის, უნდობლობის და მტრობის ატმოსფერო და შედეგი იქნება საერთო ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი აფეთქება, რომელიც წალეკავს და მოსპობს ყველაფერს. სწორედ ამას ელოდებიან ჩვენი დაუძინებელი მტრები, რომლებიც დაუყოვნებლივ ისარგებლებენ ამ სიტუაციით.

ეს ყველაფერი დღევანდელი ქართველობის გასაკეთებელია და მხოლოდ ღმერთის იმედად და ანაბრად მისი დატოვება ჩვენი ხალხის უპასუხისმგებლობა და უზნეობა იქნება.

Summary

Baja Shubitidze

National- State ideology and Georgia

In clause the analysis of a situation in today of Georgia is given, the problems of national- state construction are opened, is analysed essence of national ideology and Georgian image of life.

Резюме

Важа Шубитидзе

Национально-госураственная идеология и Грузия

В статье дан анализ ситуации в современной Грузии, раскрыты проблемы национально-госураственного строительства, проанализирован суть национальной идеологии и грузинского образа жизни.

თენგიზ ენდელაძე
სამხედრო კონტრდაზვერვა – ეროვნული
უსაფრთხოების ინსტრუმენტი

უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ინსტრუმენტთა შორის მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს კონტრდაზვერვის ორგანოებს, პირველ რიგში სამხედრო კონტრდაზვერვას. დიდი, შეიძლება ითქვას გადაშვევტია, ამ უკანასკნელის როლი სახელმწიფო და სამხედრო საიდუმლოების დაცვის საქმეში.

სახელმწიფო და სამხედრო საიდუმლოების დაცვის უზრუნველყოფა თანამედროვე პირობებში სახელმწიფოებრივად მნიშვნელოვან საკითხად იქცა, ვინაიდან იგი ქვეყნის რეალური თავდაცვისუნარიანობის, მისი შეიარაღებული ძალების მუდმივად მზადყოფნის მიღწევისა და უზრუნველყოფის ერთ-ერთი აუცილებელი პირობაა.

სახელმწიფო და სამხედრო საიდუმლოების საიმედო დაცვას დიდი პოლიტიკური და სამხედრო-ტექნიკური მნიშვნელობა აქვს. იგი ამაღლებს სამხედრო მშენებლობაში მატერიალური დანახარჯების ეფექტურობას, ბოჭავს სეპარატისტულ რეჟიმებს განავითარონ თავიანთი შეიარაღებული ძალები, აცლის ამ ძალების გამოყენების უპირატესობას, აფერხებს ანტიქართული, პროვოკაციული კამპანიების გაფართოებას, რომელიც „ქართული სამხედრო საქმის“ ყბადაღებულ ღოზუნგს ეფუძვნება.

ხელისუფლების ამოცანაა მუდმივად დაუთმოს ყურადღება საიდუმლოების საიმედოდ დაცვის ზოგადსახელმწიფოებრივი სისტემის ღონისძიებებს, რომლებიც ქვეყნის უსაფრთხოებასა და თავდაცვითუნარიანობას ეხება. ამ სისტემას კომპლექსური ხასიათი აქვს. ის მოიცავს სამართლებრივ, კონტრსადაზვერვო და პოლიტიკურ-ადმინისტრაციულ ზომებს.

საქართველოს შეიარაღებულ ძალებში სახელმწიფო და სამხედრო საიდუმლოების დაცვა ქვეყნის უსაფრთხოების ზოგადსახელმწიფოებრივი სისტემის ღონისძიებებს განეკუთვნება, რომლის საიმედო უზრუნველყოფაში მონაწილეობენ შეიარაღებული ძალების ხელმძღვანელი პირები, პირადი შემადგენლობა, დაინტერესებული სამინისტროები და უწყებები, სამხედრო კონტრდაზვერვის, დაზვერვისა და კონტრდაზვერვის ორგანოები. მათი ვალდებულებები ამ მიმართულებით განსაზღვრულია

საქართველოს კანონმდებლობით, სამხედრო ფიცით, სამხედრო წესდებებით, სამთავრობო და საუწყებო ნორმატიული აქტებით.

სახელმწიფო და სამხედრო საიდუმლოების დაცვაში მთელი რიგი სამინისტროებისა და უწყებების მონაწილეობა განაპირობებს მჭიდრო თანამშრომლობას სამხედრო კონტრდაზვერვის ორგანოებთან. აღნიშნული განხილული უნდა იქნას, როგორც სახელმწიფო და სამხედრო საიდუმლოების დაცვის ეფექტური ზომების მიღწევის მნიშვნელოვანი პირობა.

დაცვის პოტენციალის შესახებ ინფორმაციების მოპოვების მიმართულებით მოწინააღმდეგის ტაქტიკასა და ქმედებებში ცვლილებების გათვალისწინებით მოქმედებაშია კომპლექსური ზომები, რომელიც მოიცავს:

- ტექნიკური დაზვერვებისადმი კომპლექსური უკუქმედების ორგანიზაციას;
- სამხედრო ნაწილების, ობიექტების, დაწესებულებების, მათი საქმიანობის ოპერატიული დანიშნულების შესახებ საიდუმლო მონაცემების დაცვის ზომების გაძლიერებას;
- წარმოებული სამუშაოების საიდუმლოების დამცავი რეჟიმის დამუშავებასა და მათ კონტროლს შესრულებაზე;
- საიდუმლოების დაცვის მკაცრი რეჟიმის დამყარებას იმ ნაწილებსა და დაწესებულებებში, სადაც მიმდინარეობს სპეციალური შეიარაღების დამუშავება, გამოცდა და ექსპლუატაცია, ასევე სპეციალური ობიექტების პროექტირება და მშენებლობა;
- სამხედრო დანაყოფების ფარული მართვის წესების მკაფიოდ შესრულებას;
- კავშირგაბმულობის ტექნიკურ საშუალებებზე, მართვის ავტომატიზირებულ და კომპიუტერულ სისტემებზე კონტროლს;
- ჯარების საბრძოლო, ოპერატიული და სამოხილიზაციო ღონისძიებების შენიღბვის ღონისძიებებს;
- მოწინააღმდეგის ეფექტურ დეზინფორმირებას;
- საიდუმლო საქმისწარმოების წესების მკაცრად დაცვასა და სხვა აუცილებელი ზომების განხორციელებას.

შეიარაღებულ ძალებში სახელმწიფო და სამხედრო საიდუმლოების დაცვის საერთო სისტემაში მნიშვნელოვანი როლი აკისრია სამხედრო კონტრდაზვერვას. ის მოწოდებულია სამხედრო ხელმძღვანელობასთან მჭიდრო კავშირში, ნებისმიერ პირობებში მიაღწიოს საიდუმლოებების დაცვის მაღალ ხარისხს, დროულად აღკვეთოს მათი გაჟონვა, გამორიცხოს დაცული ინფორმაციების მოწინააღმდეგის მიერ მოპოვება და ამ უკანასკნელის დეზინფორმირება სამხედრო შენაერთებსა და ობიექტებზე

მნიშვნელოვანი საიდუმლო ღონისძიებების ჩატარებასთან დაკავშირებით. სამხედრო კონტრდაზვერვას ევალება დახმარება გაუწიოს სამხედრო ხელმძღვანელობას შეიარაღებულ ძალებში სახელმწიფო და სამხედრო საიდუმლოების დაცვის მიმართულებით სარეჟიმო ღონისძიებების გატარებაში. კერძოდ, აცნობოს იმ წინაპირობების შესახებ, რომელთაც შეუძლიათ გამოიწვიონ საიდუმლოების გაჟონვა, მათთვის მინიჭებული უფლებების ფარგლებში, ოპერატიული ძალებისა და საშუალებების დახმარებით, განახორციელონ ოფიციალური კონტროლი საიდუმლოების დაცვის რეჟიმზე და შეფასება მისცეს ამ უკანასკნელის ეფექტურობას.

სამხედრო კონტრდაზვერვის ძალისხმევა მიმართული უნდა იყოს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი სახელმწიფო და სამხედრო საიდუმლოებების დაცვისკენ, რომელთაც ზოგადად განეკუთვნება:

- სამხედრო ხელმძღვანელობის ჩანაფიქრები და გეგმები, მთლიანად შეიარაღებული ძალებისა და მისი ცალკეული სახეობების მშენებლობისა და განვითარების გეგმები, სამობილიზაციო ხასიათის ცნობები;
- სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოები, რომლებიც დაკავშირებულია იარაღისა და ტექნიკის ახალი სახეობების შექმნასთან;
- მონაცემები საბრძოლო ქმედებების ახალი ხერხებისა და მეთოდების გამოყენების შესახებ, რომლებიც შტაბებისა და ჯარების ოპერატიულ-სტრატეგიული მომზადების მნიშვნელოვანი შემადგენელი ელემენტია.

კონკრეტულად კი კონტრდაზვერვის ორგანოების ამოცანაა დაიცვას სახელმწიფო საიდუმლოების შესახებ საქართველოს კანონით გათვალისწინებული საიდუმლოები თავდაცვის სფეროში, კერძოდ:

1. საქართველოს სამხედრო ძალების სტრატეგიული და ოპერატიული გეგმებით გათვალისწინებული ინფორმაცია ან მისი მატერიალური შემცველი მასალა:

- მოსალოდნელი საომარი მოქმედების რეგიონის სტრატეგიული და ოპერატიული მოქმედების მიმართულებათა შესახებ;
- შესაძლო ომების, მათი ეტაპების პერიოდებისა და ცალკეული ოპერაციების ხასიათისა და თავისებურებების შეფასების და პროგნოზირების შესახებ;
- სამხედრო მშენებლობის, სტრატეგიის, ოპერატიული ხელოვნებისა და ტაქტიკის შესახებ;
- საქართველოს სამხედრო ძალების განვითარების, ორგანიზაციის და სრულყოფის გეგმებისა და პროგნოზების (ყველა მასშტაბით) შესახებ;

- სამხედრო უწყებების მიერ მოწოდებული (და მიმდინარე) კონფიდენტურული (აგენტურული) და ტექნიკური დაზვერვის მიერ მოპოვებული მონაცემების შესახებ;
 - კრებისთი მონაცემები სამხედრო ნაწილების, ხომალდების, ქვედანაყოფების, სამხედრო დაწესებულებების, შტაბების, სამხედრო აეროდრომებისა და დასაფრენი მოედნების, პოლიგონების, ბაზების საწყობების, სამშენებლო მოედნებისა და სხვა სამხედრო ობიექტების დისლოკაციის შესახებ;
 - ცნობები საერთაშორისო ხელშეკრულებებით და შეთანხმებებით გათვალისწინებული საქართველოს სამხედრო ძალებსა და საზღვარგარეთის ქვეყნების შეიარაღებულ ძალებს შორის ოპერატიულ-საბრძოლო თანამშრომლობის შესახებ;
 - ცნობები სამხედრო ძალების სახეობათა თანამშრომლობის ოპერატიული გეგმების შესახებ.
2. საქართველოს ტერიტორიის სამხედრო დანიშნულების სპეციალური რუკები და კოორდინატები, მათ შორის:
- გრავიმეტრიული პუნქტებისა და გეოგრაფიული ობიექტების, აგრეთვე გამოთვლითი და სხვა მასალები, რომლებიც საშუალებას იძლევა დადგინდეს კოორდინატები 150 მეტრისა და მეტი სიზუსტით;
 - საქართველოს ნებისმიერი ტერიტორიისათვის მიკუთვნებული გრავიმეტრიული ინფორმაციების მიხედვით შედგენილი გრავიტაციული ველის მოდელი, გრავიტაციული ანომალიის სქემები და გრაფიკები;
 - სამხედრო და რეჟიმული ობიექტების ტერიტორიაზე (აკვატორიაზე) შესრულებული ჰიდროგრაფიული, ანემომეტრიული, ოკეანოგრაფიული და აეროფოტოგადაღებათა მონაცემები;
 - სამხედრო და რეჟიმული ობიექტების ფოტოსურათები და კოორდინატები;
 - შავი ზღვის კონკრეტული რაიონების გამოკვლევათა შედეგები, ხმის გავრცელების ანომალიები, აკუსტუკური სიგნალების განთესვა და შთანთქმა, წყლის ნამდვილი და კავიტაციური სიხისტე;
 - სისტემაში მოყვანილი მონაცემები ზღვის დეღვაზე საქართველოს ტერიტორიულ წყლებში სადაც სიღრმე 10 მეტრზე ნაკლებია, ცნობები 200 მეტრზე ნაკლებ სიღრმეში აღმოჩენილი ახალი (სანავიგაციო ცნობარში შეუტანელი) ფსკერის ამდლების შესახებ.

3. საქართველოს სამხედრო ძალების სამხედრო ოპერაციების მომზადებისა და ჩატარების შესახებ ინფორმაციის შემცველი მასალა:

- თანამედროვე სამხედრო ოპერაციებში ჯარის სახეობების, ბრიგადების, ნაწილებისა და გეგმების ერთობლივი და დამოუკიდებელი მოქმედებებისა და გამოყენების სტრატეგიულ-ტაქტიკური გეგმების შესახებ;
- სამხედრო ძალების სალაშქრო და საბრძოლო განლაგების ოპერატიულ-ტაქტიკური ნორმატივების, საბრძოლო შესაძლებლობების, ოპერატიული დარაზმვის შესახებ;
- ცნობები საქართველოს სამხედრო ძალების სამხედრო მზადყოფნის მდგომარეობის ან მზადყოფნის ერთი დონიდან მეორეში გადაყვანის შესახებ;
- ცნობები საბრძოლო და ოპერატიული მომზადების მიმდინარეობის, შინაარსისა და მომზადების შედეგების, ოპერატიული და საბრძოლო უზრუნველყოფის, მანევრების სწავლებისა და საინსპექტორო შემოწმების შესახებ.

4. საქართველოს სამხედრო ძალების მობილიზაციის, საბრძოლო მზადყოფნის და სამობილიზაციო რესურსების გამოყენების შესახებ ინფორმაციის შემცველი მასალა:

- სამობილიზაციო ხასიათის ცნობები საქართველოს სამხედრო ძალებისა და სახალხო მეურნეობის შესახებ;
- ცნობები სამოქალაქო სამინისტროებსა და უწყებებში ომის დროისათვის განკუთვნილი ფორმირებების (სარკინიგზო, საავიაციო, ავტოსატრანსპორტო, ხიდების, სამედიცინო-სანიტარული მომსახურებისა და სხვა სპეციალური მოძრავი ფორმირებების) შესახებ;
- ცნობები სამხედრო აეროდრომებისა და დასაფრენი მოედნების, სამხედრო ქალაქების, ყაზარმების, სასწავლო ცენტრების და სხვა ობიექტების მშენებლობისა და სამხედრო მიზნებისათვის სამოქალაქო ობიექტების გამოყენების შესახებ;
- ცნობები სამხედრო ნაწილების ხომალდებისა და სხვა სამხედრო დაწესებულებების ჩამოყალიბების, დაშლის, რეორგანიზაციისა და სახელწოდებათა შეცვლის შესახებ;
- იმ ახალგაზრდებზე კრებისითი მონაცემები რომლებმაც გაიარეს ან გადიან დაწყებით სამხედრო მომზადებას;
- ინფორმაციები სამხედრო აღრიცხვაზე მყოფ სამხედრო ვალდებულთა კრებისითი მონაცემების შესახებ;
- ინფორმაციები იმ წევრამდელთა და სამხედრო ვალდებულთა კრებისითი მონაცემების შესახებ, რომლებიც სამობილიზაციო წესით გადიან სამხედრო შეკრებას;

- ცნობები, რომლებიც ამჟღავნებენ უმაღლესი და საშუალო სამხედრო სპეციალური სასწავლებლების (ცენტრების) კურსანტთა სამხედრო მომზადების დახურულ პროფილს, პროგრამებს, სასწავლო გეგმებსა და მოცულობას, აღნიშნულ სასწავლებლებში სპეციალურ მიღებასა და ვადამდე გამოშვებას;
- ცნობები უმაღლესი სასწავლებლის სტუდენტებისა და საშუალო სპეციალური სასწავლებლების მოსწავლეთა დახურულ სამხედრო-სააღრიცხვო სპეციალობებში მომზადების შესახებ;
- ინფორმაციები რეზერვისტთა დაგეგმილი სამობილიზაციო გაწვევის შესახებ;
- ცნობები ჯარების ორგანიზაციის, საბრძოლო და პირადი შემადგენლობის რიცხოვნობის, იარაღის, სამხედრო ტექნიკის, ტრანსპორტისა და მატერიალურ-ტექნიკური უზრუნველყოფის საშუალებათა ოდენობის, ჯარების დაკომპლექტების უზრუნველყოფისა და დაკომპლექტების წესის შესახებ – სამხედრო ნაწილების მიხედვით და ზემოთ.

5. ინფორმაციის შემცველი მასალები შეიარაღებისა და საბრძოლო ტექნიკის განვითარების მიზნობრივი პროგრამების, სამეცნიერო კვლევითი და საკონსტრუქტორო სამუშაოების შესახებ, რომლებიც ეხება ახალი სახეობის სამხედრო იარაღის, საბრძოლო ტექნიკისა და თავდაცვითი ტექნოლოგიების შემუშავებას:

- ცნობები რომლებიც ეხება იარაღისა და ტექნიკის ახალ ნიმუშებს, აგრეთვე სპეციალურ ქვედანაყოფებს;
- იარაღის, სამხედრო ტექნიკისა და ქონების ახალი ნიმუშების ნამდვილი (სრული ან შემოკლებული) და პირობითი (შიფრები) სახელწოდებანი, პირობითი აღნიშვნები (ინდექსი, მარკები, ნომრები), ნახაზები, სკემები, გამოსახულებანი, ფოტოსურათები, აღწერილობანი და ტაქტიკურ-ტექნიკური მახასიათებლები;
- ცნობები სამხედრო ძალების შეიარაღებაში ახალი ან მოდერნიზებული სამხედრო ტექნიკისა და ქონების გამოყენების, შეიარაღებიდან ძველი ნიმუშების მოხსნის შესახებ;
- ცნობები სამხედრო ძალებში გამოყენებული მართვის ავტომატიზებული სისტემების ტექნიკური მახასიათებლების შესახებ;
- ცნობები სამხედრო ტექნიკისა და შეიარაღების დარგში აღმოჩენების, გამოგონებების, სამეცნიერო-კვლევით და იმ სამუშაოთა შესახებ, რომლებიც დაგეგმილია ან სრულდება ქვეყნის თავდაცვის ინტერესებისათვის და აქვს სამხედრო

მნისვნელობა; ამ სამუშაოთა დაფინანსებისა და მატერიალურ-ტექნიკური უზრუნველყოფის შესახებ; აღნიშნულ სამუშაოთა კონკრეტულ საწარმოში შესრულების და ამ საქმიანობაში კონკრეტული პირების მონაწილეობის შესახებ;

- ცნობები საწარმოებში, დაწესებულებებში, ორგანიზაციებში დახურული სამეცნიერო საბჭოების, ფაკულტეტების, განყოფილებების, კათედრების, ლაბორატორიების შესახებ;
- ცნობები, რომლებიც ამჟღავნებენ მეცნიერებისა და ტექნიკის უახლესი მიღწევების არსს, განსაზღვრავენ მეცნიერებისა და ტექნიკის მიმართულებებს და რომლებიც შესაძლოა გამოიყენონ სამხედრო დანიშნულების პრინციპულად ახალი ნაკეთობების თუ ტექნოლოგიური პროცესების შესაქმნელად;
- მასალები მანქანათა ახალი ტექნოლოგიის, სახეობებისა და აღჭურვილობის, ტექნიკის საცდელ-ნიმუშთა შესახებ, რომლებსაც უპირატესობა აქვთ სამამულო და უცხოურ ანალოგებთან შედარებით, თუ მათში მოცემულია ზედმიწევნით აღწერა, დეტალიზაცია, სხვა მონაცემების წარმოების საიდუმლოებაზე, რომელთა საშუალებითაც შეიძლება საზღვარგარეთ შეიქმნას სამხედრო დანიშნულების მანქანები, მოწყობილობები.

6. ინფორმაციები განსაკუთრებით დაცული სამხედრო და სამოქალაქო თავდაცვის ობიექტების რეჟიმის, სტრუქტურისა და შემადგენლობის შესახებ:

- საქართველოს სამხედრო ძალთა ნაწილების, ბატალიონების, ხომალდების, საწარმოებისა და დაწესებულებების პირობითი სახელწოდებანი;
- ცნობები სამოქალაქო თავდაცვის ორგანიზაციის მდგომარეობისა და მმართველობის ორგანოების, ბაზებისა და საწყობების შესახებ. სამოქალაქო თავდაცვაში შემავალი არასამხედრო ფორმირებების რაოდენობისა და დაკომპლექტების შესახებ;
- ცნობები სახალხო მეურნეობის ობიექტების თავდაცვითი კატეგორიისათვის მიკუთვნების შესახებ, ომის შემთხვევაში კონკრეტული ობიექტების ქალაქგარეთ გატანის, წარმოების ადგილზევე გაგრძელების შესაძლებლობის შესახებ;
- ცნობები სამოქალაქო თავდაცვის მზადყოფნის ხარისხზე, სამოქალაქო თავდაცვის პირველ და მეორე რიგში განსახორციელებელ ღონისძიებათა შესახებ;
- ცნობები საქტექზედამხედველობის ცენტროლს დაქვემდებარებული ობიექტების (მიწისქვეშა

გამონამუშევრები, მღვიმეების და ა.შ.) სამოქალაქო თავდაცვის მიზნებისათვის შესაძლო გამოყენების შესახებ;

- საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის, სხვა განსაკუთრებით დაცული სამხედრო, სამოქალაქო და სამოქალაქო თავდაცვის ობიექტების დაცვის ორგანიზაციის, მეთოდების საშუალებებისა და მდგომარეობის, გამოყენებული საინჟინრო-ტექნიკური, კავშირგაბმულობისა და სიგნალიზაციის საშუალებების სქემების, განლაგების და მოქმედების ტექნიკური მონაცემების შესახებ;
- მასალები სამხედრო დანიშნულებით ატომური ენერჯის შესწავლის, მიღებისა და გამოყენების შესახებ;
- მასალები იმ ექსპერიმენტულ და გამოთვლით-თეორიულ სამუშაოთა შესახებ, რომლებიც განეკუთვნება თერმობირთვულ სამიზნეებსა და დეტონაციებს და გამოიყენება ლაზერულ სინათლეზე, ელექტრონულ და იონურ სხივებზე, მაგნიტურ თუ ასაფეთქებელ ნივთიერებებზე ძემოქმედებისათვის. ოპტიკურ კვანტური გენერატორების (ლაზერების) დაპროექტების შექმნისა და გამოყენების შესახებ;
- მასალები სხვადასხვაზედაპირულ-აქტიურ ნივთიერებათა შემუშავების, გამოცდისა და გამოყენების შესახებ კერამიკის, ლითონისა და შენადნობების სიმტკიცის დასაქვეითებლად (გარდა ლითონების შენადნობების, კერამიკის წნევით ჭრის პროცესში ინსტრუმენტების საპობ-გამაცივებელი სითხით დამუშავებისა);
- მასალები ფეთქებადი ნივთიერებების, ინიციირების საშუალებების, პიროტექნიკური შემადგენლობების შესახებ, შემუშავდა ან შემუშავების პროცესშია ქვეყნის თავდაცვის ინტერესებისათვის;
- მასალები ახალი ფეთქებადი საშუალებების, ინიციირების საშუალებების, პიროტექნიკის წარმოებისა და შექმნის, ცნობილ ფეთქებად ნივთიერებებში ახალი კომპონენტების დამატება-გამოყენების რეცეპტურის, დამზადების ტექნოლოგიის პროცესების პარამეტრების შესახებ;
- სამხედრო ტექნიკის სტანდარტიზაციის სახელმწიფო სისტემისა და ერთიანი მატერიალური კოდის სამსახურის სტრუქტურებისა და ფუნქციების შესახებ. მონაცემები ეტალონთა დახასიათებაზე, განზომილების სანიმუშო საშუალებებზე, რომლებიც გამოიყენება სამხედრო ნაკეთობა და სამხედრო ტექნიკის დამზადებისას და ექსპლუატაციისას.

აქ უნდა ავღნიშნოთ, რომ სამწუხაროდ ყოველთვის როდი ხერხდება ზემოაღნიშნულის დაცვა. „დემოკრატიის“, „საჯაროობის“,

„გამჭვირვალების“ ღონისძიებების საფარველში თუ თავის წარმოქმნის სურვილის ნიადაგზე არცთუ ისე იშვიათად სახელმწიფო საიდუმლოების გამამჟღავნებლად გვევლინებიან პოლიტიკოსები, სხვადასხვა რანგის ჩინოვნიკები, მათ შორის სამხედრო მოსამსახურეები, ჟურნალისტები. ამ მხრივ განსაკუთრებით თვალში საცემია ტელეარხ „საქართველოს“ რიგი გადაცემები (მაგ.: ტელეჟურნალი „არსენალი“) და სიუჟეტები.

შეიარაღებულ ძალებში სახელმწიფო და სამხედრო საიდუმლოების დაცვის მიმართულებით სამხედრო კონტრდაზვერვის მთავარი ამოცანებია:

- შეიარაღებულ ძალებსა და დაწესებულებებში საიდუმლოების დაცვის რეჟიმის კონტრდაზვერვო უზრუნველყოფა;
- შეიარაღებული ძალების შესახებ საიდუმლო მონაცემების გაჟონვის თავიდან აცილება და აღკვეთა;
- მოწინააღმდეგის ტექნიკური დაზვერვისგან საიდუმლოების დაცვის ღონისძიებებში აქტიური მონაწილეობის მიღება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. თენგიზ ენდელაძე. საგარეო დაზვერვის სამსახურები. თბილისი, 2007
2. თენგიზ ენდელაძე. მეზობელი ქვეყნების ძალოვანი სტრუქტურები...//”ხელისუფლება და საზოგადოება”, №4, თბილისი, 2007
3. სოსო ცინცაძე. ნატო და საქართველოს უსაფრთხოება. თბილისი, 2008
4. საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფცია. თბილისი, 2005

Резюме

Тенгиз Енделадзе

Военная контрразведка – инструмент национальной безопасности

Основными задачами военной контрразведки, с точки зрения защиты государственной и военной тайны, в вооруженных силах является: Обеспечение режима секретности в вооруженных силах и учреждениях, профилактика и пресечение утечки секретных данных о вооруженных силах, активное участие в мероприятиях по защите секретности от технической разведки противника.

Summary

Tengiz Endeladze

Military counter-intelligence - tool of national safety

The basic tasks of military counter-intelligence, from the point of view of protection of state and military secret, in the armed forces are: maintenance of a mode of privacy in the armed forces and organizations, preventive maintenance and suppression of outflow secret information about the armed forces, active participation in measures on protection of privacy against technical investigation of the opponent.

ნანი გელოვანი
არაბული ქვეყნების პოლიტიკური სისტემები

არაბული სამყაროს პოლიტიკური სისტემების განხილვა უნდა დაეწყოთ პოლიტიკური რეჟიმებით, რადგანაც ამ რაკურსით უფრო ადვილია პოლიტიკური სისტემების პრობლემატიკის გააზრება. არაბული ქვეყნების პოლიტიკური რეჟიმები მმართველობის ფორმის მიხედვით იყოფა ორ ნაწილად – მონარქიული და რესპუბლიკური. მმართველობის არც ერთ ფორმას ევროპაში ხელი არ შეუშლია დემოკრატიის თანამედროვე ფორმების განვითარებისათვის, რამაც განსაზღვრა პოლიტიკური ინტეგრაციის შესაძლებლობა. არაბულ სამყაროში კი ორივე რეჟიმს – მონარქიულს და რესპუბლიკურს – პოლიტოლოგები აფასებენ ავტორიტატულად.

არაბულ მონარქიებში ავტორიტარიზმის ძირითად საყრდენად ითვლება თვითონ მონარქიის ინსტიტუტი, სადაც გადამწყვეტ როლს თამაშობს ან საკრალურობის პრინციპი, როგორც ეს მაროკოში¹, იორდანიაში² და საუდის არაბეთშია (მონარქი არის საერთო მუსლიმური სიწმინდეების მცველიც) ან ტომობრივი სოლიდარობის და ტომობრივი კონსენსუსის პრინციპი, როგორც ეს სპარსეთის ყურის მონარქიებშია. რესპუბლიკური რეჟიმებში, რომლებიც აღმოცენებულია ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობისა და არაბული ნაციონალიზმის იდეოლოგიის საფუძველზე, ავტორიტატიზმი გარკვეულწილად ეფუძნება პრეზიდენტის შეუზღუდავ ხელისუფლებას.

არაბულ ქვეყნებში მონარქიის ინსტიტუტი განსხვავდება ევროპული ქვეყნების მონარქიებისაგან. არაბული აღმოსავლეთის ქვეყნებში მეფის იურიდიული და ფაქტობრივი მდგომარეობა არ არის ნომინალური. აბსოლუტურ მონარქიებში სახელმწიფოს მეთაურის ხელისუფლება ვრცელდება საზოგადოებრივი და სახელმწიფოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროზე და ის პრაქტიკულად შეუზღუდავია. საპარლამენტო მონარქიებში მეფე უყოფს თავის უფლებამოსილებას პარლამენტს და მთავრობას,

¹ მაროკოში მმართველი დინასტიის წარმომადგენლები არიან არა მხოლოდ ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ბრძოლის ხელმძღვანელთა შთამომავლები, არამედ საიდები – მოციქულ მუჰამადის შთამომავლები

² აქ ხელისუფლების სათავეში არიან მექის შერიფის და შესაბამისად მოციქულის შთამომავლები.

განსაკუთრებით საკანონმდებლო და საფინანსო სფეროში. თუმცა ამ პირობებშიც მეფე წარმოადგენს სახელმწიფო ხელისუფლების ცენტრალურ ინსტიტუტს და აქვს არსებითი უფლებამოსილება სახელმწიფოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში.

მონარქი, როგორც სახელმწიფოს მეთაური, თავის პოსტს იღებს ტახტის მემკვიდრეობის წესით, რომელიც ჩვეულებრივ მოცემულია ქვეყნის ძირითად კანონში – კონსტიტუციაში, ან განმტკიცებულია სპეციალური საკონსტიტუციო კანონით, ან კონსტიტუციის არარსებობის შემთხვევაში აქტით, რომელსაც გამოსცემს მონარქი თავის მემკვიდრესთან დაკავშირებით მოქმედი ნორმების შესაბამისად და ისტორიული ტრადიციის გათვალისწინებით. ყველა მონარქიულ სახელმწიფოს მართავს სამეფო ოჯახი. სწორედ მას ეკუთვნის უმაღლესი ხელისუფლების განხორციელების პრივილეგია, ხოლო მონარქი არის მისი ლიდერი და ის პასუხისმგებელია პოლიტიკურ ხელისუფლებაზე. სამეფო ოჯახის წევრებს უკავიათ მნიშვნელოვანი პოსტები მთავრობაში და სახელმწიფო აპარატში. ძირითადად, მონარქი არის ერთადერთი მფლობელი საკანონმდებლო ხელისუფლების, რასაც ახორციელებს თავის მიერ დანიშნული სათათბირო ორგანოს საშუალებით ან ის უყოფს საკანონმდებლო ხელისუფლებას წარმომადგენლობით და საკანონმდებლო ორგანოს – ეროვნულ ასამბლევას. პირველი კატეგორიის მონარქიებს ეკუთვნის საუდის არაბეთი და ომანი. მეორე კატეგორიას – კატარი, არაბთა გაერთიანებული საამიროები, ქუვეითი, ბაჰრეინი, მაროკო და იორდანია. რამდენიმე მონარქიაში არსებობს სათათბირო ორგანო – შურა ანუ საკონსულტაციო საბჭო. მმართველი იერარქიის სათავეში დგანან მემკვიდრეობითი დინასტიების შაიხები – საამიროების მმართველები, რომლებიც აკონტროლებენ არაბული სახელმწიფოების ცხოვრების ყველა სფეროს [3,128-132].

არაბულ ქვეყნებში მონარქიის ფუნქციონირების მნიშვნელოვანი პრინციპი არის მონარქის გათავისუფლება პასუხისმგებლობისაგან. კონსტიტუციით ის არის სახელმწიფოს მეთაური, წმინდა და ხელშეუხებელი პიროვნება, რომელსაც აქვს სრული იმუნიტეტი. მონარქი თავის უფლებამოსილებას ახორციელებს მინისტრების საშუალებით, რომლებსაც აქვთ კოლექტიური პასუხისმგებლობა მონარქის წინაშე სახელმწიფოში გატარებული პოლიტიკის გამო. ისინი პრემიერ-მინისტრთან ერთად პასუხისმგებელნი არიან მონარქის მიერ გამოცემული აქტების შესრულებაზე. არც ერთი მონარქიული არაბული სახელმწიფოს კონსტიტუცია არ აწესებს მონარქის იურიდიული პასუხისმგებლობის არანაირ ფორმას. მონარქი მონაწილეობს საკანონმდებლო, აღმასრულებელ და სასამართლო ხელისუფლებაში. მონარქი არის აგრეთვე ეროვნული ერთიანობის სიმბოლო, მისი დამცველი. ის არის უმაღლესი შეიარაღებული ძალების მთავარსარდალიც. მას აქვს უფლება

გამოაცხადოს ქვეყანაში საგანგებო ვითარება, საყოველთაო მობილიზაცია ან ომი ან დადოს სამშვიდობო ხელშეკრულება კანონის შესაბამისი პუნქტების საფუძველზე. მხოლოდ მეფეს აქვს უფლება დანიშნოს და გამოიწვიოს ქვეყნის სრულუფლებიანი წარმომადგენლები სხვა ქვეყნიებიდან და საერთაშორისო ორგანიზაციებიდან. ამის გარდა მეფეს უფლება აქვს შეიწყალოს დამნაშავენი, მიანიჭოს საპატიო ტიტულები და წოდებები, დააჯილდოვოს სახელმწიფო ორდენებით და უმაღლესი სამხედრო წოდებებით. არაბული აღმოსავლეთის ზოგიერთ მონარქიაში სახელმწიფოს მეთაურის უფლებამოსილებას ემატება რელიგიური ხელისუფლებაც. მაგ. საუდის არაბეთის მეფე ასრულებს რელიგიურ ფუნქციას – ის არის მუსლიმური სამყაროს მთავარი სიწმინდეების (მექა და მედინა) მცველი [4,466-472]. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ სპარსეთის ყურის ყველა მონარქიაში ჩამოყალიბდა სისტემები, რომლებიც ნებას რთავს სახელმწიფოს მეთაურს განახორციელოს საერთო კონტროლი რელიგიურ ინსტიტუტებზე და შეზღუდოს მათი მისწრაფება ჩაერიონ პოლიტიკაში. მაგ. ომანში უმაღლესი მუფთი ინიშნება სახელმწიფოს მეთაურის მიერ. ომანში მოქმედებს აგრეთვე დამოუკიდებელი ვაკუუმებისა და ისლამურ საქმეთა სამინისტრო. ბაჰრეინში ანალოგიური უწყება შერწყმულია იუსტიციის სამინისტროსთან. საუდის არაბეთის მეფე არის არა მხოლოდ სახელმწიფოს მეთაური, არამედ თვალყურს ადევნებს იმას, რომ საერთო პოლიტიკური მიმართულება შეესატყვისებოდეს ისლამის პრინციპებს, ახორციელებს კონტროლს შარიათის გამოყენებაზე [6,72-75]. დემოკრატიის განვითარების თვალსაზრისით დასავლეთისათვის ყველაზე პერსპექტიულია იორდანია და მაროკო. ამ ქვეყნებში მონარქიის გვერდით არსებობს პოლიტიკური ინსტიტუტები, რომლებიც ფორმალურად ან რეალურად დაკავშირებულია წარმომადგენლობითი დემოკრატიის ფორმებთან – პარლამენტი, პოლიტიკური პარტიები, საარჩევნო სისტემა და სხვ. [7; 8]

არაბული მონარქიებისაგან განსხვავებით, სადაც ხელისუფლება მემკვიდრეობითია, არაბული რესპუბლიკების მეთაურების არჩევა ხდება კონსტიტუციით დადგენილი პროცედურის შესაბამისად. თავისი ფუნქციების განხორციელებისას ის ეყრდნობა მთავრობას, რომლის სათავეშიც არის პრემიერ-მინისტრი. თითქმის ყველა არაბული ქვეყნის კონსტიტუციის მიხედვით, პრეზიდენტს აქვს დიდი ძალაუფლება, რაც აძლევს საშუალებას განსაზღვრული ზეგავლენა მოახდინოს სახელმწიფო პოლიტიკაზე. არაბულ ქვეყნებში პრეზიდენტის როლის სახელმწიფოს უმაღლესი ორგანოების სისტემაში აძლიერებს ის ფაქტი, რომ ამ ქვეყნებში არმია ტრადიციულად არის მთელი პოლიტიკური სისტემის ერთ-ერთი ძირითადი კომპონენტი. შესაბამისად, პრეზიდენტი წყვეტს ვინ უნდა

განახორციელოს უმაღლესი ხელისუფლება ქვეყანაში. აღქირში მაგ., პრეზიდენტი არის არა მარტო ქვეყნის შეიარაღებული ძალების უმაღლესი მთავარსარდალი, არამედ თავდაცვის მინისტრიც და ხელმძღვანელობს უშიშროების უმაღლეს საბჭოს, რომელიც არის საკონსულტაციო ორგანო [6,34-38].

არაბულ რესპუბლიკებში არსებობს პრეზიდენტის არჩევის ორი ფორმა: 1. უფრო დემოკრატიული, დასავლური მოდელის შესაბამისად, როცა პრეზიდენტი აირჩევა საყოველთაო არჩევნების გზით, ფარული კენჭისყრით ალტერნატიულ საფუძველზე (აღქირი, თუნისი, მავრიტანია და სხვ). თუმცა ამ შემთხვევაშიც პრეზიდენტობის კანდიდატსა და ამომრჩეველებს შორის შეიძლება არსებობდეს შუალედური ინსტანცია, კონსტიტუციით განმტკიცებული. მაგ., თუნისში მოქმედ პრეზიდენტთან იქმნება სპეციალური კომისია (საკონსტიტუციო საბჭოს თავმჯდომარე, სააპელაციო სასამართლოს თავმჯდომარე და ადმინისტრაციული ტრიბუნალის თავმჯდომარე), რომელიც განსაზღვრავს წამოყენებული კანდიდატურების შესატყვისობას, საარჩევნო კანონის მოთხოვნებთან მათ შესაბამისობას და აცხადებს კენჭისყრის საბოლოო შედეგებს. პრეზიდენტი აირჩევა ხმების აბსოლუტური უმრავლესობით. 2. მეორე ფორმის დროს პრეზიდენტის კანდიდატურას ასახელებს ქვეყნის (ეგვიპტე, სირია) ეროვნული ასამბლეა (პარლამენტი), შემდეგ ამ კანდიდატურას ამტკიცებს ამომრჩეველთა საყოველთაო რეფერენდუმი. უნდა გავითვალისწინოთ ის ფაქტიც, რომ ერთი და იგივე პირის ყოფნა პრეზიდენტის პოსტზე არ არის შეზღუდული და ფაქტობრივად საპრეზიდენტო არჩევნები ატარებს უალტერნატივო ხასიათს. ამ პირობებში პრეზიდენტის ინსტიტუტი აბსოლუტური მონარქიისაგან განსხვავდება მხოლოდ ტახტის მემკვიდრეობის მექანიზმის არარსებობით [6,40-45].

არაბულ პოლიტიკურ სისტემებში განსაკუთრებული ადგილი უკავია ლიბანს, რომელსაც სამოქალაქო ომამდე უწოდებდნენ “არაბულ შვეიცარიას”. ლიბანი წარმოადგენს პოლიტიკური პლურალიზმის მაგალითს. თუმცა ხელისუფლების მექანიზმის მოწყობის პრინციპი, შვეიცარიისაგან განსხვავებით, ეფუძნება არა ეთნოკულტურულ, არამედ ეთნოკონფესიურ საფუძველს. ლიბანის სახელმწიფო სისტემის მოწყობის პრინციპები ჩამოყალიბდა ჯერ კიდევ საფრანგეთის მანდატის პერიოდში. 1932 წელს მოსახლეობის აღწერის მონაცემებით, ქრისტიანების შეადგენდნენ მოსახლეობის 52%-ს, ხოლო მუსლიმები – 48%-ს. ლიბანის სახელმწიფოს კონფესიური საფუძველი განმტკიცებულია 1926 წლის კონსტიტუციით (95 მუხლი) და 1943 წლის ეროვნული პაქტით, რომლის მიხედვითაც განსაზღვრულია სახელმწიფო აპარატში სხვადასხვა რელიგიური თემების გარკვეული პროპორციით წარმომადგენლობა. პრეზიდენტის პოსტი ეკუთვნის ქრისტიან

მარონიტს; პრემიერ-მინისტრის – სუნიტს, პარლამენტის თავმჯდომარის – შიიტს, პრემიერ-მინისტრისა და პარლამენტის თავმჯდომარეების მოადგილეთა პოსტები – მართლმადიდებელს. ასეთივე თანაფარდობა დადგინდა რელიგიური თემების წარმომადგენელთათვის პარლამენტში, მთავრობაში, სამინისტროებში და უწყებებში. გარკვეულწილად შეიცვალა ლიბანის პრეზიდენტის უფლებამოსილება 1989 წელს ე.წ. “ტაიფის შეთანხმების” (ლიბანის ეროვნული თანხმობის ქარტია) საფუძველზე. პრეზიდენტს არ შეუძლია თვითონ აირჩიოს პრემიერ-მინისტრი, ის უნდა მოეთაობიროს ამაზე პარლამენტის სპიკერს და ფაქტობრივად ვალდებულია დაეთანხმოს პარლამენტის გადაწყვეტილებას. მას არ შეუძლია აგრეთვე პრემიერ-მინისტრისა და მინისტრების დათხოვნა პარლამენტში კენჭისყრის გარეშე. პრეზიდენტი აირჩევა დეპუტატთა პალატის მიერ 6 წლის ვადით [6, 52-54]. თუმცა არსებითი სტრუქტურულ-პოლიტიკური რეფორმები არ განხორციელებულა. სამოქალაქო ომმა წარმოაჩინა ქვეყნის დემოკრატიული მოწყობის (მრავალპარტიულობა, ალტერნატიული არჩევნები, პრესის თავისუფლება) ზედაპირული ხასიათი, რომლის უკანაც იმალებოდა ავტორიტარიზმი. 2005 წლის თებერვლის ტერაქტი, რომელსაც შეეწირა ქვეყნის პრემიერ-მინისტრი, სუნიტური თემის ავტორიტატული ლიდერი რაფიკ ალ-ჰარირი, არის ამის თვალსაჩინო დადასტურება.

არაბულ სამყაროში XX საუკუნის ერაყს პოლიტიკური რეჟიმების სხვადასხვა მოდიფიკაციების დიდი გამოცდილება აქვს. ასეთ სისტემას ახასიათებენ როგორც ავტორიტატულ-ტოტალიტარულს. ბაასისტური იდეოლოგია საკმაოდ ინდიფერენტული იყო კონფესიური პრობლემების (ქურთები, შიიტები) მიმართ. ამჟამად ერაყში არ არის ერთიანი პოლიტიკური სისტემა. ქვეყანა ფაქტობრივად გაყოფილია სამ ზონად: ჩრდილოეთი, რომელსაც ქურთები მართავენ, შიიტური სამხრეთ და ქვეყნის ცენტრალური რეგიონები, სადაც ბაღდადისა და ცალკეული რაიონების გარდა, ჭარბობენ არაბი-სუნიტები. ეს სიტუაცია ხელს უშლის ერთიანი ცენტრალიზებული სახელმწიფოს ჩამოყალიბებას. შიიტების კონსოლიდაციამ ზომიერი ლიდერის – აიათოლა ალი ას-სითანის გარშემო განაპირობა არჩევნების წარმატება შიიტურ და ქურთულ რეგიონებში. არაბი-სუნიტები ფაქტობრივად არ მონაწილეობენ ლეგალურ პოლიტიკურ პროცესში. პოლიტიკურ სპექტრში არ აღმოჩნდნენ აგრეთვე სამოქალაქო პოლიტიკური პარტიები (თუ არ ჩავთვლით ქურთთა წარმომადგენლებს) და ეროვნული უმცირესობები – თურქმენები, ასირიელები, სომხები და სხვ. ხელისუფლება გადავიდა შიიტური უმრავლესობის ხელში, რომელთაც არა აქვთ რეალური კონფორმტაცია ქურთებთან. თუმცა სუნიტებისა და შიიტების დაპირისპირებაზე მოწმობს რეალური

პოლიტიკური ფაქტები – ტერორისტული აქტების უმრავლესობა მიმართულია შიიტების წინააღმდეგ. თუ ადრე ტერორისტები მასშტაბურ ტერორისტულ აქტებს ასორციელებდნენ ქვეყნის შიიტურ რაიონებში (ქერბელა, ნეჯაფი, ქუფა, ბასრა და სხვ.), ბოლო ტერორისტული აქტები გადატანილია ბაღდადის შიიტურ რაიონებში და სხვა ადგილებში, სადაც არის შერეული მოსახლეობა [1, 26-30].

სუპერპრეზიდენტური რესპუბლიკის განსაკუთრებულ ფორმად ითვლება მმართველობის ისეთი მოდელი, რომელიც დამყარდა მრავალ არაბულ ქვეყანაში სამხედრო გადატრიალებების შედეგად. ასეთ შემთხვევაში, როგორც წესი, პარლამენტი დათხოვილია, ხოლო პრეზიდენტი და მთავრობა გადაყენებულია თავიანთი პოსტებიდან. იქმნება ახალი უმაღლესი ორგანო – სამხედრო საბჭო (რევოლუციური საბჭო, ეროვნული ხსნის საბჭო და სხვა), რომლის თავმჯდომარეც (როგორც წესი გადატრიალების ლიდერი) შემდეგ ცხადდება პრეზიდენტად. არაბული ქვეყნების უმრავლესობაში ასეთი ლიდერები იყვნენ ხელისუფლების სათავეში დიდხანს, რაც ხელს უწყობს რესპუბლიკური რეჟიმების განმტკიცებას ამ ქვეყნებში (სირიის ლიდერი ჰაფეზ ასადი იყო 1970 წლიდან; ლიბიის ლიდერი 1969 წლიდან; 16 წელი იყო სუდანის პრეზიდენტი ჯაფარ ნიმეირი - 1969-1985წწ.).

ლიბიაში და სუდანში ისლამიზმი გახდა არა მარტო ერთ-ერთი იდეოლოგიური ფორმა, არამედ პოლიტიკური ცხოვრების ნაწილი. სუდანში 1989 წლის გადატრიალების შემდეგ, რომელიც განახორციელა პროისლამისტურად განწყობილმა გენერალმა – ომარ ალ-ბაშირმა, რადიკალური ისლამის მიმდევრებს რეალური შესაძლებლობა მიეცათ მოეხდინათ თავიანთი იდეების რეალიზება პოლიტიკურ პრაქტიკაში. ისლამიზმის ცნობილი თეორეტიკოსი – ჰასან ალ-ტურაბი აღმოჩნდა ხელისუფლებაში (ის იყო პარლამენტის სპიკერი 1993-1999 წწ.). პირველად არაბული ქვეყნების ისტორიაში ორგანიზაცია “მუსლიმი ძმები” აღმოჩნდა არა ოპოზიციაში, არამედ პოლიტიკური ხელისუფლების ეპიცენტრში. თუმცა ისლამისტებმა ვერ შეძლეს ინტეგრირება სუდანის საზოგადოებაში მათ მიერ წამოყენებული იდეური პრინციპების გამო. ამ კონკრეტულ შემთხვევაში ინტეგრირება არ გულისხმობს სუდანის მთელი საზოგადოების, მათ შორის ქრისტიანული სამხრეთის, ინტეგრაციას. სუდანისაგან განსხვავებით, ლიბიის მოდელს ანალოგი არა აქვს არაბულ სამყაროში, რადგანაც მან მოახერხა საზოგადოებრივი კონსოლიდაცია [5, 75-82]. 1973 წელს ლიბიაში დაიწყო ე.წ. “სახალხო კულტურული რევოლუცია”, რომელიც მიზნად ისახავდა ძველი სახელმწიფო სტრუქტურის დანგრევას. პარალელურად გაჩნდა მმართველობის ახალი ორგანოები – სახალხო კომიტეტები, რომლის არჩევნები ჩატარდა 1975-76წწ-ში. 1977 წლის 3 მარტიდან ლიბია იწოდება ასე: სოციალისტური სახალხო ლიბიის არაბული

ჯამაჰირია (სახალხო სახელმწიფო, სახალხო მმართველობა). ეს იმას ნიშნავდა, რომ ხელისუფლება ხალხს უნდა გადასცემოდა. პარლამენტი, მთავრობა, პოლიტიკური პარტიები “ცრუ დემოკრატიად” გამოცხადდა, რომელთაც არ შეეძლოთ ხალხის ინტერესების გამოხატვა. სამინისტროების ნაცვლად შეიქმნა სამდივნოები. ლიბიაში ხელისუფლების სათავეში მოვიდა ახალი პოლიტიკური ელიტა, რომელმაც პოლიტიკურ სისტემაში ჩართო არა იდეურ-პოლიტიკური მიმდინარეობები, არამედ ისლამის ელემენტებს დაეფუძნა. მათი მიზანი იყო თავდაპირველი ისლამური საზოგადოების დაფუძნება. პირველი ელემენტი, რაც განაპირობებს ლიბიის ჯამაჰირიის მსგავსებას მუჰამადის მუსლიმურ თემთან (უმმა) არის სახალხო კონგრესი, როგორც პოლიტიკური ორგანიზაციის პირველადი ფორმა. დემოკრატის მეორე მნიშვნელოვანი ელემენტია ლიდერსა და მასებს (ჯამაჰირია) შორის ურთიერთობა. მესამე ელემენტი, რაც ქმნიდა ანალოგიას ჯამაჰირიასა და მუჰამადის უმმას შორის, იყო პოლიტიკურ სისტემაში ხელმძღვანელის როლისა და მდგომარეობის ფორმალიზაციის უქონლობა, რაც მას აძლევდა მოქმედების თავისუფლებას. სხვა ქვეყნებში პრეზიდენტის როლი, როგორც წესი, განსაზღვრულია მოქმედი კონსტიტუციით. ჯამაჰირიას იდეოლოგიის საფუძველს წარმოადგენს “მწვანე წიგნი”, რომელიც იმავდროულად არის ნორმატიული დოკუმენტი და ცვლის კონსტიტუციას. ამ დოკუმენტში არის მოცემული ლიბიის დემოკრატის სტრუქტურისა და მექანიზმების აღწერა, ჩამოყალიბებულია საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ურთიერთობის პრინციპები [2, 51-54]. 2001 წელს მ. კადაფი გამოვიდა აფრიკის კავშირის შექმნის იდეით, რაც შემდგომში ხელს შეუწყობდა ერთიანი აფრიკული სახელმწიფოს შექმნას. იდეის რეალიზება მოხდა 2002 წელს, რამაც გაზარდა ლიბიის საერთაშორისო ავტორიტეტი.

როული კომპლექსი ეთნიკური, კონფესიალური, პოლიტიკური და სხვა წინააღმდეგობების, რომლებიც არსებობს არაბულ ქვეყნებში და მუდმივი წინააღმდეგობა სხვადასხვა სოციალურ-პოლიტიკურ დაჯგუფებებს შორის (რომელიც ხშირად მწვავე ხასიათს იღებს) არ აძლევს საშუალებას მმართველ წრეებს იმოქმედონ “ლიბერალური დემოკრატის” ფარგლებში. ეს ფაქტორები განაპირობებს პრეზიდენტის უფლებამოსილების გაზრდას ამ ქვეყნებში და საკანონმდებლო ხელისუფლების ორგანოების და მთავრობის დამორჩილებას პრეზიდენტის ხელისუფლებისადმი.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Донцов В. Е. Проблемы власти и государства в шиитском правоведении и развитие политической ситуации в Ираке. – Ближний Восток и современность. М., 2006, с. 22-37.
2. Захаров Е. А. Политические Элиты Ливии. – Политическая Элита Ближнего Востока. М., 2000, с.49-59.
3. Молодцова М. А. Проблема преемственности власти и ее решение в государствах Арабского Востока. – Политическая Элита Ближнего Востока. М., 2000, с.128-139.
4. Основы системы власти Королевства Саудовская Аравия 1999 г. – Александров И. А. Монархии Персидского залива: этап модернизации. М., 2000 с. 464-479.
5. Поляков К.И. Идеология Исламских Фундаменталистов в Судане. – Национализм и И Фундаментализм на Ближнем Востоке.М., 1999, с.71-90.
6. Сапронова М. А. Государственный строй и конституции арабских республик. М., 2003.
7. Constitution of Jordan _www.kinghussein.gov.jo/constitution_jo.html
8. Constitution of Morocco, 1996. _ <http://www.al-bab.com/maroc/gov/con96.htm>

Summary

Gelovani Nani

Political systems of Arab countries

The work deals with the political systems of Arab states. The countries are grouped according to the forms of government – absolute monarchies, constitutional monarchies and parliamentary republics. An accent is made on the government structure and mechanisms. The ethnic, confession and political problems hampering the democracy in the given countries are underlined. The peculiarities of the political development in these countries called forth by the Islamic religion on the one hand and by the establishment of the western political institutions on the other hand are evaluated. A certain attention is devoted to the question of the monarchial and presidential authority. We mainly base ourselves on the constitutions of the considered countries and most recent studies in this direction.

Резюме

Геловани Нани

Политические Системы Арабских Стран

В статье рассмотрены политические системы арабских стран. Страны сгруппированы по форме управления – абсолютные монархии, конституционные монархии и парламентские республики. Особое внимание обращено на структуру и механизмы власти. Подчёркнуты те этнические, конфессиональные или политические противоречия, что является помехой развития демократий в этих странах. Дана оценка тем особенностям этих стран, которые, с одной стороны, обусловлены исламской религией, а с другой стороны, внедрением западных политических институтов. Определённое место отводится вопросу правомочия монарха и президента. Мы в основном опираемся на конституции этих стран и новейшим исследованиям в этом направлении.

თენგიზ გრიგოლია
ბალკანეთის გეოპოლიტიკური სივრცის ტრანსფორმაცია

ბალკანეთი არის ევროპის „დენტის კასრი“. იგი ფეთქებადია არა მარტო გეოპოლიტიკურ ზღვარზე, არამედ იგი არის ასევე ადგილი ადამიანთა სულიერი განხეთქილებისა. ბალკანეთი იყო წყარო პირველი მსოფლიო ომის წარმოშობისა და რუსეთის ტრაგედიის მომასწავებელი აღნიშნულ ომში.

ბალკანეთი დავალებულია მრავალრიცხოვანი რეგიონალური ომებითა და კონფლიქტებით. ტ. ლოურენსი აღნიშნავდა „ . . . ბალკანეთი – იდეალური მკვებავი საშუალებაა ნაციონალიზმის მიკრობის გამოსაყვანად“. XX საუკუნეში ორჯერ რუსეთის იმპერია გამოვიდა იმის მომხრედ, რომ შექმნილიყო ბალკანეთის ფედერაცია თურქეთის მონაწილეობით.

XX საუკუნის დასაწყისში არსებობდა ბალკანეთის ფედერაციის შექმნის რუსული პროექტი, რომელშიც ჩართული იყო თვით თურქეთიც. სამხრეთელი სლავების ქვეყნად გაერთიანება ევროპაში 1918 წელს ჩამოყალიბდა. 1929 წლიდან მან მიიღო სახელწოდება იუგოსლავია. ბალკანეთის ფედერაციის შექმნის პროექტმა II მსოფლიო ომის დამთავრების შემდეგ კპოვა რეანიმირება და რეალიზაცია.

ბალკანეთის ფედერაციის მომხრედ გამოვიდა იოსებ ბროს ტიტო (1892-1980) რომლის მიერ შექმნილმა ფედერაციულმა სახელმწიფომ იარსება რეგიონში (1945-1991წ.წ.) სხვა სოციალისტური ბანაკის ქვეყნებთან შედარებით იქ ცხოვრების დონე უფრო ხარისხობრივი მაჩვენებლებით ხასიათდებოდა. იუგოსლავია თვით კაპიტალისტური გახდა სოციალისტური ქვეყნებისაგან. 1945 წელს იუგოსლავიას ფაშისტური ოკუპანტებისაგან განთავისუფლების შემდეგ შეიქმნა იუგოსლავიის ფედერაციული სახალხო რესპუბლიკა. 1963 წელს სახელი გადაარქვეს და ეწოდა იუგოსლავიის სოციალისტური ფედერაციული რესპუბლიკა, რომლის შემადგენლობაში შევიდა მოკავშირე რესპუბლიკები: სერბია, ხორვატია, სლოვენია, ბოსნია, ჰერცეგოვინა, მაკედონია და ჩერნოგორია. გარდა ამისა, სერბიის შემადგენლობაში გამოყოფილი იქნა ორი ავტონომიური მხარე: 1. ვოევოდინა (მნიშვნელოვანი უნგრული მოსახლეობით) და კოსოვო. 2. მეტოქია ჭარბი ალბანური მოსახლეობით. მიუხედავად სამხრეთის სლავების ნათესაობისა, მათ შორის მაინც შენარჩუნდა რელიგიური და ეთნოლინგვისტური განსხვავებანი. ასე რომ სერბები, ჩერნოგორიელები და

მაკედონელები მართლმადიდებელი რელიგიის აღმსარებლები არიან. ხორვატიელები და სლოვენელები კათოლიკეები არიან, ალბანელები და სლავები მუსულმანები – ისლამისტები არიან. სერბები, ხორვატები, ჩერნოგორიელები და სლავი მუსულმანები ლაპარაკობენ სერბო – ხორვატულად, სლოვენები – სლოვენურად, მაკედონელები მაკედონურ ენაზე.

იუგოსლავიის ფედერაციული რესპუბლიკა იყენებდა ორ დამწერლობას:

1. კირილიცას (სერბები ჩერნოგორიელები და მაკედონია) და
2. ლათინურს (ხორვატია, სლოვენია, ბოსნია და ჩერნოგორია)

აღნიშნული ხალხების ეთნოლინგვისტურ განსხვავებულობას ემატებოდა მათი სოციალ-ეკონომიკური ხასიათის განსხვავებულობაც. სანამ იუგოსლავიას სოციალისტურ-ფედერაციული რესპუბლიკა არსებობდა, მკვეთრად არ იყო გამოკვეთილი ნაციონალიზმისა და სეპარატიზმის ნიშნები.

მიუხედავად იმისა, რომ იუგოსლავიის სახელმწიფოს სახელის სრული ოფიციალური ფორმა XX საუკუნის განმავლობაში გამუდმებით იცვლებოდა, მისი შემოკლებული და მეორე არაოფიციალური სახელი იუგოსლავია (ლათინურ შრიფტზე Jugoslavija, ხოლო კირილურზე Југославија არავის არასდროს არ შეუცვლია. იუგოსლავია სერბულ-ხორვატულიდან ითარგმნება, როგორც სამხრეთ სლავია, ან სამხრეთი სლავეთი, მაგრამ ეს სახელწოდებაც პირობითია)

იუგოსლავიის ფედერაციული სახალხო რესპუბლიკის (1945-1963) შექმნამდე არსებობდა “სერბია, ხორვატია და სლოვენთა რესპუბლიკა” ანუ “იუგოსლავიის სამეფო” (1918-1941). იუგოსლავიის სახელმწიფო შეიქმნა მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ მანამდელი სერბიისა და ჩერნოგორიის სამეფოებისაგან და ავსტრო-უნგრეთის სამხრეთ სლავური ნაწილებისაგან. ეს ნაწილები მოიცავდა ძირითადად უწინდელ კრაინას (კრონლანდია, შტირიას, ხორვატია-სლავენიას, დალმატიას, ბოსნიასა და ვოევოდინას. სახელმწიფო ცენტრალიზმის იდეამ ბიძგი მისცა დაძაბულობას ეთნიკურ და კონფესიონალურ ნიადაგზე. პოლიტიკური ბალანსის დარღვევამ სახელმწიფოებრივი კრიზისი წარმოშვა. 1929 წლის 3 ოქტომბერს მეფე ალექსანდრე I პირველ კონსტიტუციას აუქმებს და ბალკანეთში მყარდება სამეფო დიქტატურა სახელმწიფოს ეცვლება სახელი და იწოდება იუგოსლავიის სამეფოდ.

1941 წლის აპრილში იუგოსლავიის სამეფოს გერმანია და იტალია იპყრობს და სამეფოც უქმდება. სერბია, როგორც ვასალური სახელმწიფო ოკუპირებული რჩება, სლოვენიას გერმანია, იტალია და უნგრეთი იყოფენ, ხორვატია (ბოსნიასა და ჰერცეგოვინას ჩათვლით) დიდ ხორვატიად (ფაქტიურად ფაშისტური იდეოლოგიის მქონე ვასალურ სახელმწიფოდ) ცხადდება და ერქმევა სახლი-ხორვატიის

დამოუკიდებელი სახელმწიფო, მონტენეგროსა და ზოგ სხვა ქვეყნას სამხრეთში იტალია ისაკუთრებს.

1943 წლის 23 ნოემბერს ე.წ. აენოს-გადაწყვეტილებით საფუძველი ჩაეყარა სლავი ხალხების ახალ ფედერაციას იუგოსლავიის ფედერაციულ სახალხო რესპუბლიკას კომუნისტური პარტიის მეთაურობით. 1945 წლის 29 ნოემბერს მას შემდეგ, რაც იოსებ ბროს ტიტოს სახალხო ფრონტმა არჩევნებში გაიმარჯვა. იუგოსლავია გამოცხადდა სოციალისტურ-ფედერაციულ სახელმწიფოდ. 1946 წლის 31 იანვარს იუგოსლავიამ მიიღო სსრ კავშირის მსგავსი კონსტიტუცია.

1948 წლიდან იუგოსლავია ნელ-ნელა დაშორდა საბჭოთა კავშირს და აღმოსავლეთ ბლოკის სხვა ქვეყნებს და შეუდგა საკუთარი იუგოსლავური კომუნიზმის (ტიტოზმის) იდეის განხორციელებას.

1963 წლის 7 აპრილს იუგოსლავიის სახალხო ფედერაციულ რესპუბლიკას სახელი ისევ გამოუცვალეს და მას იუგოსლავიის სოციალისტური ფედერაციული რესპუბლიკა ეწოდა. იუგოსლავიის სოციალისტურ ფედერაციული რესპუბლიკა არსებობდა 1963-1992წწ.

1974 წელს პროვინციები ვოივოდინა და კოსოვო ახალ კონსტიტუციაში ავტონომიურ პროვინციებად გამოცხადდა, სერბიის შემადგენლობაში ფაქტიურად მათ არაფორმალურად რესპუბლიკების სტატუსი მიანიჭეს. მიუხედავად ამისა ამ ავტონომიებს არ ეძლეოდა თვითგამორკვევის უფლება. ასეთნაირად შედგა იუგოსლავიის ფედერაცია 6 წევრი რესპუბლიკისა (ბოსნია და ჰერცეგოვინა, ხორვატია, მაკედონია, მონტენეგრო, სერბია, სლოვენია) და ორი ავტონომიური პროვინციისაგან (კოსოვო, ვოივოდინა) სერბიის შემადგენლობაში. ტიტოს სიკვდილის შემდეგ 1980წლის 4მაისს სამთავრობო ფუნქციები თავის თავზე რესპუბლიკის პრეზიდენტმა აიღო. უთანხმოება იზრდებოდა უკვე იუგოსლავიის გამაერთიანებელი ფიგურა ტიტო აღარ იყო. ცენტრალურ მთავრობაში სერბების მოჭარბებამ უკმაყოფილება გამოიწვია. გაისმა რესპუბლიკებს შორის დამოუკიდებლობის მოთხოვნები. ბელგრადი შეეცადა 1991 წლიდან დამოუკიდებლობის მოთხოვნები სამხედრო ძალით დაეთრეუნა, რაშიც აქტიურობდა იუგოსლავიის სახალხო არმია. 1991 წელს იუგოსლავიის სახალხო არმია სლოვენიაში შეიჭრა, შემდეგ კი ხორვატიაში, მაგრამ ამან შედეგი ვერ გამოიღო. საერთაშორისო ორგანიზაციების ზეწოლის შედეგად ომი ხორვატიაში შეჩერდა, მაგრამ მან შემდეგ ბოსნია-ჰერცეგოვინის ტერიტორია მოიცვა.

1991-1992 წლებში იუგოსლავიაში თითქმის ყველა ეთნოსის წარმომადგენელი ხალხის პოლიტიკური პარტიები გამოვიდა ნაციონალური ღოზუნგებით. სწორედ ამ პერიოდში იუგოსლავიას გამოეყო სლოვენია, ხორვატია, ბოსნია და ჰერცეგოვინა ასევე

ჩერნოგორია. 1992 წელს შეიქმნა იუგოსლავიის ახალი ფედერაცია “იუგოსლავიის ფედერაციული რესპუბლიკა” (1993-2003) ანუ “სერბია და მონტენეგრო” (2003-2006).

1992 წლის 22 სექტემბერს გაეროს სხდომაზე ხმათა უმრავლესობით გადაწყდა, რომ სერბიასა და მონტენეგროსაგან შემდგარ ფედერაციას ვერც იუგოსლავიის სოციალისტური ფედერაციული რესპუბლიკის სამართალმემკვიდრედ განიხილავდნენ და ვერც გაეროს წევრად აღიარებდნენ მას. 2003 წელს, ახალი კონსტიტუციის მიხედვით ახალ ფედერაციას სერბია და მონტენეგრო ეწოდა, რამაც დასასრული დაუდო იუგოსლავიას, როგორც სახელმწიფოს გეოპოლიტიკურ რეალობას. წარმატებით დასრულებულ კენჭისყრაზე, რომელიც ჩატარდა 2006 წლის 21 მაისს მონტენეგრომაც გამოაცხადა თავისი დამოუკიდებლობა.

იუგოსლავიის დაშლა ატარებდა, როგორც მშვიდობიან ისე მწვავე ხასიათს. ყველაზე უფრო მშვიდობიან ხასიათს ატარებდა იუგოსლავიისაგან სლოვენის გამოყოფა, მაგრამ ისიც ვერ გაექცა პატარა შეიარაღებულ კონფლიქტს, მაგრამ ეს იყო პროცესი იმპერიასთან “განქორწინებისა”.

იუგოსლავიისაგან მაკედონიის გამოყოფა არა საომარ, არამედ დიპლომატიური კონფლიქტის ხასიათს ატარებდა. დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ მაკედონიის დამოუკიდებლობა არ სცნო საბერძნეთმა. საქმე იმაში მდგომარეობდა, რომ მაკედონია შედიოდა ოსმანთა იმპერიის შემადგენლობაში. თურქებისაგან განთავისუფლების შემდეგ მისი ტერიტორია გაყოფილ იქნა ბერძნების, სერბების, ბულგარებისა და ალბანელების მიერ. მაკედონია, რომელიც გამოეყო იუგოსლავიას ის არის მცირე ნაწილი ისტორიული მაკედონიისა, რომელიც საბერძნეთს ეკუთვნის და რომელშიც არსებობდა მაკედონია. ადრე საბერძნეთი შიშობდა, რომ მაკედონია მომავალში წამოაყენებდა პრეტენზიას მაკედონიის ბერძნულ ნაწილზეც. მაკედონია მიღებულ იქნა გაეროს წევრ ქვეყნად ასეთი ფორმულირებით: “წინანდელი იუგოსლავიის რესპუბლიკა-მაკედონია”. სწორედ საბერძნეთის პრეტენზიის გათვალისწინებით მაკედონიას 2008 წლის ნატოს აპრილის ბუქარესტის სამიტზე ნატოში მიღებაზე უარი ეთქვა, როგორც ცნობილია აქ უმთავრესი პრობლემა ქვეყნის სახელწოდება იყო.

იუგოსლავიისაგან ხორვატიის გამოყოფა გაცილებით მტკივნეული იყო, მას თან ახლდა დიდი სამხედრო-პოლიტიკური გართულებები.

1990წელს სერბი მოსახლეობის ხვედრითი წილი ხორვატიაში 12% შეადგენდა. 1998წელს ხორვატიამ სამხრეთ სლოვენის ტერიტორია დაიბრუნა, რომელიც მას ჯერ კიდევ სერბებმა სისხლისმღვრელი ოპერაციის შედეგად წაართვა 1991წელს. ამ

სიტუაციამ ანუ ტერიტორიის დათმობამ სერბ რადიკალებს მისცა საშუალება სერბეთის რესპუბლიკის პრეზიდენტი სლობოდან მილოშევიჩი “მხარის მოლაღატედ” გამოეცხადებინათ.

კიდევ ერთი შეურიგებელი სამხედრო პოლიტიკური და ეთნიკური დაპირისპირების არენა გახდა იუგოსლავიის ყოფილი რესპუბლიკა ბოსნია-ჰერცეგოვინა, რომელიც ყველასაგან განსხვავდებოდა მოსახლეობის მრავალნაციონალური შემადგენლობით. 1991 წლის აღწერის შესაბამისად სერბები შეადგენდნენ 31%-ს, მუსლიმები 44%-ს, ხორვატები 17%-ს, ხოლო დანარჩენ ნაწილს შეადგენდა მოსახლეობის სხვა ეთნიკური ჯგუფები. ბოსნიისა და ჰერცეგოვინას დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ აღმოჩნდა, რომ სერბები შეადგენდნენ ქვეყნის ჩრდილო და სამხრეთი რაიონების უმრავლესობას. მუსლიმანები-ცენტრალური რაიონების, ხოლო ხორვატები უმრავლესობას შეადგენდნენ დასავლეთ რაიონებში. სერბებისა და ხორვატებისათვის მიუღებელი იყო მუსლიმურ სახელმწიფოში ცხოვრება. თავის მხრივ მუსულმანები უარს აცხადებენ ქრისტიანულ რაიონებში ცხოვრებაზე, რამაც მათ შორის კონფლიქტი გამოიწვია. ხოლო 1992 წელს გაზაფხულზე ეს კონფლიქტი სამოქალაქო ომში გადაიზარდა. ომის პირველ ეტაპზე წარმატებებს მიაღწიეს სერბებმა, რომლებმაც დაიკავეს ქვეყნის 3/4 და დაიწვეს “ეთნიკური წმენდა” მუსლიმანურ რაიონებში. მუსლიმანური ქალაქები სერბული შეიარაღებული ძალების მიერ აღმოჩნდნენ გარშემორტყმულნი. ამის ნათელი მაგალითია ბოსნია-ჰერცეგოვინის დედაქალაქის სარაევოს აღება, რომელიც გრძელდებოდა სამი წელი და უამრავი ადამიანის სიცოცხლე იმსხვერპლა. რელიგიურ-ნაციონალისტური დაპირისპირების შედეგად იმ ტერიტორიებზე სადაც სერბული მოსახლეობა ჭარბობდა, სერბებმა გამოაცხადეს ბოსნიის სერბული რესპუბლიკა, ხორვატებმა და მუსლიმებმაც თავის მხრივ შექმნეს თავიანთი რესპუბლიკები, მაგრამ 1994 წელს ანტისერბული კავშირის საფუძველზე მათ შექმნეს ერთიანი ბოსნიური მუსულმანურ-ხორვატიული ფედერაცია.

ბოსნიის ომი 1995 წლის გვიან შემოდგომაზე დამთავრდა. სამშვიდობო შეთანხმების შედეგად ბოსნიამ და ჰერცეგოვინამ ფორმალურად შეინარჩუნა დამოუკიდებელი სახელმწიფოს სტატუსი. პრეზიდენტით, პარლამენტით, ცენტრალური მთავრობითა და ხელისუფლების სხვა ორგანოებით. ფაქტიურად იგი გაყოფილი იქნა ორ ნაწილად. მათგან ერთ-ერთმა შექმნა მუსლიმანურ ხორვატიული ფედერაცია 26 ათასი კვ.კმ ტერიტორიით, რომლის მოსახლეობა შეადგენს 2.3 მილიონს, დედაქალაქი სარაევო, რომელსაც ჰყავს პრეზიდენტი, პარლამენტი და მთავრობა. მეორე რესპუბლიკაა სერბული რესპუბლიკა, რომლის ტერიტორია არის 25 ათასი კვ.კმ. მილიონიანი მოსახლეობით და დედაქალაქით ბანი-ლუკა სერბული

ტერიტორიის კონფიგურაცია ძალიან უცნაურია, სერბულ რესპუბლიკას ჰყავს თავისი პრეზიდენტი, პარლამენტი და მთავრობა. მუსლიმანურ-ხორვატიის ფედერაცია და რესპუბლიკა სერბია თვითადიარებული სახელმწიფოთა რიცხვს მიეკუთვნებიან, რადგან გაეროს მიერ არ არიან აღიარებული. კონფლიქტი აღნიშნულ არეალში აცილებულ იქნა იმის წყალობით, რომ 1995 წლის ბოსნიასა და ჰერცეგოვინაში ნატოს ეგიდით შეყვანილ იქნა სამშვიდობო ძალები, შემდეგ კი გაეროს სამშვიდობო ძალების კონტინგენტი, რომელთა მანდატები თანდათანობით გრძელდებოდა. მაგრამ ყველაფერი ეს იყო მოჩვენებითი სტაბილიზაცია, რომელმაც ვერ გადაჭრა მთავარი სადაო საკითხები, მაგალითად სამშვიდობო ძალებმა ვერ შეძლეს უზრუნველყოთ ლტოლვილების დაბრუნება თავის საცხოვრებელ ადგილას. გაეროს მონაცემებით ლტოლვილთა რიცხვმა იუგოსლავიის ტერიტორიაზე 2,3 მილიონი შეადგინა.

ისტორიულმა მხარემ კოსოვომ და მეტოქიამ (კოსოვოს უკავია დაბლობის არმოსავლეთი მხარე, ხოლო მეტოქიას დასავლეთის მთიანი ნაწილი) დიდი როლი შეასრულა სერბეთის სახელმწიფოს ჩამოყალიბებაში. კოსოვოს ადრინდელ აყვავებას ხელი შეუშალა თურქ-ოსმალების შემოსევამ. თურქეთის სულთანის მურად I-ის მეთაურობით დამარცხებული იქნა სერბთა ლაშქარი. აღნიშნული პერიოდიდან კოსოვო და მეტოქეა გაოხრდა და გაუკაცრიელდა. სწორედ ამ პერიოდიდან ხდება ალბანელების დასახლება, რომლებმაც მიიღეს მუსლიმანობა. აღნიშნულ არეალში თანდათანობით ხდებოდა ალბანელი მოსახლეობის მატება, მას შემდეგ რაც თურქეთმა ევროპაში დაასრულა თავისი მფლობელობა. 1912 წელს შეიქმნა დამოუკიდებელი ალბანეთი. კოსოვოელმა ალბანელებმა გააკეთეს მცდელობა, რომ კოსოვოს ტერიტორია ალბანეთს შეერთებოდა. ასეთი საშუალებით პრობლემის გადაჭრა მოხდა 1941 წელს, როცა ფაშისტურმა გერმანიამ იუგოსლავიის ოკუპაცია მოახდინა და შექმნა “დიდი ალბანეთი”. ალბანეთის შემადგენლობაში შევიდა კოსოვოსა და მეტოქის დიდი ნაწილი. ასევე მაკედონიის ნაწილი და ჩერნოგორიის მიწები ალბანური მოსახლეობით. II მსოფლიო ომის შემდეგ კოსოვოსა და მეტოქის ისტორიულმა მხარემ ჯერ თავიდან იუგოსლავიის სახალხო და შემდეგ იუგოსლავიის სოციალისტურ ფედერაციული რესპუბლიკის შემადგენლობაში მიიღეს ფართო ავტონომია, ხოლო 1974 წლის კონსტიტუციით ეს ავტონომიური მხარე ფაქტიურად გახდა ფედერაციის დამოუკიდებელი სუბიექტი ძალიან ფართო უფლებებით. (მარტო იმ გამონაკლისით, რომ მას არ შეეძლო სერბიის შემადგენლობიდან გასვლა).

1980 წლის დასაწყისში ქვეყნის ხელმძღვანელ მარშალ ტიტოს გარდაცვალების შემდეგ კოსოვოში ალბანური სეპარატისტული ნაციონალიზმი გაძლიერდა და დაიწყო ანტისერბული გამოსვლები.

1989 წელს ყოველივე ამის საპასუხოდ სერბეთის ცენტრალურმა ხელისუფლებამ ფაქტიურად გააუქმა კოსოვოსა და მეტოქის ავტონომია. აღნიშნულმა აქციამ რეგიონში კიდევ უფრო გაართულა სიტუაცია, იგი გააღრმავა იმანაც, რომ ყველანაირი ეკონომიკური მონაცემებით კოსოვო ქვეყანაში ბოლო ადგილზე აღმოჩნდა. კოსოვოს ხვედრითი წილი სამრეწველო წარმოებაში შეადგენდა მთლიანად 2% ხოლო უმუშევართა რაოდენობრივი მანკვნებლებით და უცოდინრობის მხრივ მას პირველი ადგილი ეკავა.

მას შემდეგ რაც დაიწყო იუგოსლავიის სოციალისტურ ფედერაციული რესპუბლიკის დეზინტეგრაცია კოსოვოელმა ალბანელებმა შექმნეს კოსოვოს რესპუბლიკა. სერბეთმა იგი არ სცნო, მხარეში ჩამოყალიბდა ორხელისუფლებიანობა. საომარი მოქმედებების სამზადისისათვის კოსოვოელმა ალბანელებმა შექმნეს თავიანთი სამხედრო ორგანიზაცია კოსოვოს განმანათავისუფლებელი არმია (კგა) ალბანელებს თანდათანობით არაღლეგალურად შეჰქონდათ კოსოვოში იარაღი, ასევე ალბანეთიდან შემოდისდა მოხალისე მებრძოლები.

1998 წელს სიტუაცია მას შემდეგ გამწვავდა, როდესაც იუგოსლავიის ხელისუფლებამ მიიღო გადაწყვეტილება კოსოვოს განმანათავისუფლებელი არმიის (კგა) ბაზის ლიკვიდაცია მოეხდინა. დასავლეთის ქვეყნებმა მხარი დაუჭირეს ალბანელ კოსოვოელებს, რომლებმაც აშკარად გამოაცხადეს თავიანთი გასვლა იუგოსლავიის სოციალისტური რესპუბლიკიდან. დაიწყო მრავალმხრივი მოლაპარაკებები, რომლებმაც შედეგი ვერ მოიტანა. სერბები ფაქტის წინაშე აღმოჩნდნენ: მათ ან უნდა დაეთმოთ კოსოვო ან ჩართულიყვნენ ნატოსთან არათანაბარ ბრძოლებში. სერბებმა მეორე გზა აირჩიეს. ნატომ გაეროს უშიშროების სანქციის გარეშე მეორედ დაიწყო იუგოსლავიის მასირებული დაბომბვა. ნატოს შენაერთებმა დაიკავეს კოსოვო. სერბეთის პროვინცია კოსოვოს მიერ 2008 წლის 17 თებერვალს ცალმხრივად გამოცხადებულ დამოუკიდებლობას მხარი დაუჭირეს ევროკავშირის უმეტესმა სახელმწიფოებმა და ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა. კოსოვოს დამოუკიდებლობა არ სცნო რუსეთმა, ჩინეთმა, საქართველომ, ესპანეთმა, კვიპროსმა, რუმინეთმა და სლოვაკეთმა.

2000–2002 წლებში იუგოსლავიაში სიტუაციის ახალი გამწვავება მაკედონია ჩერნოგორიასთან იყო დაკავშირებული. მაკედონიაში მდგომარეობის გამწვავება პირდაპირ არის დაკავშირებული კოსოვოსთან. მაკედონიის მოსახლეობის დაახლოებით მესამედს შეადგენდნენ ალბანელი მუსულმანები, რომლებიც კომპაქტურად ცხოვრობენ ალბანეთისა და კოსოვოს ტერიტორიების მიმდებარე რაიონებში, ამასთან ერთად რაოდენობა და ხვედრითი წილი ალბანელებისა ამ ქვეყნის მოსახლეობაში თანდათანობით მატულობს ბუნებრივი მატების უფრო მაღალი

ტემპების წყალობით, რომელიც დამახასიათებელია ამ ეთნიკური ერთობისათვის და ბოლო დროს გაზრდილი მიგრაციული ნაკადის ხარჯზე. მოვლენები, რომელიც მოხდა 2001 წლის გაზაფხულზე, როდესაც კოსოვოდან ალბანელ “ბოევიკთა” დიდი ჯგუფები შეიჭრნენ მაკედონიის საზღვრებში და დაიწვეს მათი დასახლებული პუნქტების დაცხრილვა, არსებითად ეს იყო “დიდი ალბანეთის” შექმნის პირველი იდეის განხორციელების კიდევ ერთი მცდელობა. დროებითი ზავი ალბანელებსა და მაკედონელებს შორის მრავალჯერ იღებოდა და ირღვეოდა, სწორედ ამის შედეგად მოხდა ნატოს კონტინგენტის შეყვანა მაკედონიაში.

იუგოსლავიის საკავშირო რესპუბლიკის ორ შემადგენელ ნაწილს—სერბიას და ჩერნოგორიას შორის ურთიერთობის გამწვავებას მომწიფება აღრევე დაიწყო. ჩერნოგორიის ხელმძღვანელობამ დაიწყო ფიქრი არა ფედერაციის კონფედერაციად გადაზრდისაკენ, არამედ იუგოსლავიის საკავშირო რესპუბლიკის შემადგენლობიდან გამოსვლასა და სრულ დამოუკიდებლობაზე. ამ საკითხებთან დაკავშირებით დაიწყო რეფერენდუმისათვის მზადება დასავლურმა დიპლომატიამ 2002წ. დასაწყისში შექმლო მიმდევარებით კომპრომისული ვარიანტისათვის—იუგოსლავიის საკავშირო რესპუბლიკა გარდაქმნილიყო ახალ სახელმწიფოდ—სახელწოდებით სერბია და ჩერნოგორია გაეროში იგი წარმოდგენილი იყო ერთი ხმით. საბოლოოდ სერბიისა და ჩერნოგორიის კონფედერაციის გაფორმება მოხდა 2002 წლის ბოლოს, ხოლო 2003 წლის დასაწყისში იგი გახდა ევროპის 45-ე წევრი ქვეყანა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ნანიტაშვილი, აშშ – ის 100 წლის ისტორია – XX საუკუნე, თბ. 2002.
2. შ მაღაშხია, კონფლიქტები პროგნოზირება, თბ., 2007.
3. Максаковский В.П. Географическая картина мира, М. 2005
4. Лянцова С. А. Ачкасова В. А. Мтровая политика и международные отношения, М. 2003.
5. Дергачев В. А. Геородитика, М. 2004.
6. Дергаяев В.А. Валканского зарево, М. 2000
7. Robertson R. Globalization. L., 1992.

SUMMARY

Tengiz Grigolia

Transformation of Balkans geopolitical aerial

Yugoslavia is former country that occupied a strip of land stretching from present – day Central Europe to the Balkans a region with a history of ethnic conflict. After the death of Tito 1980, ethnic fall of Communism in the rest of Eastern Europe, each of the republics held multi party elections in 1990.

1991 – 1992 year Yugoslavia break up the present – day countries created from the former parts of Yugoslavia are: Bosnia and Herzegovina, Croatia, Montenegro, Republic of Makedonia, Serbia, Slovenia, Kosovo (disputed).

Резюме

Тенгиз Григолия

Трансформация Балканского геополитического пространства

Независимое государство Южнославянских народов образовалось в Европе в 1918 г. С 1929 г. оно стало называться Югославией, в 1946 г., после освобождения

страны от фашистской оккупации, было провозглашено федеративной Народной Республикой Югославией. А в 1963 г. получило наименование социалистическая федеративная республика Югославия (СФРЮ).

1991 - 1992 г. в результате сепаратизма именно в эти годы произошел распад СФРЮ: Этот быстрый распад СФРЮ протекал в различных формах - как относительно мирных так и крайне жестоких.

**რუსუდან თაბუკაშვილი
ბაზილ ბერნშტაინის ჰიპოთეზა დეფიციტის
შესახებ და მისი კრიტიკა**

უკანასკნელ პერიოდში სოციოლინგვისტიკა ჰეტეროგენულად ვითარდება და შესაბამისად, მისი კვლევის საგანთა სპექტრი მრავალფეროვანი ხდება, წინა პლანზე გადმოდის ისეთი პრობლემები, როგორებიცაა: განსაკუთრებული მეტყველება სხვადასხვა საკომუნიკაციო აქტებში, გარეუბრივი ფაქტორები და მათი დომინირება კომუნიკაციის პროცესში, ადრესატის მიერ მეტყველების მანერის შეცვლა-შერჩევა-დიფერენცირება იმის მიხედვით, თუ რომელი სოციალური ფენის წარმომადგენელთან უწევს საუბარი, განსხვავებები თაობათა მეტყველებაში, განსხვავებები ქალთა და მამაკაცთა მეტყველებაში. დარგობრივ-პროფესიული მეტყველების უნარ-ჩვევები, ურთიერთგაგების პრობლემა პროფესიონალსა და დილენტს შორის და ა.შ. ყოველივე ზემოთქმული ერთ რიტორიკულ კითხვად შეიძლება ჩამოყალიბდეს – აქვს თუ არა რაიმე საერთო კომუნიკაციის მონაწილეთა სოციალურ სტატუსს კომუნიკაციის პროცესში წარმოშობილ სირთულეებთან.

ენობრივ ბარიერებზე მსჯელობისას განისაზღვრება არა ურთიერთგაგების რაიმე სპეციალური პრობლემა, არამედ ერი სოციალური ფენის ადამიანთა მიერ ზოგადად ენის გამოყენება. მოსაზრება, რომ სხვადასხვა სოციალური ფენის ადამიანების ენა სხვადასხვაგვარი და განსხვავებულია, ახალი არ არის. ბოლო ხანებში, ერთი მრივ, სოციოლოგები, ხოლო მეორე მხრივ, – ლინგვისტები ცდილობენ უფრო დაწვრილებით გამოიკვლიონ ამ თვალსაზრისის მიზეზები თუ პირობები და, ამით წაშალონ ენასა და სოციალურ ფენებს შორის ხისტი დამოკიდებულება. ამ პროცესსა ბიძგი მისცა 60-იანი და 70-იანი წლების სოციოლინგვისტიკამ.

ერთ-ერთი ყველაზე ცნობილი თეორია ეკუთვნის ბრიტანელ სოციოლოგს ბაზილ ბერნშტაინს (Basil Bernstein), რომელიც სხვადასხვა ადრესანტთა მეტყველებების განსხვავებულ მანერას მათივე სოციალური სტატუსით ხსნის. ბერნშტაინის თეორია, რომელსაც მან „დეფიციტის-ჰიპოთეზა“ (ანუ ჰიპოთეზა ენის დეფიციტის შესახებ) უწოდა, ეყრდნობა იმ მოსაზრებას, რომ ადამიანთა ნებისმიერი ენობრივი ჯგუფი, რომელიც საზოგადოების განსაზღვრული, კონკრეტული სოციალური ფენის წარმომადგენელია, კომუნიკაციის პროცესში სწორედ ამ სოციალური ფენისათვის დამახასიათებელი ენობრივად დიფერენცირებული ლექსიკური

ერთეულებით ოპერირებს. იგი ერთმანეთისაგან განასხვავებს მუშათა ფენისა და საშუალო ფენის წარმომადგენელთა ენას და ამ განსხვავების დემონსტრირებას ახდენს ამ ორი ფენის წარმომადგენელთა შორის კომუნიკაციის კვლევის საფუძველზე, საიდანაც იგი ასკვნის, რომ მუშათა ფენისათვის დამახასიათებელია:

1. მოკლე, მარტივი, გრამატიკულად არასრული წინადადებები;
2. რთული ქვეწყობილი წინადადებების გამოყენების დეფიციტი. იშვიათად დროისა და მიზეზის დამოკიდებული წინადადების სუბორდინაცია. წინადადების ერთმანეთთან დაკავშირება თანწყობის მარტივი კავშირებით, როგორებიცაა und, denn, so....
3. ზედსართავებისა და ზმნიზედების შეზღუდული გამოყენება;
4. ნაცვალსახელების „es“ და „man“ იშვიათი გამოყენება;
5. შეზღუდული მწირი სიტყვათა მარაგი;
6. ანდაზებისა და ხალხური მეტყველებისათვის დამახასიათებელი გამოთქმების, სტერეოტიპების ხშირი გამოყენება;
7. ნათქვამის არგუმენტირებისა და ზოგადად მსჯელობის დეფიციტი;
8. კომუნიკაციის პროცესში პარტნიორის მხრიდან თანხმობის დასტურად შიგადაშიგ ჩამატებული მოკლე კითხვების გამოყენება, როგორებიცაა: ne? oder? wie?

საშუალო ფენის წარმომადგენელთა ენას იგი ამგვარად ახასიათებს:

1. წინადადების გამართული წყობა, სინტაქსურად კორექტული გამონათქვამები;
2. რთული ქვეწყობილი და თანწყობილი წინადადებების გამოყენება, გრამატიკულად კომპლექსური კონსტრუქციები, მაქვემდებარებელ კავშირთა – weil, wonach, indem სწორი გამოყენება;
3. ზედსართავ სახელთა და ზმნიზედების შეუზღუდავად, თავისუფლად გამოყენება;
4. ნაცვალსახელების „es“ და „man“ ხშირი გამოყენება;
5. წინდებულების მუდმივი გამოყენება;
6. მათ მიერ ენის გამოყენების პროცესში იგრძნობა ის, რომ ისინი თავისუფლად ოპერირებენ კომპლექსური ცნებებით;
7. ექსპრესული სიმბოლიკა, ექსტიკულაცია და მახვილი;
8. იერარქიულად მოწესრიგებული არგუმენტების ჯაჭვი, სწორედ გამოტანილი დასკვნები.

ჩამოთვლილი განმასხვავებელი ნიშნები მეტყველებენ იმაზე, რომ ბ. ბერნშტაინი პრაქტიკულად მკვეთად მიჯნავდა ერთმანეთისაგან დაბალი და საშუალო ფენის წარმომადგენელთა ენის სხვადასხვა – ენას ლექსიკურ, სინტაქსურ, გრამატიკულ და ფონეტიკურ-პროსოდიულ დონეებზე. იგი მიიჩნევდა, რომ საშუალო ფენის წარმომადგენელთა ენა შედარებით აბსტრაქტული, ზოგადი,

არგუმენტირებული და მოტივირებული ლექსიკურად დიფერენცირებულია, ხოლო წინადადების სტრუქტურის მიხედვით იგი რთულია, განსხვავებით დაბალი ფენის წარმომადგენელთა, მუშათა კლასის ენისაგან, რომლის მახასიათებლებადაც იგი კონკრეტულობას, მოქმედებებსა და ფაქტებზე ორიენტირებულობას, სიტყვათა მწირ მარაგსა და წინადადებათა მარტივ კონსტრუქციებს მიიჩნევს. დაბალი ფენის წარმომადგენელთა ენობრივ სახესხვაობას მან „შეზღუდული“, „ნაკლებად დიფერენცირებული“ (restringiert) კოდი, ხოლო საშუალო ფენის წარმომადგენელთა ენის „კრეატიული“, „დიფერენცირებული“ (eleborierte) კოდი უწოდა. თავად ავტორი ელიტარულ კოდად კრეატიულს, ანუ დიფერენცირებულს თვლის და მას ანიჭებს უპირატესობას. ბ. ბერნშტაინის ჰიპოთეზა დეფიციტის შესახებ უპირველეს ყოვლისა, გულისხმობს ენობრივ დეფიციტს, ლექსიკის დიფერენციაციის უნარის დეფიციტს, რაც სწორედ დაბალი ფენის წარმომადგენელთა ენისათვისაა დამახასიათებელი.

ბ. ბერნშტაინის ჰიპოტეზის კრიტიკის საფუძველს იძლევა რამდენიმე მომენტი. პირველი, რომელიც საკმაოდ თვალშისაცემია და ეჭვს არ უნდა იწვევდეს ისაა, რომ ავტორს თავისი ჰიპოთეზის ფორმულირებისას მხედველობიდან გამორჩა საზოგადოების კიდევ ერთი სოციალური ფენა – მაღალი ფენა, მისი ენობრივი დახასიათება და მისთვის კოდის მინიჭება, რომელიც თუკი მის ლოგიკას გავეყვებით, „ზედიფერენცირებული“ უნდა იყოს.

გარდა ამისა, ენის კომუნიკაციის პროცესში გამოყენება და ამ პროცესზე დაკვირვება რადიკალურად ცვლის ბ. ბერნშტაინის მიერ შემოთავაზებულ სურათს. დღეს ენობრივი ბარიერი ურთიერთგაგების თვალსაზრისით არა მხოლოდ ერთ ენაზე მოლაპარაკე სუბიექტებს შორის, არამედ ორენოვან და სამენოვან გარემოშიც კი დაძლეული და გადალახულია. საზოგადოება კომპეტენციის, განათლების, პროფესიონალიზმის, გამოცდილების კუთხით ჩვენს ყოფაში აღარ იყოფა სოციალურ ფენებად, რადგან 21-ე საუკუნეში საზოგადოების დაშრევა ინტელექტის თვალსაზრისით სოციალურ ფენებად რბილად, რომ ვთქვათ, უხერხულიც კია. ხშირ შემთხვევაში, ტრადიციული გაგებით თითქოს პარადოქსულია, თუმცაღა ჩვენს ყოფაში ამგვარ სავსებით რეალურ სურათსაც წავაწყდებით: ზოგიერთი პროფესიის წარმომადგენელი, მაგალითად, სტილისტი, მძლოლი თუ ოფიციალტი ბერნშტაინესეული „კრეატიული“ კოდის „სრულფულებიანი მატარებელია“, იმდენად დიფერენცირებულია მათი ენა, იმდენად არგუმენტირებულად და ლოგიკურად, მაწყობრად და ლაკონურად კომუნიცირებენ ისინი.

ცხადია, მნიშვნელოვანი დატვირთვა აქვს სოციალურ-კომუნიკაციურ გარემოს, რომელშიც ადამიანი ენის დიფერენციაციას ახდენს იმის მიხედვით, თუ როგორია ესა თუ ის კონკრეტული

კომუნიკაციური ატმოსფერო, როგორი მონაცემები აქვს პარტნიორს (იგულისხმება ასაკი, კომფეზია, პროფესია, სქესი, ტრადიცია, კულტურა), რა ინტენცია აქვს ადრესანტს. ამ კრიტერიუმების გათვალისწინებით შეიძლება ერთი და იგივე ადრესანტმა განსხვავებულ კომუნიკაციურ პირობებში გასხვავებულად მოახდინოს ენის დიფერენციაცია, რაც ცხადია, არღვევს ბერნშტაინის თეორიას ენობრივი დეფიციტის შესახებ, გადის მისი ჩარჩოებიდან და უხსნის ადრესანტს ფართო ასპარეზს კომუნიკაციის მრავალფეროვანთა სამყაროში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Bernstein, Basil, 1964: Elaborated and Restricted Codes: Their Social Origins and Some Consequences, in Cumpers/ Hymes 1964. S 55-69, S. 101.
2. Brigitte Schlieben – Lange, 1991, Soziolinguistik, Eine Einführung, 3 Auflage, Stuttgart, Berlin, Köln, S. 46-50.
3. Angelika Linke / Markus Nussbanmer / Paul R. Portmann, 2004 Studienbuch Linguistik, S. erweiterte Auflage, Tübingen, S. 339-340.
4. Norbert Dittmar, Grundlagen der Soziolinguistik – Ein Arbeitsbuch mit Aufgaben, Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 1997.

Summary

Rusudan Tabukashvili Bernstains' hypothesis of deficit

Bernstains' hypothesis of deficit is based on the view that the representative of a certain social level of society in the process of communication operate lexical units that are peculiar to the same social level. On the basis of communication studies, which bring together representatives of low-and middle classes, he singles out language versions, which are characterized by their communication, as seen in differentiating vocabulary. In the process of communication and language usage tracking the process radically changed the Bernstains' theory. In XXI century society is not divided social levels on the competence of professionalism and expertise. However, social and communication conditions and acquire intensive values, resulting in communication conditions in different language differentiated in different ways.

Резюме

რუსუდან ტაბუკაშვილი ჰიპოთეზა დეფიციტა ბერნშტაინა

ჰიპოთეზა დეფიციტა ბერნშტაინა იყრისაფუძვლილია იმ პუნქტზე, რომელიც, რომელიც წარმომადგენელია განსაზღვრული სოციალური ფენის საზოგადოებაში, კომუნიკაციის პროცესში იყრისაფუძვლილია ლექსიკური ერთეულები, რომლებიც დამახასიათებელია იმ სოციალურ ფენისთვის. კომუნიკაციის კვლევის საფუძველზე, რომელიც ერთიანად აერთიანებს დაბალი და შუა ფენის წარმომადგენლებს, იგი გამოიყოფა ენობრივი ვარიანტები, რომლებიც დამახასიათებელია მათი კომუნიკაციისთვის, რაც ხედავთ დიფერენციაციის ლექსიკის დონეზე. კომუნიკაციის პროცესში ენის გამოყენების კვლევის პროცესი რადიკალურად იცვლის ბერნშტაინის თეორიას. XXI საუკუნეში საზოგადოება არ იყოფა სოციალური ფენების მიხედვით პროფესიონალიზმისა და გამოცდილების დონეზე. თუმცა, სოციალური და კომუნიკაციის პირობები იცვლება მნიშვნელოვნად, რამაც გამოიწვია განსხვავებული ენობრივი პირობების დიფერენცირება.

Ո Ն Օ Թ Է Ո Ծ

თემურ ჯავახიშვილი
ნიკო მარისა და ივანე ჯავახიშვილის ურთიერთობის
ერთი ასპექტი თანამედროვე ქართული
საზოგადოებრივი ცნობიერების პრიზმაში

ნიკო მარისა და ივანე ჯავახიშვილის ურთიერთობა იმაზე დიდ შინაარსს შეიცავს, ვიდრე ორი სახელგანთქანი პიროვნების, მსოფლიო მასშტაბის მეცნიერის პიროვნული ურთიერთდამოკიდებულება. ეს ურთიერთობა არა ერთ ისეთ ნიუანსს წარმოაჩენს, რომლებიც აქტუალური დღევანდელი ქართული სინამდვილისათვისაც არის. ამასთან ისეთ ტენდენციასაც გვიდასტურებს, რაც ჩვეულებრივ საზოგადოებისა და პიროვნების ურთიერთმიმართების პრობლემად გაიზარება. მოცემულ შემთხვევაში ესაა მეცნიერებაში სუბიექტურობის პრიმატის, ღირსებათა გაზვიადებისა და ნაკლის მიჩქმალვა – მიჩუმების კრიტიკა და მოქალაქეობრივი პოზიციისა და მრწამის მიხედვით პიროვნების ღირსების შეფასების აუცილებლობა.

ნიკო მარი ივანე ჯავახიშვილის მასწავლებელი იყო. ორივენი პეტერბურგის ქართველოლოგიური სკოლის დიდი წარმომადგენლები იყვნენ [1]. ნიკო მარის მასწავლებელი იყო ალ. ცაგარელი (თუმცა ნ. მარი თავის მოძღვრად ბარონ როზენს ასახელებდა). ნ. მარის ბედი სწორედ პროფესორ ალ. ცაგარელის პიროვნულმა და მეცნიერულმა პოზიციამ გადაწყვიტა და მისი ბედი ივ. ჯავახიშვილმაც გაიზიარა. ეს პოზიცია კი იმგვარი იყო, რომ ალ. ცაგარელისა და ნ. მარის ურთიერთობა განსეთქილება-გაუცხოებით დასრულდა.

განსეთქილების ფორმალური მიზეზი გახდა სტუდენტ ნ. მარის პატარა წერილი “ბუნება და თვისება ქართული ენისა”, რომელიც 1888 წელს “ივერიაში” (№86) გამოქვეყნდა. ამ წერილში ქართული ენის შესახებ ნ. მარმა ასეთი აზრი გაატარა: ქართული ენა თავისი ბუნებით იმდენად ჰგავს სემიტურ ენებს (კერძოდ, არაბულს), რომ მათ შორის განსხვავება რომ არ არსებობდეს რიცხვით სახელთა წარმოებაში, ქართული მთლიანად სემიტურ ენებს დაემსგავსებო. ეს აზრი იმ დროს ცოტამ თუ გაიზიარა. მას არა მარტო ალ. ცაგარელი დაუპირისპირდა, არამედ ბარონი როზენიც. აკადემიკოსმა როზენმა ნ. მარს ტაქტიანად ურჩია არ დაეხედა ეს წერილი. ნ. მარმა არ დაუჯერა, ჯერ ერთ-ერთ ევროპულ ჟურნალში სცადა მისი გამოქვეყნება, მაგრამ როცა არაფერი გამოუვიდა, “ივერიაში” დაბეჭდა. ქართულის სემიტურ ენებთან კავშირი ივ. ჯავახიშვილმაც აღიარა (“ქართველი ერის ისტორია” 1904).

აღ. ცაგარელსა და ნ. მარს შორის ურთიერთობა ნ. მარის აღ. ცაგარელისადმი ერთმა უდიერმა გამოხედომამაც დაძაბა.

1888 წელს “ივერია” (№62) გამოცემამურა ორიენტალისტთა კენის VII კონგრესის მუშაობას. მისმა კორესპონდენტმა ქართველ მკითხველს უამბო: კონგრესზე გამოითქვა მოსაზრება, რომლის თანახმად ქართული ენათა ცალკე ოჯახს განეკუთვნება და თავის მხრივ დაამატა, თუმცა ეს აზრი უფრო ადრე აღ. ცაგარელმა გამოთქვაო. ნ. მარი თავის ზემოთ მითითებულ წერილში ამ ფაქტსაც შეეხო და განაცხადა: აღ. ცაგარელზე 10 წლით ადრე ეს აზრი ფრიდრიხ მიულერმა გამოთქვაო. სწორედ ამ კომენტარმა იქონია საბედისწერო მნიშვნელობა ნ. მარისათვის.

აღ. ცაგარელმა ნ. მარს ეს მაშინ “გაუხსენა”, როცა მან სადიპლომო ნაშრომი წარადგინა დასაცავად. ნ. მარის სადიპლომო ნაშრომის თემა იყო “XI–XII საუკუნეების ქართული პროზით ნაწერი მოთხრობების ისტორიულ-ლიტერატურული მიმოხილვა.” იმდროინდელი აკადემიური ტრადიციებით სწავლების შემდგომ საფეხურზე – “საპროფესოროდ მოსამზადებლად” (ასპირანტურაში) – კურსდამთავრებულის ჩარიცხვის პირობა სადიპლომო ნაშრომის ოქროს მედალზე შეფასება იყო. აღ. ცაგარელმა დაიწუნა ნ. მარის სადიპლომო ნაშრომი, თანაც იმდენად, რომ მისი ჩაგდება გადაწყვიტა. საქმეში ნ. მარის მფარველი ბარონი როზენი ჩაერია, მაგრამ ისღა მოახერხა, რომ დაცვა შედგა, თუმცა ნაშრომი მხოლოდ ვერცხლის მედლით შეფასდა. ეს კი უასპირანტუროდ დატოვებას ნიშნავდა. ნ. მარი საქართველოში დაბრუნდა და ქუთაისის გიმნაზიაში დაიწყო მასწავლებლობა. განზე გადადო საკანდიდატო დისერტაციად შერჩეული თემა “ვარლამისა და იოდოსაფის შესახებ” (“ბალავარიანი”).

ერთი წელიც არ გასულა, რომ იგი პეტერბურგში დააბრუნა აქაური უნივერსიტეტის სომხური ენის კათედრის გამგემ პროფესორმა კ. პატკანოვმა (ეს ის პატკანოვია, რომელიც თავის დროზე დაუნდობლად გააკრიტიკა ილია ჭავჭავაძემ). ნ. მარმა სომხურ ფილოლოგიაში დაიწყო მუშაობა. მისი ბედი გაიზიარა ივ. ჯავახიშვილმაც. იგი ნ. მარის გვერდით მთელი 20 წლის განმავლობაში მოღვაწეობდა.

დასაკარგად გამეტებულ ნ. მარს და ივ. ჯავახიშვილს ქართულ ფილოლოგიასა და ისტორიოგრაფიაზე მაინც არ აუღიათ ხელი. ამის დასტურია, ერთი მხრივ, ნ. მარის უკვე ამდროის მრავალი პირველხარისხოვანი გამოკვლევა ქართული ისტორიის, ლიტერატურის, ენათმეცნიერების აქტუალურ პრობლემებზე, მეორე მხრივ, არანაკლებ ნაყოფიერი მუშაობა ივ. ჯავახიშვილისა. მათი მეცნიერული მოღვაწეობის ამ პერიოდზე აუცილებლად უნდა ითქვას რამდენიმე სიტყვა, რადგან ეს მუშაობა ქართულ სინამდვილეში არც მაშინ ყოფილა სათანადოდ ახსნილ-გააზრებული, არც შემდეგ

გარკვეულ ბევრი ნიუანსი. ის კი არა და დროის დინების კვალობაზე ბევრი ფაქტი ისე დამახინჯდა, ისეთი ლეგენდური შინაარსი შეიძინა, რომ არა მარტო ჩრდილი მიაყენა ნ. მარს, მის მეცნიერულ ნაღვაწსა და მოქალაქეობრივ პოზიციას საქართველოსა და ქართულ კულტურისადმი, არამედ მიძიმე ბრალდებებად დაილეკა შემდგომი თაობების ცნობიერებაში. ამ ბრალდებათა “საფუძვლიანობის” ერთ მძლავრ არგუმენტად ზოგიერთისათვის დღესაც ნ. მარსა და ივ. ჯავახიშვილს შორის ჩამოვარდნილი უთანხმოებაა ქართული უნივერსიტეტის დაარსებასთან დაკავშირებით. არა და ფაქტები სრულიად საპირისპიროს ცხადყოფენ. ამის მიზეზი ქართველი საზოგადოების მიერ ნ. მარის მეცნიერული ნაღვაწის შეუცნობლობა (ვერგაგება) კი არ იყო, არამედ უკვე მაშინ თავჩენილი ტენდენცია – ვითომდა ეროვნული ინტერესებისადმი ყველაფრის დაქვემდებარება – მათ შორის მეცნიერული (ობიექტური) კვლევებისაა ანუ იმდაგვარი ტენდენცია, რომელსაც თავად ივ. ჯავახიშვილმაც “გამოსარჩლებითი, ადგოკატური ისტორიის” წერა უწოდა, სადაც “ღირსებანი გაზვიადებულია, ნაკლი – მიჩქმალული”.

ქართველ საზოგადოებას იმთავითვე ძალიან კარგად ესმოდა ნ. მარის მეცნიერული მოღვაწეობის მნიშვნელობა სწორედ ეროვნულ ინტერესთა დაცვის – ქართული ლიტერატურის, ენის, მთლიანად სულიერი თუ მატერიალური კულტურის თავისთავადობის წარმოჩენისათვის, მაგრამ ერთ კონკრეტულ შემთხვევაში მაინც ვერ აპატია წმინდა მეცნიერულ ძიება-ინტერესის ეროვნულ ინტერესებზე მაღლა დაყენება. ეს კონკრეტული შემთხვევა “ვეფხისტყაოსანს” უკავშირდება, კერძოდ, ამ პოემის ამბის (სიუჟეტის) წარმომავლობაზე ნ. მარის თვალსაზრისს. იმის გამო, რომ ამ საკითხის არსი, რამდენიმე მცდელობის მიუხედავად (შ. ძიძიგური [2], ი. მეგრელიძე [3], თ. ჯაგოდნიშვილი [4]), დღესაც არ არის ბოლომდე გააზრებული, საჭიროდ მიმაჩნია კიდევ ერთხელ შევასხენო მიკითხველს.

ნ. მარი თავიდან “ვეფხისტყაოსნის” სიუჟეტს აღმოსავლურ-სპარსული წარმომავლობის ამბად მიიჩნევდა და დიდხანს ჯიუტად ეძებდა მის კვალს ირანში (სხვაგანაც). აი, ეს აზრი ვერ აპატიეს მას ქართველებმა და დღესაც ამიტომ ვერადებიან ნ. მარზე საუბარს, თუმცა თითქმის არავის უცდია ასეთი მეცნიერული მოსაზრების მიზეზის ახსნა. მიზეზი კი მეცნიერული სამყაროსათვის საკმაოდ ჩვეულებრივია, ტრივიალური. ესაა მაშინ მოდური და მიღებული მეცნიერული თეორიის ზეგავლენა ნ. მარზე. ესაა ზეპირსიყვიერი და ლიტერატურული სიუჟეტების აღმოსავლურ-სპარსული მომდინარეობის თეორია, რომლის მესამიერკვლე რუსი მეცნიერი ვსევოლოდ მილერია და რომელიც იმ დროს გავრცელდა, როცა ნ. მარი სტუდენტი იყო.

უზოგადეს შტრიხებში ამ თეორიის არსი სემდეგშია:

XIX საუკუნეში, 60-იან წლებში, ევროპული ორიენტალისტიკა ფოლკლორისტულ კვლევებში იმ აღმოჩენამდე მივიდა, რომ ევროპაში გავრცელებული ბევრი მოარული სიუჟეტების აღმოსავლური კერძოდ, ინდური წარმომავლობისა იყო. სიუჟეტის შედარებითი კვლევის საფუძველზე წყაროდ დასახელდა ინდური ეპოსის ხუთწიგნეული “პანჩა ტანტრა”. ეს იდეა გერმანელმა თეოდორ ბენფეიმ წამოაყენა. მანვე “დაადგინა” სიუჟეტების აღმოსავლეთიდან დასავლეთისაკენ მოძრაობის მარშრუტებიც. მისი მტკიცებით სიუჟეტები ინდოეთიდან ვრცელდებოდა სპარსეთში, შემდეგ ხმელათაშუა ზღვის გავლით ესპანეთში (მეორე მარშრუტად სახელდებოდა სპარსეთიდან ბალკანეთის ქვეყნებზე გამავალი გზა). ეს თეორია საყოველთაოდ გავრცელდა და მიმდევრები ბევრ ქვეყანაში გამოუჩნდა. გავრცელდა რუსეთშიც. რუსეთს, როგორც ცნობილია, მუდამ ჰქონდა აღმოსავლურ-დასავლურ კულტურულ ურთიერთობებში აქტიური თანამონაწილის პრეტენზია. ამიტომ აქ თ. ბენფეის თეორიის რუსეთის პოლიტიკურ ზრახვებს დაქვემდებარებული ვარიანტი დამუშავდა. ეს ვარიანტი შექმნა სწორედ ზემოთნახსენებმა ეს. მილერმა. მან გაიმეორა სიუჟეტების ინდოეთიდან სპარსეთში გავრცელების იდეა, ოღონდ აქედან მარშრუტი გაიყვანა კავკასიაზე (უპირატესად საქართველოზე), შემდეგ რუსეთზე და ასე წარმართა ევროპისაკენ. ჩვენთვის ეს. მილერის თეორია იმ მხრივ იყო საყურადღებო, რომ საქართველო კიდევ ერთი ასპექტით ჩაირთო აღმოსავლურ-დასავლურ კულტურულ ურთიერთობათა ორბიტაში. სტუდენტმა ნ. მარმა ირწმუნა ეს თეორია და ქართულ სინამდვილეში გავრცელებული აღმოსავლურ-სპარსული წარმომავლობის მოთხრობათა კვალის ძიება წამოიწყო. ბუნებრივია, რომ მან მხერა უპირველესად “ვეფხისტყაოსანს” მიაპყრო და იოლად ირწმუნა რუსთაველის ნათქვამი “ესე ამბავი სპარსულიო”...

ნ. მარი დიდხანს ეძებდა “ვეფხისტყაოსნის” სიუჟეტის კვალს ირანში. 1980 წელს ჟურნალ “თეატრში” მან წერილში “ვეფხისტყაოსნის” გარშემო განაცხადა: ბრიტანეთის მუზეუმში უნდა ინახებოდეს “ვეფხისტყაოსნის” სპარსული პროტოტიპი “შარიარ – ნამე”. თუმცა ასეთი რამ ბრიტანეთის მუზეუმში მან ვერ აღმოაჩინა. საიუჟეტის კვალის ძიების კვალდაკვალ ნ. მარი სულ უფრო მეტად რწმუნდებოდა ამ პოემის ქართულ ნიადაგზე აღმოცენებაში. მისი თვალსაზრის იციცვლებოდა და ბოლოს სპარსული წარმომავლობის იდეის უარყოფით დასრულდა, ნ. მარი კი იმ მეცნიერად მოგვევლინა, ვინც რუსთაველოლოგია, როგორც ქართველოლოგიური დისციპლინა, სამეცნიერო ნიადაგზე დააყენა. [5]. ნ. მარის თვალსაზრისის ევოლუციას ვფიქრობ, რამდენიმე ფაქტიც ცხადყოფს. აი ისინიც:

“ლიტერატურულ მშენებლობას ადრე ფასადის მხრიდან ვუყურებდით, დასავლეთ ბიზანტიისაკენ, აღმოსავლეთით ირანის,

მუსულმანურ-ირანული საკენ... არიოვეროპული ჰორიზონტის გავლენის ქვეშ ჩემი ყოფნისას გადაჭარბებით ვაფასებდი ირანული კულტურის მნიშვნელობას... წინასწარმომარჯვებული აზრით ვუდგებოდით ფაქტების ანალიზს და კიდევ უფრო მეტად ვაირანიზებდით მათ” [6].

1919 წელს ნაშრომში “კავკასიური პეზია და მისი ტექნიკური საფუძვლები” ნ. მარი ახლა ასეთ აზრს გამოთქვამდა: “რუსთაველის პოემაში ქვეყნები და ხალხი, რომლებზედაც ლაპარაკობს, გეოგრაფიული სახელწოდებანი და ეთნიკური ტერმინები, რომლებითაც სარგებლობს, სულ უცხოურია, ენობრივადაც კი არა ქართულია... პოემაში გვესმის კავკასიური გულისძგერა, მოქმედ პირთა ურთიერთობაში აირეკლება კავკასიის გარკვეული ეპოქის საზოგადოებრივი ყოფა.”

1928 წელს ნ. მარმა “ვეფხისტყაოსანი” კიდევ უფრო დაუახლოვა ქართულ გარემოს. ნაშრომში “მასალები ლექციისათვის შოთა რუსთაველის შესახებ” რომელიც პარიზსა და ბერლინში წაიკითხა (ეს ნაშრომი გვიან, 1964 წელს დაიბეჭდა) მან აღნიშნა “მთარული იდეებით, წერის ჩვევებით, დახვეწილი მეტყველების სიფაქიზითა და სიუჟეტით შოთა დაკავშირებულია მსობლიურ და საუცხოო მწერლობასთან. მისი პოემის ბგერა, რიტმი, სულის პულსი ქართულ ხალხურ მუსიკასთან და ხალხურ მეტყველებასთან არის უნისონში.”

როგორც აღინიშნა, ქრთველმა საზოგადოებამ ძალიან განიცადა ნ. მარის თავდაპირველი აზრი “ვეფხისტყაოსანზე”, არაკეთილმოსურნეობის გამოვლენად აღიქვა, მიზეზიც თითქოს ამოხსნა – რაკი აღ. ცაგარელმა მეცნიერებაში გზა გადაუკეტა. კ. პატკანოვმა კი შეიფარა, ახლა ქართველებს განაწყენებული სამაგიეროს გვიხდისო. ამ აზრს ნ. მარის ქართველთა მოძულე კ. პატკანოვთან ყოფნაც უმაგრებდა თითქოს საფუძველს. ამიტომ რაკილა ერთხელ ზურგი აქცია ნ. მარს, აღარც მისი მეცნიერებული თვალსაზრისის ევოლუციისათვის გაუდევნებიათ თვალი, რადგან იგი აღარ აინტერესებდა. არადა თითქოს ჯინაზე ნ. მარი თავისი მოქალაქეობრივი პოზიციითაც ხელს უწყობდა ქართული საზოგადოებრივი აზრის მისადმი ზურგშექცევას. ერთი ასეთი ფაქტი თბილისში ქართული უნივერსიტეტის დაარსება გახდა.

ნ. მარმა ქართული უნივერსიტეტის გახსნას მხარი არ დაუჭირა. რაკი თბილისი რუსეთის იმპერიაში კავკასიის რეგიონის ადმინისტრაციულ ცენტრად მოიაზრებოდა ოფიციალურად, ნ. მარი რუსული უნივერსიტეტის დაარსებას მიიჩნევდა მიზანშეწონილად. მისი აზრით, ამით თბილისი კულტურის ცენტრი გახდებოდა, ადგილობრივი ინტელიგენცია გაჩნდებოდა, ვითარება მომწიფდებოდა და ამით მოუშადადებოდა ნიადაგი ქართული უნივერსიტეტის გახსნას. ჩვენში ვერც ეს პოზიცია შეიწყნარეს. ნ. მარს მისი

უპირველესი მოწაფე ივ. ჯავახიშვილიც კი დაუპირისპირდა და თავისი აღმფოთება მასწავლებლისადმი გაგზავნილ გამკილავ წერილში გამოამქლავნა. მართალია, წერილის დაწერა და პეტერბურგში გაგზავნა მწამსვე ისე იხანა, თურმე, რომ სასწრაფოდ ფოსტას მიაშურა, წერილის უკან დაბრუნება სცადა, მაგრამ უკვე გვიან იყო.

ორივე დიდმა მეცნიერმა სამაგალითო ზნეობრივი სიმაღლე შეინარჩუნა, პიროვნული წყენა გულში ჩაიკლა და სიმართლეს გაუსწორა თვალი. ეს იმაშიც გამოვლინდა, რომ ნ. მარმა მიიღო თბილისის უნივერსიტეტი. იგი 1931-1934 წლებში ხშირად სტუმრობდა თბილისის სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის ამიერკავკასიის ფილიალის საქმეთა გამო, საჯარო ლექციების წასაკითხად, აბასთუმანში ავადმყოფი შვილის - იურის მოსანახულებლად, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის დაარსების მოსამზადებელ ღონისძიებათა ჩასატარებლად. იგი უნივერსიტეტის უნახავად უკან არასოდეს დაბრუნებულა.

ივანე ჯავახიშვილს კი “განხეთქილების” შემდეგად, მაგალითად 1932 წელს ასე აფასებდა: “ივ. ჯავახიშვილის მსგავსი მოწაფე მე არ მყოლია. იგი პეტროგრადში ჩამოყალიბდა ვით მეცნიერი ისტორიკოსი და ფილოსოფოსი; ერუდირებული მკვლევარი და დიდი შრომისმოყვარე ადამიანი არის. მასთან კამათიც სასიამოვნოა და თანამშრომლობაც” [7].

თავის მხრივ, ივანე ჯავახიშვილი აღმოჩნდა ერთადერთი მეცნიერი და მოწაფე, ვინც ნ. მარი უსაფუძვლო თავდასხმებისაგან დაიცვა, მიუხედავად იმისა, რომ ნ. მარს იმუამად სხვა სახელოვანი ქართველი მოწაფეებიც ჰყავდა აღზრდილი – დაფრთიანებული და საკმაო სახელიც ჰქონდათ უკვე მოხვეჭილი.

ფორმალურად, ივ. ჯავახიშვილმა ნ. მარი ი. გოგებაშვილისა და მ. ჯანაშვილის კრიტიკისაგან დაიცვა. ი. გოგებაშვილი ნ. მარს თავს დაესხა 1899 წელს რუსეთის სახალხო განათლების სამინისტროს ჟურნალში (მარტის ნომერი) გამოქვეყნებული წერილის “ათონზე მოგზაურობიდანის” გამო, ხოლო მ. ჯანაშვილმა ნ. მარი “ამირანდარეჯანიანის” სპარსულობის მტკიცების გამო გააკრიტიკა. ივ. ჯავახიშვილმა მათი კრიტიკის პათოსში სწორად შენიშნა XIX–XX საუკუნეთა მიჯნაზე ჩვენში განხილვი ზემოთაღნიშნული გამოსარჩლებით-ადვოკატური ისტორიების წერის ტენდენცია.

ვფიქრობ, ამ ტენდენციის განხეხა XIX საუკუნის მეორე ნახევრიდან ჩვენში ეროვნული პროტესტის გამოხატვის ქმედით ასპარეზად პუბლიცისტიკა იქცა. ამის გამო პუბლიცისტიკა საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში შეიჭრა, მათ შორის მეცნიერებაშიც. მეცნიერების გაპუბლიცისტიკურობა მოკლე დროში ერთგვარ სენად იქცა. ასე რომ, აკადემიური მეცნიერების ამ სენისაგან განკურნება შეიქმნა აუცილებელი. ამის სერიოზული

მცდელობა ივ. ჯავახიშვილის ნაშრომი “მამულიშვილობა და მეცნიერება”, რომელიც ჯერ 1904 წელს გამოქვეყნდა, შემდეგ 1925 წელს და უცვლელად იბეჭდება ამ დიდი მეცნიერის თხზულებათა კრებულებში.

ივ. ჯავახიშვილმა აღნიშნული ტენდენცია, ერთი მხრივ, ი. გოგებაშვილის კრიტიკულ წერილში შენიშნა, მეორე მხრივ, მ. ჯანაშვილისა. ამიტომ მათი პოპულარობისა და ქართველ საზოგადოებაში დიდი ავტორიტეტის მიუხედავად არც ერთი არ დაინდო. ი. გოგებაშვილს ნ. მარის რუსთველოლოგიური პოზიციის პუბლიცისტური კრიტიკის გამო ივ. ჯავახიშვილმა ასე უსაყვედურა: “... იმის გარდა, რომ ბ-ნ გოგებაშვილის მოწონებული “ადვოკატური მეცნიერება, როცა ღირსებანი დიდებიან, ნაკლულეფანებანი მცირდებიან,” სრულებით უნაყოფო და უმნიშვნელოა ქართველებისათვის პოლიტიკაში, იგი, პირიქით, მავნებლად უნდა ჩაითვალოს აგრეთვე ჩვენი ეროვნული თვითცნობიერების გამოღვიძებისათვისაც იმიტომ, რომ ჩვენი მეცნიერნი, რომელნიც ბ-ნ გოგებაშვილის გემოვნებაზე სამეცნიერო ადვოკატურ გამოკვლევებს შეთხზავენ, მთავრობის ნაციონალურ პოლიტიკას ვერას გზით ვერ შესცვლიან... ქართველი საზოგადოება კი ყოველთვის მოტყუებული იქნება და ვერც როდის ვერ გაიგებს, მართალია ის, რასაც მეცნიერი ბრძანებს, თუ არა.”

ივ. ჯავახიშვილისათვის განსაკუთრებით მიუღებელი იყო შემდეგი გარემოება: “... ჩვენში საზოგადო მოღვაწე მეკლევრებს ჭკუას ასწავლის, იტორია ნაციონალურ ხოტბა-შესხმადა სურს აქციოს, ხმა მაღლა ჰგრძნობს და თითქმის მამულის დაღატკა სწამებს ყველას, ვინც ჩვენი წარსულის ღირსებას არ აზვიადებს და ნაკლულეფანებას არ ამცირებს” [8]. ამ განცხადების ფონზე ივ. ჯავახიშვილმა მკითხველ საზოგადოებას ნ. მარის მეცნიერული მოღვაწეობის მიმოხილვა-შეფასება წარუდგინა. იგი შეეხო სიუჟეტთა აღმოსავლური წარმომავლობის თეორიასაც. სესხების ფაქტებში ერის სულიერი გამდიდრების პროცესი დაინახა. ი. გოგებაშვილს ტაქსტიანად მიუთითა ტენდენციურობაზე და მოაგონა, რომ ნასესხობის იდეით გატაცებული იყო ალ. ცაგარელიც; რომ მან ნაშრომში “წიგნი სიბრძნე-სიცრუისა” (1878) სულხან-საბა ორბელიანის იგავების ორიგინალობა ეჭვქვეშ დააყენა, მაგრამ ამაზე არავინ ახირობია პროფ. ალ. ცაგარელსო.

მ. ჯანაშვილმა ნაშრომი “მოსე ხონელი და მისი ამირანდარეჯანიანი” ნ. მარი იმის გამო გააკრიტიკა, რომ ამ თხზულების სათავეებს ირანს უკავშირებდა. ივ. ჯავახიშვილმა მ. ჯანაშვილსაც ტენდენციურობაზე მიაჩნა იმით, რომ შეახსენა ბაგრატ ბატონიშვილის თხზულება “მოთხრობა სჯულთა უღმრთოთა ისმაიტელთა”, სადაც ეს ავტორი “ამირანდარეჯანიანის” უცხო

წარმომავლობაზე საუბრობს. აქვე მიუთითა: ნ. მარის აზრს ნიადავს XVI საუკუნის ქართველი მწერლის ცნობა უმაგრებს.

ივ. ჯავახიშვილმა მ. ჯანაშვილი მკაცრად გააკრიტიკა ნ. მარის “ვეფხისტყაოსნთან” მიმართებაში განქიქების გამო. მან საგანგებოდ, ვრცლად მიმოიხილა სიუჟეტების აღმოსავლური წარმომავლობის (ანუ ნასესხობის) თეორია, არა ერთი კონკრეტული მაგალითიც წარუდგინა და დაასკვნა: პროფ. მარმა პირველმა დაიწყო მეცნიერულ-კულტურული მუშაობა. იგი კვლავ კვლავ მისდევს წყაროების შესწავლას და თავის დროზე, იმედია, სამშობლოს ქართული ლიტერატურის მეცნიერულად შემუშავებულ ისტორიას შესძენს. თუ პროფ. მარის ნაწერებს ეხლა მტრის თვალით უყურებენ, ეს იმით აიხსნება, რომ ჩვენში საზოგადოდ ძნელია მუშაობა, მეტადრე თუ მეცნიერი ახალ გზას იკვლევს და კრიტიკულ მიმართულებას ადგია... მაგრამ მოვა დრო და ჩვენი საზოგადოება თვითვე დაინახავს, ვინ იღვა “უკუღმართობის გზაზე”, პროფ. მარი, თუ მისი მოწინააღმდეგენი [9].

როგორც ჩანს, ეს დრო ჯერაც არ დამდგარა, რადგან ჯერ ერთი: ივ. ჯავახიშვილის სიტყვებითვე რომ ვთქვათ, დღესაც ხშირად ვხვდებით ნ. მარის ისეთ ბრალმდებლებს, რიხიანად რომ ლაპარაკობენ მასზე, თუმცა მისი ერთი სამეცნიერო თხზულებაც კი არა აქვთ წაკითხული; მეორეც: დღესაც გვხვდებიან ისეთი სწავლულნი, რომელთა მეცნიერულ მრწამსს “გამოსარჩლებით-ადგოკატური” კვლევები უდევს საფუძვლად; და მესამეც: დღესაც ჭკუას ასწავლიან მეცნიერს “საზოგადო მოღვაწე” და მეცნიერულ სამყაროს მიტმანნილი დილეტანტები. გამოდის, რომ ჭკუის სასწავლო ისტორიები ძნელად იკაფავენ გზას იმ სივრცეში, სადაც მათი საჭიროება ყველაზე ცხადად იგრძნობა. ესეც მარადიული ოპოზიცია (ბინარულობა): ადამიანი და საზოგადოება!

კომენტარები და გამოყენებული ლიტერატურა:

1. შემთხვევითი ამიტომაც არ იყო, რომ ივ. ჯავახიშვილის ადრინდელი გამოკვლევები ისტორიულ-ენათმეცნიერული იყო და ენათმეცნიერებისადმი ინტერესი ამ მეცნიერ-ისტორიკოსს არასოდეს განელებია. ამ ტრადიციის გამოხატულებაა ივ. ჯავახიშვილის ერთ-ერთი ადრინდელი სოლიდური გამოკვლევა “ქართული და კავკასიური ენების თავდაპირველი ბუნება და ნათესაობა.”
2. შ. ძიძიგური, ნიკო მარი ქართული კულტურის მკვლევარი, “მეცნიერება”, თბილისი, 1985.
3. ი. მეგრელიძე, რუსთაველი და ფოლკლორი (რუსულ ენაზე), თბილისი, 1960.

4. თ. ჯაგოდნიშვილი, ნიკო მარის ფოლკლორისტული ინტერესები, წიგნში: “ბერი კაცი ვარ, ნუ მამკლავ”, “მეცნიერება”, თბილისი, 1990, გვ. 77-111; თ. ჯაგოდნიშვილი, ქართული ფოლკლორისტიკის ისტორია, ტომი I, XIX საუკუნე, თსუ გამომცემლობა, თბილისი, 2004, გვ. 681-706, 748-754; თ. ჯაგოდნიშვილი, ქართული ფოლკლორისტიკის სათავეებთან, “მეცნიერება”, თბილისი, 1986.
5. შ. ძიძიგური, ნიკო მარი ქართული კულტურის მკვლევარი, “მეცნიერება”, თბილისი, 1985, გვ. 59.
6. Н. Я. Марр, грузинская поэма «Витязь в барсовой шкуре» и новая культурно-историческая проблема, ж. «Известия АН» 1917, стр. 418
7. მ. ჩიქოვანი, თაობათა შთამაგონებელი, წიგნში: “ივანე ჯავახიშვილი 100”, გამომც. “განათლება, თბილისი 1977, გვ. 95
8. ივ. ჯავახიშვილი, მამულიშვილობა და მეცნიერება, თბილისი, 1925, გვ. 8-9
9. ივ. ჯავახიშვილი, მამულიშვილობა და მეცნიერება, თბილისი, 1925, გვ. 51-52

Summary

Temur Jagodnishvili

One aspect in collaboration between Niko Marri and Ivane Javakhishvili in modern Georgian society in world wide prism

There is analyzed one of the aspects private collaboration of two great scientists Niko Marri and Ivane Javakhishvili. Also there is the notion that in spite of the disagreement about concrete question, the managed to rise above the private feature Ivane Javakhishvili defended Niko Marri from unbiased critics from the other side, therefore defended subjective tendency in scientists.

This fact has also the mean, that not unusually present by its own barrier on the level of collaboration to the present day.

Резюме

Т.И. Джагоднишвили

Один аспект взаимоотношений Нико Марра и Иванэ Джавахишвили в современной грузинской общественной мировоззренческой призме

Проанализирован один из аспектов личностных взаимоотношений двух ученых - Нико Марра и Иванэ Джавахишвили. Указывается, что, несмотря на разногласие по поводу конкретного вопроса, они сумели возвыситься над личностным. И. Джавахишвили защитил Н. Марра от необоснованной критики со стороны других, тем самым осудив субъективистскую тенденцию в науке.

Этот факт имеет и то значение, что нередко предстает своеобразной помехой на уровне взаимоотношений общества и личности и по сей день.

**თამარ ანთაძე, მერაბ კალანდაძე
ნაპოლეონის გარდაცვალების ვერსიები**

დიდი ადამიანების ცხოვრება და მოღვაწეობა ყოველთვის იპყრობდა საზოგადოების ყურადღებას. ფართო საზოგადოებას აინტერესებს მათი საქმიანობის ყველა დეტალი, თვით უწვრილმანესი ნიუანსებიც კი. ნაპოლეონის გარდაცვალების ირგვლივ ამტყდარი აუიოტაუი ამის ნათელი ილუსტრაცია უნდა იყოს.

ისტორიულ სამეცნიერო ლიტერატურში ამ საკითხთან დაკავშირებით გამოითქვა რამდენიმე საინტერესო მოსაზრება.

1. ოფიციალური ვერსიის თანახმად, რომელიც გავრცელებულია სამეცნიერო ლიტერატურაში ნაპოლეონი გარდაიცვალა კუჭის კიბოთი. ეს ავადმყოფობა აწუხებდა მამამისსაც კარლო ბონაპარტეს, რომელიც სულ ახალგაზრდა 40 წლის ასაკში გარდაიცვალა. შესაძლოა, ეს იყო მემკვიდრეობითი ავადმყოფობა. ნაპოლეონი ხუმრობით ამბობდა „კიბო-ეს არის ვატერლო, რომელიც ჩემს შიგნით არის“. ამ ვერსიას ემხრობა ნაპოლეონის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ისეთი კომპეტენტური მკვლევარი, როგორც არის რუსი ისტორიკოსი აკადემიკოსი ევგენი ტარლუე. [1. გვ. 428].

2. XX საუკუნის 50-იან წლებში ფრანგმა ექიმებმა გამოთქვეს ვარაუდი, რომ შესაძლოა ნაპოლეონი დაიღუპა არა კუჭის კიბოთი, როგორც ეს მას სჯეროდა, არამედ დაავადებული იყო კუჭის-ქვეშა ჯირკვლის (პანკრეასის) კეთილთვისებიანი სიმსივნით, ამას ემატებოდა კუჭისა და თორმეტგოჯა ნაწლავის დაავადებაც, რომელსაც ახასიათებს ტკივილი მუცლის არეში.

3. გამოითქვა მოსაზრება თითქოს ნაპოლეონს სიცოცხლე მოუსწრაფა ღვიძლის ცეროზმა. ეს ვერსია ეყრდნობა წმინდა ელენეს კუნძულზე რუსეთის კომისარის დე ბელმას ცნობებს, რომელსაც თან ერთვოდა მნიშვნელოვანი დამატებები. ბიულეტენები ნაპოლეონის ავადმყოფობის შესახებ და რომელიც ტექსტის პირველმა გამომცემლებმა წინდაუხედავად გამოტოვეს. ეს მასალა პირველად გამოაქვეყნა ისტორიკოსმა ვ. სიროტკინმა. [2]

4. და მაინც აღბათ, ყველაზე დიდ აუიოტაუი მოჰყვა ვერსიას, რომლის მიხედვით ნაპოლეონი წმინდა ელენეს

კუნძულზე მოწამლეს. მკვლეელი კი იყო ფრანგი გრაფი მონტელონი. ეს ვერსია პირველად XX საუკუნის 60-იან წლებში გამოთქვა შვედმა ექიმმა სვენ ფორშეუდმა, ხოლო შემდეგ 70-იან წლებში ის აიტაცა კანადელმა მილიონერმა ბენ ვეიდერმა. [3. გვ. 353-354]

თითოეულ ამ ვერსიას გააჩნია მოქალაქეობის უფლება და მას ჰყავს როგორც მომხრეები, ისე მოწინააღმდეგეები. კამათი ამ საკითხის ირგვლივ, ალბათ კიდევ დიდხანს გასტანს. ეს ადვილი გასაგებიცაა. XX საუკუნის ჰოლანდიელი ისტორიკოსის პიტერ ჰეილის თქმით „ისტორია დაუსრულებელი პოლემიკაა“.

და მაინც, ალბათ, არ გადავაჭარბებთ თუ ვიტყვით, რომ საზოგადოების გაცხოველებულ ინტერესს იწვევს მოსახრება ნაპოლეონის მოწამვლის შესახებ.

პირველ ყოვლისა საინტერესოა აღინიშნოს, რომ ეს ვერსია ნაპოლეონის მიერაა შემოთავაზებული. 1817 წელს ნაპოლეონი წერდა: „უნდათ, რომ მე მომწამლონ“. ნაპოლეონმა გადაწყვიტა ავადმყოფობა თავისი პოლიტიკური მიზნებისათვის გამოეყენებინა და გაავრცელა ხმები მოწამვლის თაობაზე. ექს-იმპერატორი იმედოვნებდა, რომ შესაძლო იყო ის გადაეყვანათ სადმე ისეთ ქვეყანაში სადაც „ცოტა უკეთესი კლიმატი იყო“. ყველაფერი ეს ილუზია აღმოჩნდა მოკავშირეებს ამის გაგონებაც კი არ სურდათ. ნაპოლეონი საბოლოოდ შეეგუა ბედს. [2]

მიუხედავად ამისა, უნდა ითქვას, რომ ვერსია ნაპოლეონის მოწამვლის თაობაზე დროდადრო ისევ წამოყოფდა თავს და კვლავ გაიჟღერებდა. მან თავისი პოპულარობის ზენიტს, პიკს, მიაღწია გასული საუკუნის 60-იან წლებში.

1961 წელს ნაპოლეონის უდიდესმა თავყანისმცემელმა შვედმა ექიმმა სვენ ფორშეუდმა გამოაქვეყნა საინტერესო წიგნი, სადაც ის ამტკიცებდა, რომ წმინდა ელენეს კუნძულზე ნაპოლეონი მოწამლული იქნა დარიშხანით და ეს გააკეთა გრაფმა მონტელონმა. ს. ფორშეუდის მთავარი არგუმენტი იყო ცდა, რომელიც ჩაატარეს ნაპოლეონის თმებზე. 1964 წელს ჰამილტონ სმითმა, სვენ ფორშეუდმა და ანდრეს ვასენიმ ნაპოლეონის თმის ოთხი ღერი დაბომბეს ნეიტრონი და მასში აღმოაჩინეს დარიშხანის ატომის რადიოაქტიური გამოსხივება. [3. გვ. 353-354]

აღსანიშნავია, რომ მოწამვლის ვერსიას საფრანგეთში თავიდანვე ცივად შეხვდნენ. არა მარტო წმინდა პატრიოტული მოსახრების გამო, როგორც ამას ხაზს უსვამდნენ მოწამვლის ვერსიის მომხრეები, არამედ უფრო იმიტომ, რომ ძალიან ბევრი

რამ იყო საეჭვო და ამ ვერსიას სჭირდებოდა უფრო მეტი დასაბუთება. შესაძლოა დარიშხანი ნაპოლეონის თმებში აღმოჩენილიყო პუდრიდან ან როცა ნაპოლეონის გვამი მიწაში იყო. ნაპოლეონის ცხოვრების უკანასკნელი წლების ყველაზე უფრო კომპეტენტურმა მკვლევარებმა გოდლევესკიმ და ჰანგერმა არგუმენტირებული პასუხი გასცეს ოპონენტებს. ამით თითქოს და ინცინდენტი ამოიწურა, მაგრამ შვედი ექიმის იდეა აიტაცა კანადელმა მილიონერმა, მოყვარულმა ისტორიკოსმა ბენ ვეიდერმა. მან კოლოსალური შრომა ჩაატარა, მრავალი ნაშრომი გამოაქვეყნა, მათ შორის ამერიკელ ჟურნალისტთან დევიდ ჰეპუდთან ერთად „ვინ მოკლა ნაპოლეონი“ [4], რომელიც თარგმნილია რუსულ ენაზე, მაგრამ ამ ძიებებს ფრანგი ისტორიკოსები ძალზე თავშეკავებულად უყურებდნენ. [5. გვ. 306-310]

1995 წელს ვაშინგტონში FBI-ის ქიმიური ანალიზის ლაბორატორიაში, ბენ ვეიდერის ინიციატივით, ჩაატარეს ნაპოლეონის ორი თმის ღერის ანალიზი, რომლებიც მათ გადასცა თვითონ ბენ ვეიდერმა. გამოირკვა, რომ მასში მართლაც იყო მცირე დოზით დარიშხანი.

საინტერესოა, რომ ანალოგიური ცდა 1994 წელს ჩაატარა ფრანგმა ექიმმა რენე მორიმ, რომელმაც ლაბორატორიაში შეამოწმა ნაპოლეონის სულ სხვა თმის ღერები და მივიდა ზუსტად იმ დასკვნამდე რა დასკვნაც გააკეთა ბენ ვეიდერმა. თითქოს ვერსია ნაპოლეონის მოწამლის შესახებ დადასტურებული იყო, მაგრამ ზემოთ ჯერ კიდევ ნაადრევია.

საქმე ისაა, რომ 1999 წლის მაისში გამოვიდა ნაპოლეონის ყველაზე უფრო კომპეტენტური ფრანგი ბიოგრაფის ჟან ტიულარის რეცენზია. მან თავის რეცენზიაში სცადა მოწამლის ვერსიის დასაბუთებული, არგუმენტირებული, კრიტიკა. უპირველეს ყოვლისა, მან ხაზი გაუსვა იმას, რომ ვერსია ნაპოლეონის მოწამლის თაობაზე მეცნიერულად დამაჯერებელი ვერ არის. დაბეჯითებით ძნელია იმის თქმა ნამდვილად ეკუთვნოდა თუ არა ნაპოლეონს ის თმები, რომელიც გადააგზავნეს გამოსაკვლევადა.

1998 წელს ინგლისელმა ექიმმა ჰინდ მარშმა საგანგებოდ შეისწავლა ნაპოლეონის მკურნალი ექიმის სამედიცინო ბიულეტენები, რომელიც ბრიტანეთის არქივებში ინახებოდა და იმ დასკვნამდე მივიდა, რომ ნაპოლეონი გარდაიცვალა ცეროზით.

ყურადღებას იპყრობს კიდევ ერთი გარემოება. დარიშხანი აღმოაჩინეს ნაპოლეონის თმებში, რომელიც მას შეჭრეს სხვადასხვა დროს იტალიის კამპანიიდან დაწყებული

1796-1797 წლებში. სად იყო მაშინ გრაფი მონტოლონი? გამოცხადებული არ არის, რომ ნაპოლეონის თაყვანის მცემლებს მისი კულულები, შესაძლოა, შენახული ჰქონდათ დარაშხანის ქილებში. ასე უფრო კარგად შეინახებოდა, ნაპოლეონის თმის ღერები.

და ბოლოს საინტერესოა, რომ გრაფ მონტოლონის ყველაზე უფრო კომპეტენტურმა ბიოგრაფმა, თანამედროვე ფრანგმა ისტორიკოსმა ჟაკ მასემ პირდაპირ გააცხადებდა ვერსია მონტოლონიზე როგორც ნაპოლეონის მოწამლის მთავარ ინიციატორზე. ხაზი გაუსვა, რომ ამ ვერსიის წყაროთმცოდნეობითი ბაზა მეტად მწირია. ერთად ერთი წყარო, რომელიც გვაწვდის ცნობა იმის შესახებ თითქოს და მონტოლონი ვერ იტანდა ნაპოლეონს, მისი კამერდინერის მარშანის მემუარებია. ეს კი, ცხადია, ძალიან ცოტაა.

ვერსია მონტოლონის მიერ ნაპოლეონის მოწამლის თაობაზე გეხვდება ქართულ ისტორიოგრაფიაშიც. მხედველობაში გვაქვს ნაპოლეონის საზოგადოების საერთაშორისო ჟურნალი „ნაპოლეონი“. მას განსაკუთრებით დიდ პოპულარობას უწევს საქართველოში ნაპოლეონის საზოგადოების თავმჯდომარე ბატონი ალექსანდრე მიქაბერიძე. [6]

ჟან ტიულარის რეცენზია მოწმენდილ ცაზე მეხის გავარდნას გავდა. ფრანგი ისტორიკოსის ამ გამოსვლას ვეიდერმა და მისმა მომხრეებმა შეიძლება ითქვას, რომ რაიმე სეიოზული არგუმენტი ვერ დაუპირისპირეს. მოწამლის ვერსიის დამადასტურებელი პირდაპირი დოკუმენტი არ არსებობს ხოლო ეჭვები ყოველთვის იქნება. საჭიროებს კიდევ უფრო მეტ საბუთიანობა.

გრაფ მონტოლონის საქციელს კი იმით ხსნიან, რო მას ცოლი დალატობდა ნაპოლეონთან და ამიტომ გაბრაზებულმა გრაფმა გადაწყვიტა შური ეძია და მოწამლა ნაპოლეონი. ფრანგი გრაფის საქციელში თითქოსდა რაღაც ლოგიკა არის, მაგრამ არც ეს ვერსია გამოიყურება მთლიანად დამაჯერებლად. მონტოლონიც ცოლად შეირთო კანცლერ კამბასერესის ძმისწული ალბინა როჟერი, რომელიც მაინცადამაინც კარგი რეპუტაციით არ სარგებლობდა. ნაპოლეონი აღფრთოვანებული არ დარჩენილა მონტოლონის ქორწინებით, მაგრამ რას იზამდა. ალბინამ მოასწრო სამჯერ დაქორწინება და სამივე ქმართან გაშორება. სამივე მას დალატში დებდა ბრალს. ამ ქაღალტონს თავისი რეპუტაციისათვის არც წმინდა ელენეს კუნძულზე უდალატია და ნაპოლეონის საყვარელი გახდა. ალბინა ხშირად

დალატობდა ქმარს და რაღა, მაინც ნაპოლეონის მოწამლა განიზრახა მონტოლონმა?

წმინდა ელენეს კუნძულზე ნაპოლეონის მოწამლის ეჭვი არსებობს, მაგრამ ეს ეჭვი ჯერჯერობით მეცნიერულად დასაბუთებული არ ყოფილა და მხოლოდ საინტერესო ვერსიად რჩება. ამიტომ ყოველთვის იქნებიან ნაპოლეონის მოწამლის ვერსიის მომხრეები და მოწინააღმდეგეები. „ისტორია დაუსრულებელი პოლემიკაა“.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Тарле Е. Наполеон. М., 1957.
2. Сироткин В. Изгнание и смерть Наполеона - „Новая и новейшая история” № 4-5. 1974.
3. ე. ჩერნიაკი, ხუთასწლიან ფარული ომი, თბ., 1969.
4. Веидер Б. Гепгуд Д. Кто убил Наполеона? М., 1991.
5. Сироткин В. Наполеон и Россия, М., 2000.
6. ბ. ვეიდერი, ა. მიქაბერიძე, წმინდა ელენეს კუნძულზე – ნაპოლეონი, ნაპოლეონის საზოგადოების სერთაშორისო ჟურნალი, ნაპოლეონ ბონაპარტის აღზევების მე-200 წლისათავთან დაკავშირებით, თბ., 2000.

Summary

Tamar Antadze, Merab Kalandadze

Version of poisoning Napoleon

In this work critically is discussed the version of poisoning Napoleon by Earl Montholon. It is significant to note, that French historians took this consideration badly.

Резюме

Тамар Антадзе, Мераб Каландадзе

Версии об отравлении Наполеона

В статье критически рассматривается версия графа Монтелона об отравлении Наполеона Бонапарта. Нужно отметить, что французскими историками эта точка зрения не была воспринята

Chiora Taktakishvili
**L'ODL vue des différentes perspectives géographiques et culturelles:
expériences de l'Université d'Etat Ilia Chavchavadze de Géorgie**

Introduction

L'enseignement libre et à distance (ODL) est devenu un des éléments essentiels de l'enseignement moderne. Cette technologie de l'enseignement s'avère encore plus important dans le contexte européen. L'Union européenne étant une communauté des valeurs fondée sur la société des connaissances, la tolérance et la solidarité tient en grande partie sur l'éducation et l'enseignement moderne. La croissance extrêmement rapide des connaissances nécessite la rénovation des politiques de l'enseignement visant à le rendre plus flexible et accessible. L'ODL correspond pleinement à cette demande.

Etant un pays situé au bord de la Mer Noire, au Sud du Caucase la Géorgie partage les 70-aine d'années de l'histoire avec les autres pays de l'Europe Centrale et de l'Est. Un passé du régime soviétique méconnaissant la libre pensée, l'analyse et la critique indépendante, un passé de l'isolement culturel, la censure, le mépris de l'individualisme, l'initiative et l'absence de la responsabilité personnelle pèsent lourd sur la Géorgie actuelle. Avec l'indépendance en 1991, l'adhésion au Conseil de l'Europe en 1999 et la Révolution des Roses en 2003, la Géorgie veut se voir de plus en plus liée avec l'Union européenne. L'ambition de devenir membre de l'Union européenne et de l'OTAN est manifestement déclarée au niveau national et international. Cependant, les problèmes économiques et sociaux, ainsi que les conflits internes sont présents dont la résolution est une condition sine qua non à l'intégration euro-atlantique.

Un des facteurs majeurs pour aborder les défis de la société des connaissances, de la croissance économique, de la cohésion sociale est la création d'un système national d'enseignement et de formation permettant aux citoyens non seulement d'acquérir les connaissances et les compétences nécessaires pour leur développement professionnel, mais également de leur transmettre un savoir pour acquérir indépendamment des nouvelles connaissances indispensables dans une société d'information croissante.

Le but du présent article est d'analyser, le rôle et l'utilité de l'ODL pour répondre à la nécessité de créer un système géorgien de l'enseignement supérieur à partir d'une étude de cas de l'Université de l'Etat Ilia Chavchavadze, en vue de faire face aux défis d'une société moderne d'information. Nous allons en suite examiner les obstacles du développement efficace de l'ODL en Géorgie.

Chapitre I. Une réforme de l'enseignement supérieur réussite

Le souhait de l'introduction de l'ODL à l'Université d'Etat Ilia Chavchavadze et les premiers efforts de l'application des méthodes ODL sont conditionnés par un contexte spécial quant au niveau national, ainsi qu'au niveau universitaire. Nous

allons donc présenter en premier temps le contexte national pour passer en suite au contexte universitaire.

1. Le contexte national

Avec la Révolution des Roses en 2003 une large réforme de l'enseignement supérieur a été lancée par le nouveau gouvernement La Loi sur l'enseignement supérieur du 21 décembre 2004 a créé une base législative pour une nouvelle dimension universitaire. A l'opposition à l'ancien système, c'est l'étudiant au centre d'attention de tout procès de l'enseignement. Le financement des études est proportionné aux besoins d'étudiant en fonction de leur nombre (per capita). Une nouveauté le plus sensible a été l'introduction des examens nationaux unifiés permettant aux dizaines de milliers de jeunes d'accéder à l'enseignement supérieur sur une base des examens impartiaux, contrairement au système totalement corrompu et dénoncé des examens d'entrée universitaires.

Les cycles d'enseignement comparables au niveau européen, les programmes d'enseignement orientés vers le marché du travail, l'enseignement tout au long de la vie, les programmes d'enseignement individualisés, mobilité d'étudiants, la non discrimination, la création d'un système nationale et indépendant de l'assurance qualité, l'inclusion des étudiants aux exigences spéciales, la participation des étudiants et des professeurs à la gestion de l'Université; ce son les objectifs déclarés par l'article 3 de la loi « Sur l'Enseignement Supérieur » de la Géorgie, à l'opposition du système d'enseignement soviétique.

En mai 2005, le processus de Bologne s'est étendu à 45 pays signataires avec la Géorgie comme nouveau membre. Les efforts de la Géorgie ont été évalué comme exemplaire par l'association européenne des universités. Les auteurs du rapport "Trends V: Universities shaping in the European Higher Education Area" considère la Géorgie comme un cas particulier et exemplaire démontrant comment peut-on utiliser effectivement le procès de Bologne pour faciliter une reforme profonde de l'enseignement supérieur et répondre aux besoins sociétaux.

La structure d'enseignement en trois cycles, l'ECTS, le supplément au Diplôme sont déjà mise en place dans toutes les Universités accréditées. Un système interne d'Assurance Qualité a été lancé depuis 2006. Selon le plan d'action national, le cadre national des certifications serait adopté à la fin de 2008.

Il reste cependant encore beaucoup à faire quant à la réforme du contenu des études, la réforme des curricula, de la méthodologie et des instruments d'enseignement, la rénovation de l'infrastructure.

Toutefois, l'autonomie des universités d'organiser librement l'enseignement et la gestion de l'université conformément aux exigences du procès de Bologne ouvre largement les possibilités de développement des formes les plus différenciées de l'enseignement au sein des universités.

2. Le contexte universitaire

L'Université d'Etat Iliā Chavchavadzé est né d'une fusion de deux universités publiques en 2005, parallèlement aux procédés de mise en place de la réforme universitaire lancée par la loi de 2004. La création d'une nouvelle grande université publique en Géorgie visait à diversifier les formes traditionnelles d'études supérieures publiques.

Les élections des nouveaux organes de la gestion conformément aux exigences de la division des pouvoirs académique et financier, l'adoption d'un nouveau Statut de l'Université, la réorganisation interne et l'ambition des universitaires à créer une institution d'excellence ont été accompagnés par l'adoption d'un plan de développement stratégique de l'université pour 2006-2016 par le conseil académique. Dans les documents fondateurs, l'Université est défini comme l'union des étudiants et des professeurs, une institution multifonctionnelle d'enseignement et de la recherche qui visent à développer les sciences fondamentales à fin de tracer la voie vers la prospérité économiques de la Géorgie, la libéralisation et la démocratisation de la situation politique, la protection et l'utilisation raisonnable de l'environnement, le renforcement des capacités de la défense nationale et le préservation de la diversité culturelle, ainsi que l'application du principe de l'enseignement tout au long de la vie en Géorgie. Cette union se fonde sur les 3 principes fondamentaux : la liberté académique, la liberté de pensée et de la conscience et la liberté de choix.

Il a été très important pour l'Université de déclarer ces valeurs de la liberté comme fondement pour le développement des programme d'études de l'Université. Les étudiants, les professeurs et les chercheurs sont libre dans leur choix des sphères de l'enseignement et la recherche, les directions, les collaborateurs et les dirigeants.

La participation des étudiants à la formation de leur propre programme d'études est une nouveauté pour les universités publiques géorgiennes. A la différence de l'ancien système d'enseignement soviétique, orienté sur le « bombardement intellectuel » des étudiants ne leur laissant plus le champ de réflexion, d'analyse et de critique, surtout en matières humanitaires et sociales, l'objective de l'Université d'Etat Iliā Chavchavadze est non seulement de transmettre les connaissances aux étudiants, mais de les équiper des capacités nécessaires de la lecture et l'analyse de texte scientifique ou littéraire, de porter à leur connaissances les méthodes modernes de la recherche, de développer leur capacité d'articuler leur idées argumentés en forme écrite et orale, de les habituer au travail en groupe et à la participation à la prise de décision, de leur donner des atouts pour faire face aux exigence de la société des connaissances.

Le principe de libre choix du programme d'études pour les étudiants se manifeste facilement dans l'organisation du processus de l'enseignement au sein de l'Université. C'est l'étudiant en premier lieu, qui est au centre de l'enseignement. Grace à une très longue liste de certifications et qualifications offertes par l'Université, ce choix est rendu encore plus réel mais en même temps encore plus délicat. Les diplômes délivrés par l'Université comprends des qualifications de BA, MA, PhD, Diplôme spécialisé, Certificat de formation professionnelle,

commencé par un PhD en Philosophie fini par un Diplôme spécialisé en Métiers de Théâtre ou Certificat de formation professionnelle de Guide touristique. Le rôle des tuteurs et de la méthodologie de l'enseignement à distance est alors immense pour l'orientation du processus d'enseignement des étudiants et VERS les étudiants. En même temps l'utilisation des Technologies de l'Information et de la Communication (TIC) en enseignement n'est pas une finalité en soi-même. Elle est un des moyens administratifs les plus efficaces pour atteindre les objectifs de l'Université.

Chapitre II. L'utilisation des technologies de l'ODL à l'Université d'Etat Ilia Chavchavadze

L'utilisation des technologies de l'enseignement libre et l'enseignement à Distance est récente aux universités géorgiennes. L'université d'Etat Ilia Chavchavadze n'a pu commencer à investir en infrastructure informatique qu'à partir de 2005. Cependant des formes spécifiques pour l'ODL sont déjà mise en place (1), d'autres sont en préparations (2).

1. Les technologies de l'ODL mise en place

L'objectif de l'introduction des technologies de l'ODL ont été inscrite dans le plan du développement stratégique de l'Université. **Error! Bookmark not defined.** Ainsi, les fonds nécessaires ont été mobilisés pour développer une infrastructure nécessaire pour une telle entreprise. Les TIC ne sont pas encore des technologies accessibles pour la majeure partie des étudiants et des professeurs de l'Université, l'Université ne disposait pas d'un nombre des ordinateurs nécessaire. Pour commencer à penser à l'introduction des TIC au processus de l'enseignement il a fallu avant tout d'équiper l'Université avec un certain nombre d'ordinateurs personnels. Le nombre des ordinateurs n'est pas encore satisfaisant, mais c'est les étudiants ainsi que les professeurs ont l'accès limité dans le temps mais gratuite aux ordinateurs dans les salles informatique de l'Université.

La connexion gratuite à l'Internet est disponible depuis tous les ordinateurs de l'Université. Une condition nécessaire pour l'application des technologies de l'ODL est désormais satisfaite.

Une des objectifs a été la création des matériaux d'études électroniques disponible et accessible gratuitement pour les étudiants. Un des problèmes de l'enseignement supérieur en Géorgie est le manque des matériaux d'études de qualité et le prix élevé et par conséquent non accessible pour tous les étudiants.

La vision de l'Université d'Etat Ilia Chavchavadze à cet égard est de créer des nouveaux matériaux d'études et de les rendre accessibles au plus grand nombre des étudiants. La façon bien expérimentée de le faire est l'utilisation des technologies ODL, de créer des matériaux sur le support électronique et de les rendre accessible via le Web Site de l'Université une fois les ordinateurs connectés à l'Internet sont mis à la disposition des étudiants. Dans ce contexte tous les principaux matériaux d'études pour les étudiants depuis la rentrée

universitaire 2006-2007 sont disponibles sur le site internet de l'Université <http://www.iliauni.edu.ge/ge/index.php?id=74,264,0,0,1,0> et sont téléchargeables gratuitement.

Un des éléments essentiels pour rendre accessibles l'utilisation des TIC dans l'enseignement a été l'introduction des cours obligatoire des TIC en premier semestre des études pour tous les étudiants n'ayant pas des connaissances de base en TIC.

Enfin, L'Université d'Etat Iia Chavchavadze étant une deuxième université publique quant au nombre d'étudiants inscrits, nécessitait un système accessible et flexible de la gestion du processus de l'enseignement et de l'orientation des étudiants. Pour faciliter le choix et la gestion du programme de l'enseignement par l'étudiant lui/elle-même et la communication entre les étudiants, le service de la gestion de l'enseignement et les professeurs, un web-based système de la gestion des programmes d'enseignement a été lancée à la rentrée scolaire 2007-2008. Le système permet aux étudiants non seulement de s'enregistrer sur les cours de leur choix, mais aussi de consulter les syllabi des cours et les résultats des examens, d'échanger la correspondance avec les professeurs.

2. Les projets du développement des technologies de l'ODL

L'effort de l'Université à créer et à diversifier les technologies de l'ODL en parallèle de la rénovation des programmes de l'enseignement depuis 2005 a abouti à la création d'un fondement très basique pour le développement des technologies de l'ODL. Pour réaliser sa mission déclarée de rendre les études accessible aux étudiants de différents besoins spécifiques, de mettre en place un système de l'enseignement tout au long de la vie et à développer chez les étudiants les capacités d'étude indépendante, un immense travail reste à réaliser. Nous allons énumérer les principaux projets en conception :

Les matériaux d'études : l'Université compte l'extension de la pratique de la mise en disposition sur le Web de tous les matériaux d'étude électronique. Les matériaux d'études seront créés et traduits et publié sur le web. La diversification des formes du matériel d'études sera assurée avec le soutien du Centre d'études audio-visuelles auprès de l'université. Il est prévu de coordonner les objectifs d'études des étudiants du Centre d'études audiovisuelles avec le besoin de création des matériaux audiovisuelles d'enseignements pour les étudiants de l'Université. Cette coopération est rendu possible grâce au caractère pluridisciplinaire de l'Université.

Le système de l'évaluation : l'absence de la possibilité de l'évaluation des étudiants à distance est à dépasser. Bien que les TIC sont utilisés en matière d'évaluations avec le computer based système d'examinassions, il n'est pas encore possible l'examinassions en ligne.

La formation du personnel : le plus grand problème à aborder reste le manque de compétences des techniciens informatiques, mais aussi du personnel académique quant aux technologies et à lq méthodologie de l'enseignement libre et à distances.

Tous étant motivé et maîtrisant des compétences générales en TIC, sont pas suffisamment équipé des connaissances et d'expériences nécessaires pour la création des logiciels, des programmes et des matériaux d'enseignement adaptés aux besoins de l'enseignement à distances.

La Télé-université : Une vaste idée de la télévision universitaire circule à l'Université, cependant il n'y a pas encore une claire visions quant aux résultats précis à atteindre, le financement et l'efficacité d'une telle entreprise.

Pour résumer, la formation du personnel aux méthodologies de l'ODL reste le problème principal à résoudre, dont la résolution sera indispensable pour le prochain développement de cette technologie de l'enseignement.

Chapitre III. Le développement de l'ODL en Géorgie: les opportunités et les risques

Le besoin du développement des technologies de l'enseignement à distance est déclaré au niveau national et européen. Mais l'introduction et l'utilisation des technologies de l'ODL aux universités géorgiennes ne peuvent pas être les objectifs en eux-mêmes. En effet, il serait erroné de créer que l'introduction des technologies de l'ODL pourraient par définition relever les défis de la réforme universitaire. Par contre, elles nous offrent une technique nouvelle de l'encadrement du contenu des études qui pourrait faciliter la rénovation du système de l'enseignement supérieur. En examinant l'expérience de l'Université d'Etat Ilia Chavchavadze, nous pouvons constater les nouvelles opportunités que l'introduction des l'ODL peut apporter au système de l'enseignement supérieur géorgien (1), mais aussi les obstacles du développement de l'ODL dans le cadre de l'enseignement supérieur géorgien (2).

1. Les opportunités du développement de l'ODL en Géorgie

L'utilisation des technologies de l'ODL peut servir comme un moyen efficace d'améliorer la qualité de l'enseignement et la cohésion sociale en matière de l'éducation.

Le problème de la qualité de l'enseignement supérieur en Géorgie a ses origines historiques. Le système actuel de l'enseignement supérieur en Géorgie s'est développé aux cours du XX siècle, sous la pression de l'Union Soviétique. Bien que les universitaires géorgiens se sont opposés à la censures du régime en gardant leur individualisme et l'esprit critique, la plus part des fondateurs de l'Université ont été exécutés sous le régime stalinien au cours des années '30. Les résultats de la domination soviétique ont des racines profondes dans le système de l'enseignement supérieur malgré les efforts en vue de le transformer selon les exigences du procès de Bologne.

Par contre, les défis de la cohésion sociale en matière de l'éducation sont liés aux problèmes économiques et sociaux caractéristiques au pays en voie de développement.

Bien que les techniques de l'ODL ne sont appliquées à l'Université d'Etat Iliia Chavchavadze que depuis 1,5 ans, les opportunités qu'elles peuvent apporter au système de l'enseignement supérieur national sont déjà visibles :

L'application de la nouvelle conception de l'enseignement : Le développement de l'ODL peut aller en concert avec le changement de l'orientation de l'enseignement du centrisme de l'enseignant aux procès de l'enseignement centré aux besoins individuels de l'étudiant étant un élément essentiel de la science de l'éducation constructiviste. Etant donné le nombre élevé des étudiants à l'Université (près de 20 000), la réalisation du libre choix donné aux étudiants quant à la création de leur parcours universitaire individuel par eux-mêmes a été rendu techniquement faisable grâce au système la gestion du processus de l'enseignement basé sur le Web.

Le développement de la coopération internationale : le problème de la qualité de l'enseignement peut être résolu grâce à la coopération internationale et l'introduction des diplômes conjoints. L'expérience de l'Université Iliia Chavchavadze montre des résultats positifs de la réalisation des projets de la coopération avec les universités européennes. Un exemple de la coopération avec l'Université Paul-Valéry Montpellier III (France), l'Institut Universitaire Erasmus de Bruxelles (Belgium) et l'Institut for European Studies – Vrije Universiteit Brussel (Belgium) dans le cadre d'un programme Tempus montre comment la coopération internationale peut être utilisée pour développer des méthodologies de l'enseignement à distance et créer les matériaux d'études correspondants. L'utilisation des technologies peut garantir l'élargissement de la coopération universitaire internationale. Mais le développement des technologies de l'ODL à l'Université d'Etat Iliia Chavchavadze peut être lui-même faciliter la coopération universitaire internationale, notamment concernant les doubles programmes avec les diplômes conjoints et l'échange des matériaux d'études. L'ODL combiné avec les diplômes conjoints serait des moyens non seulement d'améliorer la qualité de l'enseignement supérieur géorgien et d'enrichir les matériaux d'études universitaire, mais aussi servirait à l'échange culturel des étudiants et du personnel des Universités.

Le développement des formations tout au long de la vie : l'introduction des technologies ODL peut être vue comme un outil confortable pour le développement des formations initiales ou continues tout au long de la vie pour les professionnels n'étant pas en condition de suivre les études ordinaires à cause de leur condition de l'emploi, mais aussi pour les adultes d'ayant pas eu de chances de suivre les études ordinaires.

L'accès à l'enseignement supérieur pour les étudiants aux besoins spécifiques : L'intégration dans le système de l'enseignement supérieur de différents groupes sociaux reste un problème immense pour la Géorgie. L'application des technologies de l'ODL à l'Université Iliia Chavchavadze montre l'utilité d'une telle technologie d'enseignement pour rendre accessible les études supérieures aux personnes aux besoins spécifiques en raison de l'handicap ou d'autres problèmes

de déplacement (enseignement supérieur et formation professionnel pour les détenus).

2. Les obstacles du développement des technologies de l'ODL

Les résultats positifs qu'on puisse atteindre en développant les technologies de l'ODL en Géorgie sont considérables. Néanmoins, on constate quelques obstacles et risques liés à une telle entreprise :

L'absence d'une politique nationale: Bien que la nécessité du développement de l'enseignement à distance est constatée sur plusieurs reprises au niveau politique, y compris le plan d'action dans le cadre de la politique de voisinage entre l'Union européenne et la Géorgie, une politique de l'Etat en la matière n'est pas encore bien définie en Géorgie. Par conséquent, il n'existe pas de législations spéciales concernant l'utilisation des TIC en matière de l'éducation. Cependant, il y a des tentatives de discussions sur le développement des politiques nationales dans le cadre de la coopération des pays du Sud Caucase (Azerbaïdjan, Arménie, Géorgie). Ainsi, un groupe de travail a été créé depuis 2003 sur l'enseignement à distance dans les pays de l'Asie Centrale et du Sud Caucase composé par des représentants des ministères concernés, des institutions de l'enseignement supérieurs et des associations intéressées. La tentative de la mobilisation au niveau international a même abouti à un projet de l'aide technique de l'Union européenne «Le développement des e-sociétés en Sud Caucase», qui prévoyait la mise en place d'un équipement technique et une expertise en matière de création et le développement de l'enseignement supérieur basé sur Internet. Par contre, un des missions du groupe d'élaborer les recommandations concernant les politiques de l'enseignement à distance et des recommandations sur les questions législatives n'a pas encore abouti à l'adoption d'une politique nationale à cet égard. Cependant, le programme du Gouvernement pour 2008-2012 prévoit la définition de la politique et l'adoption de la lois sur les signatures électroniques légalisant l'utilisation de signatures électroniques dans les secteurs privé et public. Cette initiative pourrait en même temps servir comme une base juridique pour l'enseignement supérieur à distance basé sur le WEB. En même temps la définition d'une politique nationale concernant l'enseignement à distance reste un défi à aborder.

L'absence des standards de l'assurance qualité: Si l'absence d'une politique nationale en matière de l'enseignement supérieur est considérée comme un facteur négative pour le développement de l'ODL en Géorgie, en même temps l'absence des clauses législatives et des standards spécifiques de l'assurance qualité en matière de l'enseignement à distance peut pousser le développement de l'enseignement à distance sans le contrôle de la qualité ce qui pourrait entraîner des effets extrêmement négatifs. Les risques du développement d'une forme de l'enseignement supérieur sans les standards bien définies de qualité sont très élevés en Géorgie. L'expérience d'une large diffusion du secteur privé de l'enseignement supérieur aux années '90 nous a montré les effets négatifs d'une

diffusion des services de l'enseignement sans aucun moyen de l'assurance qualité conditionnés par une demande élevée pour les voies faciles pour l'obtention des diplômes des études supérieures. Ces résultats négatifs sont en train d'être dépasser depuis 2005 avec l'introduction d'un système de l'assurance qualité en enseignement supérieur, mais la demande et la tentation pour des moyens faciles de l'obtention des diplômes sont encore présentes. Dans ce contexte l'assurance qualité en matière de l'enseignement à distances est en même temps un déficit mais aussi le garant du succès de cette forme de l'enseignement.

Le manque de savoir-faire en la matière : Même si on voudrait poser des conditions et standards prescrit pour l'enseignement à distance au niveau national, il faudrait d'abord développer les compétences nécessaires pour la création des programmes et des logiciels de l'enseignement à distances au niveau universitaire. L'absence des professionnels en matière de technologies de l'enseignement à distance au niveau du personnel technique, administratif et académique reste un obstacle important pour le développement de l'ODL en Géorgie. Une tentatives dans ce contexte a été le programme de l'aide européenne «Le développement des e-sociétés en Sud Caucase » dans le cadre du quel des formations de courte durée ont été organisé pour le personnel technique par un expert de IMC (Allemagne), mais au nouveaux national la formation du personnel académique, administratif et technique reste un défi à aborder.

Le manque des compétences de base en TIC : Le niveau insuffisant des étudiants mais aussi du personnel académique des Universités géorgiennes reste un obstacle pour le développement des technologies de l'ODL en Géorgie. Ce n'est qu'à partir de 2005 qu'un projet de développement de l'infrastructure informatique des écoles publiques a été initié en Géorgie avec le programme « irmis naxtomi » (DEER LEAP). L'objective du programme est l'introduction et la facilitation de l'utilisation des TIC dans les écoles publiques géorgiennes. Mais les résultats de ce projets ne sont pas encore très visibles et ne garantisse pas encore un niveau homogène même basique en TIC des bacheliers et ainsi de futures étudiants. Alors, l'introduction des technologies de l'e-learning aux Universités nécessite une formation complémentaire des étudiants en TIC.

conclusion

L'expérience de l'Université d'Etat Ilia Chavchavadze en matière de l'enseignement libre et à distance nous amène aux conclusions suivantes:

- Les technologies de l'ODL sont des techniques recentes pour le système de l'enseignement supérieur géorgien mais vont de concert avec la réforme universitaire ;
- L'introduction des technologies de l'e-learning dans l'enseignement supérieur pourrait à la fois faciliter la modification du processus de l'enseignement et de le rendre centré sur l'étudiant, la diffusion de la coopération international en vue monter des programmes aboutissant aux diplôme conjoints et l'intégration dans l'enseignement supérieur des personnes aux besoins spécifiques.

- Pour maintenir les initiatives des universités du développement de l'ODL et pour les encourager une politique nationale relative à la matière devrait être adopté et appliqué.
- Pour garantir le succès et la crédibilité de l'ODL les standards de l'assurance de qualité devront être élaborés et assurés
- La formation du personnel universitaire et technique devrait être effectué pour faciliter la diffusion et la diversification des formes de l'ODL au sein des universités géorgiennes.
- le soutien de la communauté universitaire internationale et le développement des projets de coopération interuniversitaire internationale pourrait faciliter la résolution des problèmes liés au développement futur de l'ODL .

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. POLITIQUE EUROPÉENNE DE VOISINAGE, Plan d'action UE-Géorgie, 14 novembre 2006, in http://ec.europa.eu/external_relations/georgia/index_en.htm; Déclaration du Sommet de Bucarest publiée par les chefs d'État et de gouvernement participant à la réunion du Conseil de l'Atlantique Nord tenue à Bucarest le 3 avril 2008 in <http://www.nato.int/docu/pr/2008/p08-049f.html> ;
2. mTqvrobis programa 2004
3. David Crosier, Lewis Purser & Hanne Smidt, *Trends V: Universities shaping the European Higher Education Area*, Association européenne des universités, 2007, p. 75-77, dans <http://www.eua.be/index.php?id=128#c399>
4. *Focus sur les structures de l'enseignement supérieur en Europe 2006/2007 Evolutions nationales dans le cadre du Processus de Bologne*, EURYDICE, Le réseau d'information sur l'éducation en Europe, pp 165-170, dans <http://www.eurydice.org/portal/page/portal/Eurydice/showPresentation?pubid=086FR>
5. *Ilia Chavchavadze State University STRATEGIC DEVELOPMENT PLAN 2006-2016, Conseil académique, 2006, p. 10, 15, 40* in [http://www.iliauni.edu.ge/en/picture/upload/STRATEGIC DEVELOPMENT PLAN by.htm](http://www.iliauni.edu.ge/en/picture/upload/STRATEGIC_DEVELOPMENT_PLAN_by.htm)
6. EU/GEORGIA EUROPEAN NEIGHBORHOOD POLICY ACTION PLAN, 14 novembre 2006, in http://www.mfa.gov.ge/index.php?sec_id=156&lang_id=ENG
7. European Studies, Applied Foreign Languages, Euro Commission Program "TEMPUS", Agreement # CD-JEP-2503-2004, "Adaptation of the latest methods for the Georgian University, placement of the corresponding study programs on the Internet, adoption of distance teaching methods and establishment of a documentation center."

8. Development of e-Societies in South Caucasus, Eu contract number : EuropeAid/118678/C/SV/Multi, Durée (2005-2007), <http://www.esocieties.info/index.htm>; www.tsu.ge/.../13%20-%20Helmut%20Schramke%20-%20Development%20of%20e-Societies%20in%20South%20Caucasus.pdf
9. Development of e-Societies in South Caucasus, Eu contract number : EuropeAid/118678/C/SV/Multi, Durée (2005-2007), <http://www.esocieties.info/index.htm>
10. www.dlf.ge

Summary

Chiora Taktakishvili

Facing Open and distance learning from different geographical and cultural perspectives experiences of Ilia Chavchavadze State University

Open and Distance learning offers new challenges and opportunities for the recently reformed or reforming higher education systems of the Eastern European countries, such as Georgia.

The experience of Ilia Chavchavadze State University demonstrates the need of future development of the Open and Distance learning not only for implementation of student oriented learning process, but also to assure the best quality standards in cooperation with the foreign outstanding Universities. The perspective of future international cooperation projects in the field of ODL seems to be an important opportunity for the Eastern European countries to face the challenges of this new approach of learning.

რეზიუმე

ჩიორა თაქთაქიშვილი

ღია და დისტანციური განათლება სხვადასხვა გეოგრაფიული და კულტურული პერსპექტივიდან: ილია ჭავჭავაძის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამოცდილება

სტატიაში განხილულია დისტანციური და ელექტრონული განათლების განვითარების საკითხი თანამედროვე ქართული უმაღლესი განათლების სისტემაში.

მიუხედავად იმისა, რომ უმაღლესი განათლების რეფორმა საქართველოში ცოტა ხანია, რაც ხორციელდება, უკვე საკმარისი საფუძველია შექმნილი როგორც პროგრამულ, ადმინისტრაციულ, ისე ინფრასტრუქტურულ დონეზე საქართველოს უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში დისტანციური განათლების მეთოდოლოგიის გამოსაყენებლად განათლების ხარისხის გამჯობესების მიზნით. სტატიის ფარგლებში განხილულია ილია ჭავჭავაძის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამოცდილება დისტანციური და ელექტრონული განათლების ტექნოლოგიების გამოყენების თვალსაზრისით.

ამასთან, არსებობს საქართველოში დისტანციური განათლების ტექნოლოგიების განვითარების შემაფერხებელი ფაქტორებიც, რომლებიც განხილულია მოცემულ სტატიაში.

მ კ ზ ნ ზ მ ო კ ლ

**გენადი იაშვილი, ირინე იაშვილი
მარკეტინგის ფუნქციონალური სტრატეგიები
მცირე ბიზნესში**

საქართველოში ეკონომიკური კრიზისის შემდეგ, ბოლო წლებში, როგორც უცხოური ისე ადგილობრივი ინვესტიციების დახმარებით ამუშავდა რამოდენიმე დიდი წარმოება და შეიქმნა მრავალი მცირე და საშუალო საწარმო. შეიძლება ითქვას, რომ დღეისათვის ძირითადად მცირე წარმოებები ასრულებს ეკონომიკის მთავარი საყრდენისა და მისი ხერხემლის როლს. აღსანიშნავია ისიც, რომ საქართველოში მცირე და საშუალო წარმოებების რიცხვი ყოველდღიურად იზრდება. ამასთან როგორც ანალიზმა გვიჩვენა მეწარმეების უმრავლესობის მოქმედება, უფრო ინტუიციას ემყარება და არა ბაზრის რეალურ შეფასებას და მართვის საფუძვლების ცოდნასა და გამოყენებას, რაც არც თუ ისე იშვიათად გარკვეული პერიოდის შემდეგ იწვევს ფირმის გაკოტრებასა და გაუქმებას. (1)

მიუხედავად იმისა, რომ მარკეტინგის ცნება საქართველოში ბოლო ათი წლის განმავლობაში ბიზნესმენტა შორის ხშირად ტრიალებს, შეიძლება ითქვას, რომ ბევრ მათგანს მისი შინაარსი შეიძლება მართებულად არც ესმოდეს. მარკეტინგს ხშირად ურევენ გაყიდვასთან ან წმინდა სარეკლამო კამპანიასთან. მნიშვნელოვანია ახლავე გავარკვიოთ, რომ მარკეტინგი ბევრად ფართო ცნებაა, რომელიც არა მხოლოდ სარეკლამო კამპანიის დაგეგმვა-განხორციელებას მოიცავს. ასევე მარკეტინგი არა მხოლოდ გაყიდვებთან ან პროდუქტის წინა პლანზე წაწვევასთან არის დაკავშირებული. გაყიდვები და პროდუქტის წინა პლანზე წაწვევა მარკეტინგული კომპლექსის მხოლოდ ნაწილს შეადგენს, ე.ი. მარკეტინგული ღონისძიებების პროგრამებს, რომლებიც საბაზრო კონიუნქტურაზე ახდენს გავლენას.

მოცემულ ნაშრომში განხილულია მარკეტინგის მნიშვნელობა მცირე და საშუალო ბიზნესისათვის, მათში მარკეტინგული სტრატეგიის გამოყენების თავისებურებები, მცირე და საშუალო წარმოებებში მარკეტინგული კვლევების პროცესები და ნაჩვენებია მათი როლი ეფექტური მარკეტინგული სტრატეგიის შემუშავებისას. განსაზღვრულია მარკეტინგული კომპლექსის კომპონენტები მცირე ბიზნესისათვის.

მარკეტინგი, მცირე და საშუალო საწარმოებში (მსს)-ს ძირითად სტრატეგიულ რგოლს წარმოადგენს და განისაზღვრება, როგორც “მომხმარებლებისათვის სასურველი პროდუქტებისა და მომსახურების შექმნისა და მიწოდების პროცესი, რომელიც ყველა სახის საქმიანობას შეიცავს და რომელიც მომხმარებელთა ლოიალური ურთიერთობის მოპოვებისაკენ არის მიმართული.” (2). ამასთან მცირე ბიზნესს გადარჩენის შანსი აქვს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ თავისი პროდუქტისა და მომსახურებისათვის ეფექტური მარკეტინგული გეგმის შემუშავების უნარი გააჩნია. უნდა აღინიშნოს რომ, მცირე ბიზნესის საორგანიზაციო წარმატების საკმაოდ მნიშვნელოვანი ფაქტორს განეკუთვნება მისი ისეთი სტრატეგიული რესურსები, როგორცაა საიმედო და კვალიფიციური მუშაკები, ეფექტური სტრატეგია, აგრეთვე საქმის ცოდნით დამუშავებული მარკეტინგული გეგმები. მაგრამ დღესდღეისობით, ძირითად მნიშვნელობას სწორედ მარკეტინგული სტრატეგიები იძენს. დაკვირვებები გვიჩვენებს, რომ მცირე ბიზნესის წარმატება მუდამ უკავშირდება წარმატებულ მარკეტინგულ სტრატეგიებსა და კლიენტთა მოთხოვნილებებზე ყურადღების მიპყრობას.

მარკეტინგის განსაზღვრა საშუალებას გვაძლევს გამოვეყოთ ხუთი ძირითადი ელემენტი: 1) მომხმარებლის სურვილი, მოთხოვნა და მოთხოვნილება;

- 2) პროდუქტი და მომსახურება;
- 3) ფასეულობა და დაკმაყოფილება;
- 4) გაცვლა-გამოცვლის ოპერაციები და ურთიერთობები;
- 5) ბაზარი.

მარკეტინგის კონცეფციას საფუძვლად ადამიანის მოთხოვნილება უდევს. ადამიანის მოთხოვნილება- ადამიანის სურვილია, რომელიც კულტურით და მისი ინდივიდუალური თავისებურებებით არის განპირობებული. ხალხი პროდუქტის ან მომსახურების შექმნისას მოთხოვნილებების განსაზღვრულ ასპექტს აკმაყოფილებს. ამ კონტექსტში ტერმინი “პროდუქტი და მომსახურება” აღნიშნავს ყველაფერს იმას, რასაც გეთავაზობს ბაზარი და რაც მომხმარებლების სურვილებისა და მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებას შეუწყობს ხელს. მარკეტინგის კორიფები, კოტლერი და არმსტრონგი ამტკიცებენ, რომ მიუხედავად ყოველი პროდუქტის სპეციფიური განსხვავებისა და ფასისა, მომხმარებლები ხვდებიან სხვადასხვა პროდუქტებს, რომლებსაც მათი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება შეუძლიათ. (2)

მსს-ში მარკეტინგული ფუნქცია კომპანიის მიერ საქმიანობაზე ახდენს გავლენას. ყველა სხვა კომპანიის ფუნქციონალური სფეროები, ისევე, როგორცაა საფინანსო და საწარმოო, მარკეტინგის განყოფილების მიერ უნდა იყოს კოორდინირებული. მაგალითად, საბაზრო მოთხოვნის ანალიზის ჩატარებისას, მარკეტინგის განყოფილება განსაზღვრავს თუ რა სახის პროდუქტის წარმოება/ბაზარზე გატანა არის საჭირო; ამის

შემდეგ საფინანსო განყოფილება გამოყოფს საჭირო ფინანსურ რესურსებს და ადგენს ხარჯთაღრიცხვას სასურველი მარკეტინგული სტრატეგიის მხარდაჭერისა და რეალიზაციისათვის. ადამიანთა რესურსებით მართვის განყოფილება უზრუნველყოფს ამ სტრატეგიის თანახმად საწარმოს შესაფერისი კვალიფიციური მუშაკებით. ამგვარად, მარკეტინგული სტრატეგია შეიძლება განვიხილოთ, როგორც საკვანძო სტრატეგია, რომელიც კომპანიას საბოლოო მიზნის მიღწევის საშუალებას აძლევს. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ მცირე საწარმოს მიერ გამოყენებული მარკეტინგის ტიპი უმეტეს შემთხვევაში დამოკიდებულია პროდუქტებისა და მომსახურების სასიცოცხლო ციკლის სტადიაზე. (3)

მსს-ს სასიცოცხლო ციკლის პირველი სტადია – ეს საქმიანობის დასაწყისია. ამ სტადიაში ბიზნეს-საქმიანობა მიმართულია საჭირო პროდუქტის ან მომსახურების ორიენტაციასა (პოზიციონებისა) და კლიენტების მიერ ამ პროდუქტის აღიარების მოპოვებაში. ასე რომ, მარკეტინგული ფუნქცია ამ მიზნებს უნდა შეესაბამებოდეს. ეს სტადია როგორც წესი კომპანიისათვის დიდ ან პრობლემურ ხარჯებთან არის დაკავშირებული. კომპანიის მარკეტინგში სასიცოცხლო ციკლის პირველი სტადიაზე რეაგირებადი მიდგომა ჭარბობს. სხვა სიტყვებით, მარკეტინგული სტრატეგიის ხარისხი და კომპანიაზე მისი გავლენა განისაზღვრება იმით, თუ რა სურთ მომხმარებლებს და იმით თუ როგორ რეაგირებს მათ სურვილებზე ბაზარი. ბიზნესის განვითარების ზრდასთან ერთად მარკეტინგს ძირითადად ახასიათებს ექსპერიმენტების ჩატარება და სხვადასხვა მარკეტინგული ტექნიკის აპრობირება. ჯერ კიდევ რამდენიმე წლის შემდეგ, როცა ბიზნესი მოწიფულობის ასაკს აღწევს, მეწარმეები უკვე თავისი საკუთარი მარკეტინგული სტილის და მარკეტინგული პრაქტიკის შემუშავებას ასწრებენ.

პროდუქტის ან მომსახურების სასიცოცხლო ციკლის განვითარებასთან ერთად, კომპანია იძენს გამოცდილებას, რის შედეგადაც მსს გადადის ბაზარზე პრაქტიკულად არაკონტროლირებადი მდგომარეობიდან შედარებით კონტროლირებად მარკეტინგის სფეროს სტადიაზე. ითვლება, რომ ამ სტადიისთვის კომპანიის მარკეტინგი გასაზღვრულ საზღვრებში ფიქსირდება. ამ ეტაპზე მეწარმეს ან მფლობელ-ხელმძღვანელს მკაფიოდ აქვს წარმოდგენილი თუ მარკეტინგის რომელი ტიპია უფრო მოქმედი და მარკეტინგული სტრატეგიის იმ ტიპს ანიჭებს უპირატესობას, რომელსაც მისი აზრით ყველაზე მეტი შედეგის მოტანა შეუძლია. ამავე დროს იშვიათად ხდება ახალი არააპრობირებული მიდგომების ექსპერიმენტირება.

უნდა აღინიშნოს რომ ხშირად სწორედ ამ სტადიაში, როდესაც კომპანიის განვითარებასთან დაკავშირებული პირველი სირთულეები არის გადალახული, საწარმოს მიერ შემუშავებული ე.წ.

რუტინული სტრატეგიები შეიძლება არააქტუალური გახდეს სხვა და სხვა მიზეზების გამო. ეს მიზეზები შეიძლება უკავშირდებოდეს შეცვლილ მოთხოვნილებებს ბაზარზე, ახალი კონკურენტების გამოჩენა და სხვა.

უმეტესი რესპოდენტის აზრით, მარკეტინგი მოქმედებების გეგმას და ღონისძიებების ნაკრებს წარმოადგენს, რომელიც გაყიდვების მხარდასაჭერად არის მიმართული. როგორც წესი, ეს მოქმედებები წინასწარ არ არის დაგეგმილი, ისინი ოპერატიული გადაწყვეტილებების დროს მიიღება და ძალიან ხშირად ბაზრის სიტუაციაზე არათანმიმდევრული რეაქცია აქვთ.

მსს-ს საქმიანი გარემო ბიზნესის ინტერნაციონალიზაციისა და გლობალიზაციის შედეგად სულ უფრო მერყევი და ტურბულენტული ხდება; ამიტომ მცირე ბიზნესის ხელმძღვანელს უკეთესად უნდა ესმოდეს კომპანიის საქმიანობაზე მარკეტინგის სტრატეგიული გავლენის მნიშვნელობა მიუხედავად იმისა, რომ მარკეტინგული სტრატეგია არ წარმოადგენს კომპანიის ერთადერთ ფუნქციონალურ სტრატეგიას, მისი გადაფარვა ნაწილობრივ საერთო კორპორაციული სტრატეგიით და მარკეტინგული მიდგომით ხდება. მარკეტინგული სტრატეგია მსს-ს საშუალებას აძლევს განსაზღვროს თავისი მიზნობრივი ბაზრები და ამის გათვალისწინებით მარკეტინგული ღონისძიებების პროგრამების ჩამოსაყალიბებლად შესაბამისი მიდგომა აირჩიოს. მარკეტინგული სტრატეგია კლიენტების სურვილებსა და მოთხოვნილებებს ითვალისწინებს და განსაზღვრავს თუ რა სახით შეუძლია კომპანიას მისი დაკმაყოფილება. მსს-ში ეფექტური მარკეტინგული სტრატეგიის დასამუშავებლად, მცირე ბიზნესის მეწარმემ და ხელმძღვანელებმა ხშირად უნდა გამოავლინონ კრეატიულობა და გამოიყენონ ინოვაციები. ამასთან ეფექტურ მარკეტინგულ სტრატეგიას, დიდი მნიშვნელობა ენიჭება.

განვიხილოთ ეფექტური მარკეტინგული სტრატეგიის ზოგადი მახასიათებლები მსს-სთვის. ესენია დამყარებული შემდეგ ხუთ პრინციპზე:

- 1) საკუთარი საბაზრო ნიშის, სეგმენტის პოვნა და ბაზარზე პოზიციონება;
- 2) მომხმარებლის მოზიდვა ინფორმაციის მიწოდების და შესაფერისი შეთავაზების მეშვეობით;
- 3) სწრაფვა უნიკალურობისაკენ, კონკურენტუნარიანობის შესანარჩუნებლად;
- 4) საკუთარი ბიზნესისათვის ინდივიდუალურობის მინიჭება და ცნობადობის გაზრდა;
- 5) მომხმარებლებთან კავშირების დამყარება ემოციურ დონეზე მათი ერთგულების მოსაპოვებლად;

ამგვარად, საკუთარი მარკეტინგული სტრატეგიის შემუშავებისას მსს-მ დასაწყისში უნდა განსაზღვროს თავისი საბაზრო ნიშა და ამასთან აიცილოს მსხვილი კომპანიებთან პირდაპირი კონკურენცია. როგორც წესი მცირე ბიზნესისათვის

ფოკუსირებული სემანტიკის არჩევის სტრატეგია უფრო ეფექტურია, ვიდრე დიფერენციაციის სტრატეგია (ნიშანდობლივად განსხვავებული პროდუქტის ან მომსახურების შეთავაზების სტრატეგია) ან ფასით განირობებული ლიდერობის სტრატეგია. მსს-ს ხელმძღვანელებისათვის მნიშვნელოვანია საკუთარი მარკეტინგული მოქმედებების შესაბამისი სტრატეგიის შემუშავების ხარჯზე ფირმის უნიკალური ინდივიდუალურობის შექმნის აუცილებლობა. და ბოლოს, მარკეტინგული სტრატეგიის შემუშავებისას, არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ მისი წარმატების საკვანძო ფაქტორებია: კლიენტებთან მყარი დრმა ურთიერთობის დამყარება და მათი მოთხოვნებისა და სურვილების ცვლილებებზე დროული რეაქცია. მცირე და საშუალო საწარმოებისათვის ეფექტური მარკეტინგული სტრატეგია დაკავშირებულია ოთხი მთავარი მიზნის მიღწევასთან: მიზნობრივი ბაზრის გამოვლენა; კლიენტების მოთხოვნებისა და სურვილების გამოვლენა; კომპანიის კონკრეტული უპირატესობის შექმნა; მარკეტინგული ღონისძიებების სწორი პროგრამის შერჩევა და საჭიროებისამებრ მისი მუდმივი განახლება.

მარკეტინგული საბაზრო კვლევები გვაძლევს მნიშვნელოვან ინფორმაციას კლიენტების მოთხოვნილებების, ინტერესებისა და მოლოდინის შესახებ, რომელიც ესაჭიროება მსს-ს ხელმძღვანელს კომპანიის სტრატეგიის შესამუშავებლად. მსხვილი კომპანიები როგორც წესი ხშირად ატარებენ მარკეტინგულ კვლევებს, რაც პატარა ბიზნესისათვის არც თუ ისე ხელმისაწვდომია კვლევებთან დაკავშირებული დიდი ხარჯების გამო.

მცირე ბიზნესისთვის საბაზრო კვლევების მნიშვნელობა მაშინ გამოაშკარავდება, როცა ხელმძღვანელი მიხვდება, რომ თავიდან უნდა აიცილოს შეცდომები, რადგანაც კომპანიის შეზღუდული რესურსები და ბიუჯეტი ამის საშუალებას არ იძლევა. მცირე ბიზნესის ხელმძღვანელობა ხშირად თვლის, რომ მარკეტინგული კვლევების განხორციელება მხოლოდ მსხვილი კომპანიის ექსპერტებს შეუძლიათ, თუმცა კვლევების განსხვავებული მეთოდოლოგია, მაგალითად, დაკვირვება, ექსპერიმენტის ჩატარება მცირე კომპანიებისთვისაც არის ხელმისაწვდომი. მარკეტინგული ინფორმაცია და მარკეტინგული კვლევები ბევრ საკითხში განსაზღვრავს კომპანიების წარმატებას.

დადგინდა რომ, წარმატებულ მსს-ში სისტემატიურად წარმოებს გარემო საქმიანი სფეროს ანალიზი, იქამდე სანამ დამუშავდება ბიზნეს სტრატეგიები და მარკეტინგული გეგმები. ნაკლებად წარმატებული მცირე ფირმები არაფორმალურ და ხშირ მარკეტინგულ გამოკვლევებს ნაკლებ ყურადღებას უთმობენ. ფორმალური და არაფორმალურ მარკეტინგული გამოკვლევების ჩატარებით და საქმიანი გარემოს ანალიზის შედეგად გამოვლინდა

ბევრი საინტერესო შედეგი. დადგენილი იქნა, რომ ბიზნეს-სტრატეგიების დაგეგმვისა და შემუშავებისათვის, კომპანიის მოგებისა და ტემპების ზრდის, აგრეთვე კომპანიის უნარის გასაძლიერებლად აუცილებელია სკანირების სისტემა, რათა თანამედროვე ბაზრების ტურბულენტობის პირობებში რეაგირება მოახდინოს საქმიანობის სფეროში გაუთვალისწინებელი ცვლილებების დროსაც კი. კომპანიის საქმიანობის ეფექტურობის გაზრდისთვის დიდი მნიშვნელობა ენიჭება იმას, თუ რამდენად არის მისი ხელმძღვანელი მიმდინარე სტრატეგიული სიტუაციის თაობაზე ინფორმირებული. თუ მსს-ს კომპანიის ხელმძღვანელი ინფორმაციის ნაკლებობას განიცდის ან თუ არ ფლობს საკმარის ინფორმაციას საქმიანი გარემოს შესახებ, მისი კომპანიის საქმიანობა ნაკლებად ეფექტურია. ამიტომ ხელმძღვანელის მიერ სტრატეგიული ვითარების ცოდნა ბიზნესის გარემოს ფორმალური სკანირების პოტენციური სარგებელის შესახებ მნიშვნელოვან ფაქტორს წარმოადგენს, რომელიც გრძელვადიან პერსპექტივაში მსს-ს წარმატებას და გადარჩენას განსაზღვრავს.

მარკეტინგული კვლევების პროცესის მიზანია – სტრატეგიული მარკეტინგული გეგმისათვის მონაცემთა შეკრება. მარკეტინგული კვლევა არის პროცესი, რის შედეგადაც მცირე საწარმო განსაზღვრავს რაში მდგომარეობს კლიენტების ინტერესები, მოთხოვნილებები და სურვილები. ასევე კვლევა დაკავშირებულია მცირე საწარმოს მომხმარებელთან, მის კონკურენტთან, და თვითონ მცირე საწარმოსთან დაკავშირებული ინფორმაციის ფორმალურ ან არაფორმალურ შეკრებასა და ანალიზთან. მარკეტინგული კვლევები ტარდება ოთხ ეტაპად: მიზნის ან პრობლემის გამოვლენა; ინფორმაციის შეკრება; შეკრებილი მონაცემების ანალიზი; მიღებული ინფორმაციის აზრობრივი ინტერპრეტაცია და შესაბამისი დასკვნების გამოტანა. განვიხილოთ თვითეული მათგანი.

პირველი ეტაპი: მიზნის ან პრობლემის გამოვლენა.

მარკეტინგული კვლევის პირველ ეტაპზე ხდება მიზნის ან პრობლემის გამოკვეთა. აქვე უნდა აღინიშნოს რომ პრობლემის გამოვლენა არ არის ყოველთვის ადვილი. მცირე ბიზნესის ხელმძღვანელები ხშირად ვერ ანსხვავებენ ერთმანეთისაგან პრობლემას და სიმპტომებს. ხშირად ისინი მანმადე ვერ ხვდებიან რაში მდგომარეობს პრობლემა, სანამ უკვე გვიან არ არის: სანამ არ დაეცემა გაყიდვების მოცულობა. მაგალითად, მომხმარებელთა დაკარგვა მიანიშნებს, რომ კომპანიას აქვს პრობლემა. ამ შემთხვევაში შეიძლება უკვე გვიანაც კი იყოს მარკეტინგული კვლევის ჩატარება მომხმარებელთა დაკარგვის მიზეზების გამოსავლენად და გაყიდვების მოცულობის აღდგენის ღონისძიებების შესამუშავებლად. ანუ, გაცილებით სწორი იქნება

დაწესდეს მარკეტინგული ღონისძიებების რეკლამარული გატარება, იმისათვის, რომ წინასწარ იქნეს გათვალისწინებული პოტენციური პრობლემა. ამგვარად, ბიზნესის პირველი ამოცანაა – პრობლემის წინასწარი განსჭვრეტა და კლვევის მიზნის სწორი განსაზღვრა.

მეორე ეტაპზე – ინფორმაციის შეკრებისას უნდა განისაზღვროს, თუ რა ხერხებით უნდა შეიკრიბოს ინფორმაცია, რა მეთოდებით უნდა მოხდეს მისი ანალიზი, სატელეფონო ან პირადი გამოკითხვით, მიზნობრივი ჯგუფის გამოკითხვით, და ა.შ. ინფორმაცია შეიძლება დაიყოს ორ ჯგუფად: პირველადი და მეორადი ინფორმაცია. პირველადი ინფორმაცია შეიძლება შეგროვდეს სხვადასხვა მეთოდით, მათ შორის დაკვირვებით, გამოკითხვის ჩატარებით, ანკეტირებით ან ონლაინების მიმოსილვით. დადგენილია, რომ მცირე საწარმოთა შემთხვევაში ყველაზე უფრო ეფექტურია ინფორმაციის შეგროვება უშუალოდ ინდივიდუალურ მომხმარებელთან პირადი საუბრებით. ეს მიდგომა მოითხოვს მცირე საწარმოს ხელმძღვანელისაგან ინფორმაციის შეკრებასა და ანალიზს თავისი მიზნობრივი მომხმარებლის შესახებ.

თითოეულს ამ მეთოდებიდან აქვს ნაკლიც და უპირატესობაც. მათ, ვინც დაკავებულია მცირე საწარმოში მარკეტინგული კვლევებით, შეუძლიათ წინასწარ აირჩიონ უფრო ხელსაყრელი მეთოდი ან მეთოდები, პირველადი ინფორმაციის მისაღებად. მეორადი ინფორმაციის მისაღებად შესაძლებელია გამოყენებულ იქნას ისეთი ინფორმაციული რესურსები, როგორცაა ბიზნეს-კომპანიების ცნობარები, დემოგრაფიული მონაცემები, მოსახლეობის აღწერის მონაცემები, პროგნოზები, უკვე ჩატარებული მარკეტინგული კვლევების შედეგები, სტატიები ადგილობრივ პრესაში, ინტერნეტის რესურსები და სხვ.

მესამე ეტაპზე: შეკრებილი ინფორმაციის ანალიზისას, შეგროვებული ინფორმაციის გამოყენება ბიზნეს გეგმის შესამუშაველად დაუმუშავებელი სახით არ შეიძლება. პირველ რიგში უნდა მოხდეს მისი დამუშავება და გაანალიზება, შემდეგ კი შედეგების ჩამოყალიბება. დამუშავების და ანალიზის სიღრმე დამოკიდებულია ინფორმაციის ტიპზე და იმ პრობლემის სირთულეზე, რომლის გადაჭრაც მარკეტინგული კვლევის საგანს წარმოადგენს. საწყის ეტაპზე სასარგებლო იქნება შეკრებილი მონაცემების გაანალიზება აღწერითი სახით, შემდეგ მიღებული შედეგების გამოსახვა გრაფიკულად დიაგრამების, გრაფიკების, ცხრილების და სხვა სახით. მხოლოდ ამის შემდეგ შეიძლება პრობლემის გადაწყვეტის გზების ძიების დაწყება.

მეთხე ეტაპზე: მარკეტინგული კვლევების დასრულებისათვის საჭიროა მიღებული ინფორმაციიდან დასკვნების გაკეთება და მათი ინტერპრეტირება. მცირე ბიზნესში ეს გაცილებით უფრო ადვილ ამოცანას წარმოადგენს, ვიდრე მსხვილ კომპანიებში.

მაგალითად, სამხარეულოს ნივთებით მოვაჭრე მცირე საწარმოს მენეჯერმა შენიშნა, რომ გაყიდვების მოცულობამ იკლო. კომპანიის ხელმძღვანელობამ გადაწყვიტა ჩაეტარებინა მარკეტინგული კვლევა მიზეზების გამოსავლენად. განხორციელდა მომხმარებლების შერჩევა და მათთან გამოკითხვის ჩატარება. მიღებულმა ინფორმაციამ ცხადყო, რომ პრობლემა მდგომარეობს გაყიდვის შემდგომი მომსახურების ნაკლოვანებაში. მიღებული ინფორმაციის ანალიზის შედეგად დაისახა ღონისძიებები ნაკლის აღმოსაფხვრელად. ამ ნაბიჯს შედეგად მოჰყვა გაყიდვების მოცულობის გაზრდა, რაც მოწმობს, რომ ბიზნესი წარმატებით ვითარდება.

ეფექტური მარკეტინგული სტრატეგიის შემუშავების მეორე ეტაპზე ხდება მიზნობრივი ბაზრის განსაზღვრა – მომხმარებელთა იმ კონკრეტული ჯგუფის, რომელზედაც არის გათვლილი კომპანიის პროდუქტი და მომსახურება. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, კომპანიამ უნდა იცოდეს ვინ არიან მისი კლიენტები. კომპანიის მიზნობრივი ბაზრის განსაზღვრა შესაძლებელია ასევე მარკეტინგული კვლევების მეშვეობით, იმდენად, რამდენადაც სტრატეგიული მარკეტინგული გეგმა უნდა ეფუძნებოდეს მომხმარებელზე არსებულ მკაფიო წარმოდგენებს. თუ კომპანიას არ ეცოდინება, თუ რომელი მომხმარებლების ჯგუფის მომსახურებას აპირებს, იგი ვერ შეძლებს წარმატების მომტანი მარკეტინგული სტრატეგიის რეალიზებას. ამრიგად, მომხმარებელთა მიზნობრივ ჯგუფებზე მკაფიო წარმოდგენის ჩამოყალიბება წარმოადგენს სტრატეგიული მარკეტინგული გეგმის შემუშავების წინაპირობას. ზოგიერთი მცირე საწარმოები ვერ ახერხებენ მიზნობრივი ბაზრის განსაზღვრას, ან საერთოდაც უარს ამბობენ მასზე, თვლიან რა რომ ამ ბაზარს აქვს ძალზე მცირე მოცულობა. მაგრამ, ირონია სწორედ იმაშია, რომ მცირე ბიზნესის მქონე კომპანიები უფრო არიან მორგებულები მცირე ბაზრის დაფარვაზე, ვიდრე მათი უფრო მსხვილი კონკურენტები.

მცირე საწარმოები თავს უფლებას ვერ აძლევენ დაუშვან შეცდომები ფინანსური სახსრების სიმცირის ან საბიუჯეტო შეზღუდულობის გამო. ამიტომ, ისინი უბრალოდ ვალდებულნი არიან იქონიონ მკაფიო წარმოდგენა თავის მიზნობრივ მომხმარებელზე, თუმცა, ზოგიერთ შემთხვევაში ამის გაკეთება ძალიან რთულია.

რასაკვირველია მცირე საწარმოები კონკურენციის თვალსაზრისით არამომგებიან მდგომარეობაში იმყოფებიან მსხვილ კონკურენტებთან შედარებით. ეს მდგომარეობა მანამდე გაგრძელდება, სანამ მცირე საწარმო არ მიხვდება და გააანალიზებს იმას, თუ როგორ ახერხებს მისი მსხვილი კონკურენტი კომპანია, სტაბილური მდგომარეობის შენარჩუნებას ბაზრის გარკვეულ სეგმენტში. მათი ღომინირება ბაზარზე, იდეები, ინოვაციები გამომდინარეობს რამოდენიმე წყაროდან: ხშირ შემთხვევაში მათი

გამოცდილებიდან, თანამშრომლების კვალიფიკაციიდან, საბაზრო ფასში ლიდერობიდან და სხვ.

მცირე საწარმოებს, რომლებიც ფინანსურ უკმარისობას განიცდიან, დაეხმარებათ კონკრეტულ საბაზრო სეგმენტზე ფოკუსირებული სტრატეგიის შემუშავება. განვითარებადი ბიზნესი მიისწრაფვის ძალისხმევა მიმართოს პროდუქტზე ან მომსახურებაზე მის ხელთ არსებული ცოდნის რესურსის ნაცვლად. კარგ მაგალითად შეიძლება გამოდგეს საბაზრო ნიშა. ზოგადად მიზნობრივი ბაზრის კონცეფცია დაკავშირებულია დიფერენციაციის გაგებასთან. მცირე საწარმოს შეუძლია მოიპოვოს კონკურენტული უპირატესობა ბაზარზე თავისი პროდუქტის დიფერენცირებითა და განსაკუთრებით გარკვეულ საბაზრო ნიშაზე ფოკუსირებით. ამასთან ერთად, მცირე საწარმომ უნდა ისწავლოს თავისი ძლიერი კონკურენტებისაგან სწავლების დინამიური შიდა სფეროს ფორმირება, გააძლიეროს საწარმოს საბაზრო პოზიცია და გამოიმუშაოს რეალური კონკურენტული უპირატესობა.

მარკეტინგული სტრატეგია უნდა გამოდინარეობდეს იმ ფაქტორებიდან, რომლებზეც ააგებს მცირე საწარმო ბაზარზე თავის კონკურენტუნარიანობას. რა თქმა უნდა, ნებისმიერი მარკეტინგული გეგმის მიზანი არის კლიენტების დაკმაყოფილება. კონკურენტუნარიანობა, რომელიც ხელს უწყობს კლიენტების დაკმაყოფილების მაღალ დონეს, განსაზღვრავს კომპანიის წარმატებას. მეწარმეებმა, რომლებმაც წარმატებას მიაღწიეს, შეძლეს სწორად გამოეყენებინათ თავისი საწარმოს მცირე ზომებისთვის დამახასიათებელი უპირატესობები კონკურენტუნარიანობის მისაღწევად, რამაც საშუალება მისცა მათ გადაესწოთ უფრო მსხვილი მეტოქეებისათვის.

მცირე საწარმოებს შეუძლიათ კონკურენტუნარიანობას მიაღწიონ სხვადასხვა საფუძველზე. როგორც უკვე აღინიშნა, კონკურენტუნარიანობის მიღწევა შესაძლებელია კლიენტების მოთხოვნილებებისა და სურვილების დაკმაყოფილებაზე ფოკუსირებით. ერთერთ კვლევაში შედარებული იყო მცირე საწარმოს ორი სახის რესურსი, რომელიც შესაძლებელს ხდის კონკურენტუნარიანობის მიღწევას. სპეციალისტები მივიდნენ იმ დასკვნამდე, რომ კონკურენტული უპირატესობა ეფუძნება მოქნილ სპეციალიზაციას, მაგალითად კლიენტთა კონკრეტული ჯგუფის მომსახურების სპეციალიზაციას, მიწოდების სისწრაფეს, სხვა მწარმოებლების მომსახურე კომპანიებთან თანამშრომლობას და ასევე უნიკალურ კვალიფიკაციას. მომხმარებელთან პირდაპირი და უშუალო ურთიერთობა დღემდე ითვლება ყველაზე მისაღებ ფორმად მომსახურების გაწევისას, მიუხედავად იმისა, რომ ბოლო დროს ფართოდ ინერგება მომსახურების ფორმები ლოკალური ქსელებისა და სხვა ინფორმაციული ტექნოლოგიების გამოყენებით. სხვა

მკვლევარები ამტკიცებენ, რომ კონკურენტუნარიანობის წყაროდ უნდა იქცეს პოზიციონირება და კლიენტთა მოთხოვნილებების სრული ცოდნა. წარმატებული სტრატეგიის არსებით კომპონენტებს წარმოადგენენ: უნიკალური და კარგად დაცული პოზიცია ბაზარზე; მკაფიო ცოდნა კლიენტთა მოთხოვნილებებისა მკვეთრად განსაზღვრულ მიზნობრივ ბაზარზე.

მცირე საწარმოებს შეუძლიათ მიაღწიონ მომხმარებელთა მოთხოვნილების დაკმაყოფილების მაღალ დონეს თავისი კონკურენტუნარიანობის სრულყოფის ხუთი წყაროს გამოყენებით: ყურადღების გამახვილება კლიენტებზე, ხარისხის იდეისადმი ერთგულება, კლიენტების კომფორტულობისათვის ყურადღების მიქცევა, ყურადღების გამახვილება ინოვაციებზე და მომსახურების სისწრაფე.

დასასრულს, უნდა აღინიშნოს, რომ მსს-სთვის მარკეტინგული სტრატეგიის კორექტული არჩევა უკიდურესად დიდ როლს თამაშობს მისი მომავალი წარმატებული განვითარებისათვის. გარდა ამისა საწარმოს უნდა ჰქონდეთ მკაფიო წარმოდგენა იმაზე, თუ არსებობის ციკლის რომელ სტადიაზე იმყოფება მათი პროდუქტი თუ მომსახურება და თუ რა მარკეტინგული ხერხებით არის შესაძლებელი შეინარჩუნონ სასურველი პოზიცია ბაზარზე.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- 1) გენადი იაშვილი, თანამედროვე სტრატეგიული მენეჯერი და მისი როლი წარმოებაში. საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის სამეცნიერო ჟურნალი ხელისუფლება და საზოგადოება. 2007 წ. №4
- 2) Kotler, p. and Armstrong, g. (2000) Principles of Marketing, 6th edn, Prentice Hall Internacional, London.
- 3) Ф. Аналоуи, А. Карами - Стратегический Менеджмент, Москва. 2005

Summary

Genadi Iashvili , Irine Iashvili

Functional strategies of marketing in small business.

Given article underlines the significance of marketing and characteristics of marketing strategies in small business. Presented is a process of marketing research and its role in development of effective marketing strategy for small and medium enterprises. Defined are the components of marketing system for small business.

Резюме

Геннадий Яшвили, Иринэ Яшвили

Функциональные стратегии маркетинга в малом бизнесе.

В представленном труде рассмотрена значимость маркетинга и особенность маркетинговой стратегии в малом бизнесе. Показан процесс маркетинговых исследований и его роль в разработке эффективной маркетинговой стратегии для малых и средних предприятий. Определены компоненты маркетингового комплекса для малого бизнеса.

**გენადი იაშვილი, ირინე იაშვილი
სტრატეგიული მენეჯმენტის პროცესი მცირე
ბიზნესში**

მოცემულ ნაშრომში განხილულია, სტრატეგიული მენეჯმენტის პროცესი მცირე ბიზნესში, აღწერილია სტრატეგიული მენეჯმენტის დინამიური მოდელი მცირე და საშუალო საწარმოში, განხილულია სტრატეგიული მენეჯმენტის მიმდევრობითი სტადიები მცირე საწარმოებში, კერძოდ მენეჯმენტის სტრატეგიის ფორმირება და რეალიზაცია.

მოცემულ სტატიაში არის ცდა პასუხი გავცეთ შემდეგ შეკითხვებს. განსხვავდება თუ არა სტრატეგიული მენეჯმენტის პროცესი მცირე და საშუალო საწარმოებში ანალოგიური პროცესისგან მსხვილ კომპანიებში? რას წარმოადგენს სტრატეგიის ფორმულირებისა და რეალიზაციის პროცესის არსი მცირე ბიზნესის ფარგლებში?

ცნობილია რომ, სტრატეგიული მენეჯმენტის კონცეფცია, შეიცავს „მის ირგვლივ არსებული საქმიანი გარემოს საფუძვლიან გამოკვლევას „სკანირებას“, სტრატეგიის ფორმირებას, რეალიზაციას და მისი შედეგების შეფასებას. კომპანიებს წარმატებისათვის მცირე ბიზნესის და ახალი სამეწარმეო სარისკო წამოწყებების ჩარჩოებში აუცილებელია, რომ ჰქონდეთ ახალი მისია, ახალი ამოცანები, ახალი სტრატეგია და ახალი პოლიტიკა, რომლებიც უნდა გახდეს გარე შესაძლებლობების და საფრთხეების, შიდა უპირატესობებთან და ნაკლოვანებებთან შედარების შედეგი. მცირე ბიზნესისთვის საჭირო სტრატეგი-ულ გადაწყვეტილებათა პროცესის მოდელი შედგება შემდეგი ურთიერთდაკავშირებული სტადიებისგან; 1) **ბიზნესის ძირითადი იდეის შემუშავება** – პროდუქტი და/ან მომსახურება, როცა არსებობს მიზნობრივი მომხმარებელი და /ან მიზნობრივი ბაზრები. მსგავსი იდეა შესაძლოა წარმოიშვას მეწარმის გამოცდილების საფუძველზე ან წარმოადგენდეს შემოქმედებითი აზროვნების შედეგს. (1) **გარე გარემოს გულდასმით შესწავლა და შეფასება**, რათა გამოვლინდეს სოციალური გარემოს და საქმიანობის გარემოს ფაქტორები; ეს საშუალებას იძლევა განისაზღვროს შესაძლებლობები და საფრთხეები. სკანირების პროცესის ცენტრში უნდა იყოს ბაზრის პოტენციალი და რესურსების ხელმისაწვდომობა. 3) **ახალი ბიზნესის შიდა ფაქტორების საფუძვლიანი შესწავლა და შეფასება**. მეწარმე

ობიექტურად უნდა შეაფასოს საკუთარი აქტივები, სფეროები, რომლებშიც ის განსაკუთრებით კომპეტენტურია, პირადი უნარი და გამოცდილება უნდა შეფასდეს ახალი ბიზნესის ორგანიზაციული მოთხოვნების საფუძველზე. 4) **სტრატეგიული ფაქტორების ანალიზი** მიმდინარე სიტუაციის ფონზე SWOT-ანალიზის გამოყენებით. საწარმოს პოტენციური უპირატესობები და სუსტი ადგილები უნდა შეფასდეს გარე გარემოს შესაძლებლობების და საფრთხეების ფონზე. 5) **გადაწყვეტილების მიღება იმის შესახებ საჭიროა მოქმედება თუ არა**, თუ ფიქრობთ, რომ ბიზნესის მთავარი იდეა შესრულებადია, საჭიროა მოქმედების გაგრძელება. წინააღმდეგ შემთხვევაში, საჭიროა თავის შეკავება იდეის შემდგომი შემუშავებისაგან, იმ დრომდე, ვიდრე არ შეიცვლება სტრატეგიული ფაქტორები. 6) **ბიზნეს-გეგმის შედგენა**, რომელიც შეიცავს იდეის განხორციელების პრაქტიკულ ღონისძიებებს. 7) **ბიზნეს-გეგმის რეალიზაცია** მოქმედების გეგმების და პრაქტიკული ღონისძიებების გამოყენებით. 8) **რეალიზებული ბიზნეს-გეგმის შეფასება** – საქმიანობის ფაქტიური შედეგების შედარება დაგეგმილთან. იმის გათვალისწინებით, თუ რამდენად განსხვავდება საქმიანობის ფაქტიური შედეგები დაგეგმილისგან, მეწარმემ საჭიროა რომ გადახედოს კომპანიის მისიას, მის ამოცანებს, სტრატეგიას, პოლიტიკას და პროგრამებს და შესაძლებლობის მიხედვით ცვლილებები შეიტანოს თავდაპირველ ბიზნეს-გეგმაში.

იმასთან დაკავშირებით რომ მენეჯერები დიდ ძალისხმევას ხარჯავენ, რათა რაც შეიძლება კარგად შეეგუონ ბიზნესის სამყაროს მუდმივ ცვლელად პირობებს, როგორც წესი, მათი კომპანიები გადიან სტრატეგიული მენეჯმენტის განვითარების ოთხ სტადიას, კერძოდ: ფინანსური დაგეგმვა, დაგეგმვა პროგნოზის საფუძველზე, დაგეგმვა, რომელიც ორიენტირებულია გარე გარემოზე (სტრატეგიული დაგეგმვა), და ბოლოს, სტრატეგიული მენეჯმენტი. თავისი არსით სტრატეგიული მენეჯმენტი შედგება ოთხი ძირითადი ელემენტისაგან: გარემოს გულდასმით გამოკვლევა (სკანირება), სტრატეგიის ფორმირება, სტრატეგიის რეალიზაცია, შეფასება და კონტროლი. გარემოს სკანირება – ესაა თავისებური მონიტორინგი, ინფორმაციის შეფასება და გავრცელება, რომლებიც მიღებულია გარე და შიდა გარემოში, კორპორაციის ხელმძღვანელებს შორის. ამ პროცესის მიზანია შიდა და გარე გარემოს იმ სტრატეგიული ფაქტორების გამოვლენა, რომლებიც განსაზღვრავენ კორპორაციის მომავალს. (2)

ყველაზე მარტივი ხერხი სკანირებისა ბიზნესში ესაა SWOT – ანალიზის გამოყენება. სტრატეგიის ფორმირება წარმოადგენს გრძელვადიანი გეგმების შემუშავებას, რათა განხორციელდეს გარე გარემოს შესაძლებლობების და საფრთხეების ყველაზე მართვა კორპორაციული უპირატესობებისა და ნაკლოვანებების საფუძველზე.

სტრატეგიის ფორმირება მოიცავს თავისთავში კორპორაციის მისიის განსაზღვრას, მიღწევადი მიზნების დაყენებას, სტრატეგიის შემუშავებას, პოლიტიკის მართვის პრინციპების გამოქვეყნებას. სტრატეგიის რეალიზაცია წარმოადგენს პროცესს, რომლის განმავლობაშიც სტრატეგიის მოქმედებაში მოყვანა ხდება პროგრამების შემუშავების, ბიუჯეტის მომზადების და სამუშაო პროცედურების გზით. ეს პროცესი შეიძლება შეიცავდეს ორგანიზაციის საერთო კულტურის, სტრუქტურის და ხელმძღვანელობის ცვლილებებს.

და ბოლოს, შეფასება და კონტროლი – ესაა პროცესი, რომლის დროსაც ხორციელდება კორპორაციის საქმიანობის და მისი შედეგების მონიტორინგი, რათა მოხდეს კორპორაციის საქმიანობის ფაქტიური ეფექტურობის შედარება სასურველთან. იმის მიუხედავად, რომ შეფასება და კონტროლი წარმოადგენენ სტრატეგიული მენეჯმენტის დამამთავრებელ ელემენტებს, მათ ასევე შეუძლიათ ხელი შეუწყონ სუსტი ადგილების გამოვლენას უკვე რეალიზებულ სტრატეგიულ გეგმებში და მთელი პროცესის გამეორების სტიმულირებას. მცირე და საშუალო საწარმოებში სტრატეგიული მენეჯმენტის მოდელის შესამუშავებელ კონცეფტუალურმა საფუძველმა განსაზღვრა მსს-ის სტრატეგიის კვლევის მიმართულება თანმიმდევრული სტადიების მიხედვით, დაწყებული საერთო სიტუაციის სრული წარმოდგენით, ხოლო შემდეგ სტრატეგიის ფორმირება და რეალიზაცია, დასრულებული სტრატეგიის კონტროლით და სრულყოფით. მსს-ის სტრატეგიული მენეჯმენტის დინამიური მოდელი მოიცავს ოთხ სტადიას:

1. სტრატეგიული სიტუაციის ცოდნა;
2. სტრატეგიის ფორმირება – შესაფერისი სტრატეგიების შემუშავება;
3. სტრატეგიის რეალიზაცია – არჩეული სტრატეგიების განხორციელება;
4. სტრატეგიის კონტროლი და სრულყოფა – შედეგების მიმოხილვა და დასკვნები სტრატეგიის შემდგომი სრულყოფისათვის.

დინამიური სტრატეგიული მენეჯმენტის მოდელი მსს-თვის აღწერს პროცესს, რომლის საშუალებითაც მსს-ი განსაზღვრავენ საკუთარ სურვილებს, მიზნებს და მიღწევების სასურველ დონეს; გადაწყვეტენ, როგორი მოქმედებების გატარებაა საჭირო დასახული მიზნების თავის დროზე შესასრულებლად, ხშირად ცვალებადი გარე სამყაროს პირობებში; ატარებენ ამ მოქმედებებს და შედეგების შეფასების გზით განსაზღვრავენ წინსვლის ტემპს. ეს ქმნის საკუთარ გამოცდილებაზე დაყრდნობით სწავლის საფუძველს და შემდგომი სრულყოფის საშუალებას. დინამიური მოდელის შესაბამისად შეიძლება დავასკვნათ, რომ სტრატეგიული მენეჯმენტის

სრულყოფილი პროცესი მსს-ში შედგება შემდეგი თანმიმდევრობისაგან: 1) მიმდინარე სიტუაციის ანალიზი მსს-ში მათი პროდუქციის, ბაზრების, დამახასიათებელი კონკურენტული უპირატესობების, მფლობელი-ხე-ღმძღვანელის პირადი მიზნების გათვალისწინებით და შესაბამისად, მომხმარებელთა დაკმაყოფილების მიზნით მისიის, მიზნების და ღირებულებების განსაზღვრა; 2) გარე გარემოს ანალიზი-შესაძლებლობებისა და საფრთხეების შეფასება, რომელსაც ქმნიან კონკურენტები, მომწოდებლები, ეკონომიკის სოციალურ-პოლიტიკური გავლენა, ასევე ტექნოლოგიების გავლენა, რაც აამაღლებს მსს-ის პროდუქციის ფასეულებას მომხმარებლისათვის; 3) შიდა გარემოს ანალიზი - შიდა შესაძლებლობების, უპირატესობების და ნაკლოვანებების შეფასება; 4) იმ მთავარი ფაქტორების განსაზღვრა, რომლებიც ამაღლებენ კომპანიის ეფექტურობას და ზრდიან სტრატეგიულ პრობლემებს და რომლებმაც შესაძლებელია ზეგავლენა მოახდინონ კომპანიის მომავალი განვითარების მიმართულებაზე; 5) მიზნებისა და მთავარი სტრატეგიის ალტერნატიული ვარიანტების განსაზღვრა; 6) ცვლილებების განხორციელება ადამიანთა შესაძლებლობების ზრდის პროცესის (პროდუქტების და მომსახურების) გასაუმჯობესებლად; 7) სამომხმარებლო ფასეულობის და ბიზნესის ეფექტურობის სრულყოფის მონიტორინგი; 8) მოქმედი სტრატეგიების შედეგების ანალიზი და მომავლისთვის სტრატეგიული მენეჯმენტის სრულყოფის მიზნით დასკვნების გაკეთება.

ჩვენს მიერ განხილული რვა ძირითადი ნაბიჯი მართლაც იძლევა იმის საშუალებას, რომ სწორად განისაზღვროს პრიორიტეტები კომპანიის მოქმედებებში, რომელსაც სურს იყოს წარმატებული, კონკურენტული სტრატეგიის შემუშავებისა და გამოყენების შედეგად. თანამიმდევრულად განხორციელებული სტრატეგიის ფორმირების, რეალიზაციის და შეფასების პროცესები - არამარტო უზრუნველყოფს მომხმარებლების დაკმაყოფილებას, არამედ, იძლევა საშუალებას გაკეთდეს დასკვნები თავისი წინა მოქმედებებიდან და ქმნის საფუძველს, კომპანიის სტრატეგიული გეგმის და მენეჯმენტის შემდგომი სრულყოფისათვის.

სტრატეგიული მენეჯმენტი წარმოადგენს ისეთ პროცესს, რომლის არა მხოლოდ როგორც დისციპლინის შესწავლაა საჭირო, არამედ, საჭიროა ღრმად გარკვევა მასში და გააზრება. ესაა პროცესი, რომლის საშუალებით საწარმოები განსაზღვრავენ თავის მიზნებს და პროგრესის სასურველ დონეებს, იღებენ გადაწყვეტილებებს ისეთი მოქმედებების განხორციელებაზე, რომლებიც აუცილებელია დასახული მიზნების დადგენილ დროში შესასრულებლად. ასევე, ხშირად მოქმედების სფეროს ცვალებადობის პირობებში ანხორციელებენ ამ ქმედებებს, ხოლო შემდეგ კი აფასებენ მიღწეულ

პროგრესს და მიღებულ შედეგებს. ესაა პროცესი, რომელიც უზრუნველყოფს ცვლილებების შესაძლებლობას ასევე, მოდიფიცირებას, კორექტირებას და მოქმედებების მიმართულებისა და ხასიათის სრულ ცვლილებას იმ მომენტში და იმ დროს, როცა ეს საჭიროა.

მოქმედების თანმიმდევრობა, რომელიც მოიცავს სტრატეგიული მენეჯმენტის ყველა ოთხივე მოდელს, შეიძლება წარმოვიდგინოთ შემდეგი სახით: 1) გავიზიაროთ მიმდინარე სტრატეგიული სიტუაცია; 2) ჩამოვაყალიბოთ საჭირო მისაღები სტრატეგიები; 3) განვახორციელოთ შერჩეული სტრატეგიები; 4) გამოვიტანოთ შესაბამისი დასკვნები (შევაფასოთ, გავაკეთოთ დასკვნები და ამ გზით სრულყოთ და განვაითაროთ სტრატეგია).

ამრიგად შეიძლება იმის მტკიცება, რომ სტრატეგიული მენეჯმენტის პროცესი მიმდინარეობს ოთხ სტადიად: 1) **მიმდინარე სიტუაციის ცოდნა-გააზრება**, – ესაა შესაძლებლობებისა და საფრთხეების გამოვლენა, რომლებსაც წარმოქმნის საწარმოს გარე საქმიანი გარემო და მისი შეთანადება მის შიდა რესურსებთან, ძლიერ და სუსტ მხარეებთან. 2) **სტრატეგიის ფორმირება** – ესაა ბიზნესის მისიის შემუშავება, როგორც მოკლევადიანი ისე გრძელვადიანი მიზნების დასახვა, სტრატეგიაში პრიორიტეტების განსაზღვრა. სტრატეგიის ფორმირება გულისხმობს ასევე, რესურსების განაწილებას, გადაწყვეტილებების მიღებას დივერსიფიკაციის, სერთაშორისო ბაზრებზე გასვლის, მოწოდებასთან ან გასაღების სააგენტოებთან შერწყმის, ერთობლივ საწარმოებში მონაწილეობის შესახებ. გრძელვადიანი სტრატეგია საწარმოს აკავშირებს კონკრეტულ პროდუქტთან, ბაზრებთან და კონკურენტულ პროდუქტებთან, ბაზრებთან და ტექნოლოგიებთან. სწორედაც, რომ სტრატეგია განსაზღვრავს გრძელვადიან კონკრეტულ უპირატესობებს. საწარმოს უმაღლესი ხელმძღვანელები პასუხს აგებენ სტრატეგიის გასაძლიერებლად მათ მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებზე, რადგანაც მათ ეკისრებათ პასუხისმგებლობა საწარმოს რესურსების მობილიზაციაზე სტრატეგიის პრაქტიკული რეალიზაციისთვის. 3) **სტრატეგიის დანერგვა და რეალიზაცია** – ესაა, ორგანიზაციის ფარგლებში აუცილებელი პირობების შექმნა, რომლებიც უზრუნველყოფენ სტრატეგიის შესრულებას. სტრატეგიის რეალიზაცია შეიცავს სტრატეგიის ხელშემწყობი ორგანიზაციული კულტურის შექმნას, ეფექტური ორგანიზაციული სტრუქტურის და პერსონალური მოტივაციის შექმნას ახალი მეთოდების შესასწავლად და მოსაძებნად, რომელთა საშუალებითაც ისინი შეიძლება საკუთარი წვლილის შეტანას საწარმოს საქმიანობის ეფექტურობის ამაღლებაში. ხშირად ითვლება, რომ ესაა სტრატეგიული მენეჯმენტის ყველაზე რთული სტადია, რადგანაც ის მოითხოვს დისციპლინას, პერსონალის ლოიალობას და გარკვეულ წილად

თავდადებასაც. სტრატეგიის წარმატებით რეალიზაცია ემყარება ხელმძღვანელების უნარს შეასრულოს ლიდერის როლი თავისი პერსონალისათვის, დახმარება გაუწიონ წარმოებული პროდუქტის სრულყოფაში (ან შეცვლაში), ორგანიზაციული პროცესისა და მოწყობილობების გაუმჯობესებაში. (3) 4) სტრატეგიის შეფასება და მისი შემდგომი განვითარება – ესაა სტრატეგიის აგების, გამოყენების და საბოლოო შეფასების პროცესის განუყოფელი დამამთავრებელი სტადია. სტრატეგიის შეფასების აუცილებლობა აიხსნება იმით, რომ მიმდინარე მომენტისათვის მიღწეული წარმატება ჯერ კიდევ ვერ იძლევა წარმატების გარანტიას მომავალში: ორგანიზაცია, რომელიც განცხრომას ეძლევა მიღებული წარმატების შემდეგ, კარგავს ტემპს (წინსვლის სტიმულს), რომელიც ასე აუცილებელია გადარჩენისათვის, სულ უფრო ზრდადი კონკურენციის პირობებში. კომპანიის საქმიანობის რეალური კონტროლირებისათვის, საჭიროა შემუშავდეს მისი საქმიანობის ეფექტურობის მაჩვენებელი სისტემა. ეს მაჩვენებლები უნდა ასახავდეს მთავარ ფაქტორებს და სრულყოფის ნიშნებს, რომლებიც გავლენას ახდენენ ადამიანური რესურსების, პროდუქტებისა და პროცესების ელემენტების გაუმჯობესებაზე. სტრატეგიული კონტროლი იწყება კომპანიის შიდა და გარე გარემოების და საქმიანობის პირობების შესწავლით, გრძელდება მისი საქმიანობის ეფექტურობის შეფასებით და მთავრდება დასმულ სტრატეგიულ ამოცანებთან შედარებით, მიღწეულის კრიტიკული შეფასებით.

შეიძლება ითქვას რომ, გარემოს ანალიზი, სტრატეგიის ფორმირება, მისი დანერგვა და რეალიზაცია, ასევე, შედეგების შეფასება ნებისმიერ მსხვილ ორგანიზაციაში ხორციელდება სამ მმართველობით დონეზე: კორპორაციულ, ბიზნესის ცალკე სტრატეგიული ქვედანაყოფების დონეზე, და ასევე, ფუნქციონალურ დონეზე. ხელს უწყობს რა ორგანიზაციის ეფექტური კომუნიკაციების, მენეჯერებისა და თანამშრომლების ურთიერთქმედების ფორმირებას იერარქიული ბარიერების გავლით, სტრატეგიული მენეჯმენტი კომპანიას ეხმარება იფუნქციონიროს ერთიანი გუნდით, რომელიც აერთიანებს ერთმანეთთან ორგანიზაციის ყველა დონეს – კორპორაციულს, ფუნქციონალურს და ცალკე სტრატეგიულ ქვედანაყოფს. მსს-ის დიდ უმრავლესობას არა აქვთ ქვედანაყოფები ან დამოუკიდებელი სტრუქტურული ერთეულები.

ამის გამო მეტად მნიშვნელოვანია დასასრულს კიდევ ერთხელ აღინიშნოს, რომ სტრატეგიული მენეჯმენტის სფეროში მცირე ფირმების უმეტესობაში მხოლოდ ხელმძღვანელი ან მენეჯერ-მფლობელი წარმოადგენს ფირმის მთელ პოტენციალს. იმის გამო, რომ ფირმის მცირე საწარმოს ეფექტური საქმიანობა დიდადაა დამოკიდებული იმაზე, თუ მისმა ხელმძღვანელმა (მენეჯერმა) როგორ გააცნობიერა მიმდინარე სიტუაცია და გაანალიზა მასზე

მოქმედი ფაქტორები, აუცილებელია ყურადღების გამახვილება მსხ-ს ხელმძღვანელზე, როგორც ისეთ ფიგურაზე, რომელიც ადგენს გეგმებს, ახორციელებს მოქმედებებს მათ შესასრულებლად, აკონტროლებს შედეგებს და რაც ყველაზე უფრო მთავარია, აქტიურად მონაწილეობს პრაქტიკაში სტრატეგიული მენეჯმენტის ათვისებასა და შესწავლაში და როგორც სტრატეგი ავითარებს საკუთარ შესაძლებლობებს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- 1) Chan, S.Y. and Foster, J. M. (2001) Strategy Formulation in small business: The Hong Kong experiences, International Small Business Journal, April-June, 56-71.
- 2) Bowman, C and Faulkner, D. (2005) Competitive Corporate Strategy, Irwin, London.
- 3) Analoui, (2000) What motivates senior managers? The case of Romania, journal of Managerial Psychology, 15 (4), 324-326

Summary

Genadi Iashvili, Irine Iashvili

Process of strategic management in small business.

The article deals with the process of strategic management in small business. Dynamic model of strategic management in small enterprises is described and explained as well.

Discussed are the stages of strategic management in small enterprises.

Резюме.

Геннадий Яшвили, Иринэ Яшвили

Процесс стратегического менеджмента в малом бизнесе.

В изложенном труде рассмотрен процесс стратегического менеджмента в малом бизнесе. Описана и пояснена динамическая модель стратегического менеджмента в малых предприятиях.

Рассмотрены стадии стратегического менеджмента в малых предприятиях.

CONTENTS

THEORY

Otar Kochoradze

Geopolicy and international relations
The comparative analysis of political and legal aspects of
a category “Space” 6

Vaja Shubitidze

National- State ideology and Georgia 27

Tengiz Endeladze

Military intelligence service - tool of national safety 36

Gelovani Nani

Political systems of Arab countries 47

Tengiz Grigolia

Transformation of Balkans geopolitical aerial 57

Rusudan Tabukashvili

Bernshtains' hypothesis of deficit 67

HISTORY

Temur Jagodnishvili

One aspect of the relationship between Niko Marri and Ivane Javakhishvili
in the light of the modern Georgian thought 73

Tamar Antadze, Merab Kalandadze

Version of poisoning Napoleon 83

Chiora Taktakishvili

Facing Open and distance learning from different geographical and cultural
perspectives experiences of Ilia Chavchavadze State University 88

ECONOMICS

Genadi Iashvili , Irine Iashvili

Functional strategies of marketing in small business. 102

Genadi Iashvili , Irine Iashvili

Process of strategic management in small business. 114

СОДЕРЖАНИЕ

ТЕОРИЯ

Отар Кочорадзе

Геополитика и международные отношения

Сравнительный анализ политических и правовых аспектов категории “пространства”

Важа Шубитидзе

Национально-государственная идеология и Грузия

Тенгиз Ендელაძე

Военная контрразведка – инструмент национальной безопасности

Геловани Нани

Политические системы арабских стран

Тенгиз Гриგოლია

Трансформация балканского геополитического пространства

Русудан Табукашвили

Гипотеза дефицита Бернштайна

ИСТОРИЯ

Темур Джагоднишвили

Один аспект взаимоотношений Нико Марра и Иванэ Джавахишвили в современной грузинской общественной мировоззренческой призме

Тамар Антаძე, Мераბ Калანდაძე

Версии об отравлении Наполеона

Чиора Тактакишвили

Открытое и дистанционное образование с разных географических и культурных перспектив: опыт государственного университета им. Ильи Чавчаваძე

ЭКОНОМИКА

Геннадий Яшвили, Иринэ Яшвили

Функциональные стратегии маркетинга в малом бизнесе.

Геннадий Яшвили, Иринэ Яшвили

Процесс стратегического менеджмента в малом бизнесе.

ავტორები

- ოთარ ქოჩორაძე** - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის სახელმწიფო მართვის მიმართულების ასოცირებული პროფესორი
- ვაჟა შუბითიძე** - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის სრული პროფესორი
- თენგიზ ენდელაძე** - ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატი, გენერალ-მაიორი
- ნანი გელოვანი** - ივ.ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი
- თენგიზ გრიგოლია** - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის სრული პროფესორი
- რუსუდან თაბუკაშვილი** - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის სრული პროფესორი
- თემურ ჯაგოდნიშვილი** - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის სრული პროფესორი
- თამარ ანთაძე** - ივ.ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასისტენტ პროფესორი
- მერაბ კალანდაძე** - ივ.ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასისტენტ პროფესორი
- ჩიორა თაქთაქიშვილი** - საქართველოს პარლამენტის წევრი
- გენადი იაშვილი** - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის სრული პროფესორი
- ირინა იაშვილი** - საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ-სოციალური ფაკულტეტის მაგისტრანტი

ქუჩის რეკონსტრუქცია

- რუდიგერ ანდრეასი – ბერლინის უნივერსიტეტის პროფესორი ეკონომიკის დარგში, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის საპატიო დოქტორი
- ნანა ავალიანი – საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს საგანგებო დავალებათა ელჩი, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი
- მეუფე აბრამი (გარმელია) – დასავლეთ ევროპის მიტროპოლიტი
- ევგენი ბარათაშვილი – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი, ეკონომიკისა და ბიზნესის მართვის დეპარტამენტის ხელმძღვანელი
- გიორგი ბალათურია – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი
- ოთარ ბალათურია – პასუხისმგებელი მდივანი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი
- ვახტანგ გურული – ივანე ჯავახიშვილის სახ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი
- შოთა დოლონაძე – მთავარი რედაქტორი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი, სახელმწიფო მართვის მიმართულების ხელმძღვანელი
- პარალდ ვერტცი – სორბონას უნივერსიტეტის „პარი-8“-ის პროფესორი ინფორმატიკის დარგში
- გენადი იაშვილი – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი
- Temur Todua – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი
- როინ მეტრეველი – საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი
- ქეთი ქოქრაშვილი – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი, ადმინისტრაციის ხელმძღვანელი
- ოთარ ქოჩორაძე – მთავარი რედაქტორის მოადგილე, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი
- რუსუდან ქუთათელაძე – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი, ჰუმანიტარულ-სოციალური ფაკულტეტის დეკანი
- მაია ჩხეიძე – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი, უცხო ენებისა და კომუნიკაციების დეპარტამენტის ხელმძღვანელი

EDITORIAL BOARD

- RUDIGER ANDRESEN** – Professor of Economics of Berlin University, Doctor of Honour of Georgian Technical University
- NANA AVALIANI** – Ambassador at large, PhD of History
- His Eminence ABRAHAM (GARMELIA)** – Metropolitan of Western Europe
- EVGENI BARATASHVILI** – Professor of Georgian Technical University, Head of Department of Economics and Business Management
- GIORGI BAGATURIA** – Professor of Georgian Technical University
- OTAR BAGATURIA** – Responsible Editor, Georgian Technical University, Doctoral Candidate
- TEMUR TODUA** – Professor of Georgian Technical University
- VAKHTANG GURULI** – Professor of Ivane Javakhishvili Tbilisi State University
- SHOTA DOGONADZE** – Chief Editor, Professor of Georgian Technical University, Head of Public Administration Department
- GENADI IASHVILI** – Professor of Georgian Technical University
- ROIN METREVELI** – Academician of the Academy of Science of Georgia
- KETI KOKRASHVILI** – Professor of Georgian Technical University, Head of the Administration
- OTAR KOCHORADZE** – Deputy Editor-in-Chief, Professor of Georgian Technical University
- RUSUDAN KUTATELADZE** – Professor of Georgian Technical University, Dean of Humanitarian-Social faculty
- MAIA CHKHEIDZE** – Professor of Georgian Technical University, Head of the Department of Foreign Languages and Communication
- HARALD WERTZ** – Professor of Informatics of Sorbona University "Pari-8"

РЕДКОЛЛЕГИЯ

- НАНА АВАЛИАНИ** – Посол по особым поручениям, доктор исторических наук
- Владыко АВРААМ (ГАРМЕЛИЯ)** – Митрополит Западной Европы
- РУДИГЕР АНДРЕСЕН** – профессор экономики Берлинского университета, почетный доктор Грузинского технического университета
- ГЕОРГИЙ БАГАТУРИЯ** – профессор Грузинского технического университета
- ОТАР БАГАТУРИЯ** – ответственный секретарь, докторант Грузинского технического университета
- ЕВГЕНИЙ БАРАТАШВИЛИ** – профессор Грузинского технического университета, руководитель департаментга экономики и управления бизнесом
- ХАРОЛЬД ВЕРТЦ** – профессор информатики Сорбонского университета «Пари-8»
- ВАХТАНГ ГУРУЛИ** – профессор Тбилисского государственного университетга им. Ив.Джавахишвили
- ШОТА ДОГОНАДZE** – главный редактор, профессор Грузинского технического университета, руководитель направления государственного управления
- КЕТЕВАН КОКРАШВИЛИ** – профессор Грузинского технического университета, глава администрации университета
- ОТАР КОЧОРАDZE** – заместитель главного редактора, профессор Грузинского технического университета
- РУСУДАН КУТАТЕЛАDZE** – профессор Грузинского технического университета, декан гуманитарно-социального факультета
- РОИН МЕТРЕВЕЛИ** – академик АН Грузии
- ТЕМУР ТОДУА** – профессор Грузинского технического университета
- МАЙА ЧХЕИDZE** – профессор Грузинского технического университета, руководитель департамента иностранных языков и коммуникации
- ГЕННАДИЙ ЯШВИЛИ** – профессор Грузинского технического университета